

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

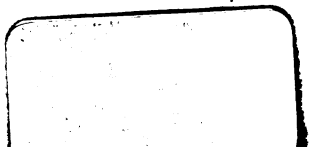
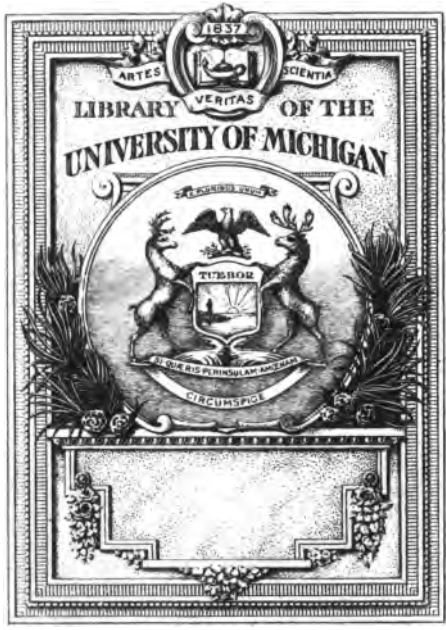
Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

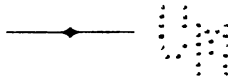
Ms
144
710

AS
284
.5741

**SVENSKA
AKADEMIENS
HANDLINGAR**

IFRÅN ÅR 1886.

NIONDE DELEN.

1894.

STOCKHOLM, 1895.

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

IN WALK
OF THE
CITY OF
NEW YORK
AND
COUNTY OF
NEW YORK
IN SENATE
JANUARY 1, 1914

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag
den 20 december 1894:

Tal af Akademiens direktör, herr af Wirsén	sid.	3.
Redogörelse för sammankomsten	>	10.
Minne af skalden Michael Choræus, författadt af C. Snoilsky	>	13.
Petrarcas sonetter till Laura efter hennes död. Ett urval. Öfversättning af C. A. Kullberg	>	97.
Gustaf III och Katarina II efter freden i Wärälä af C. T. Odhner	>	145.
Akademiens täfingsämnen för år 1895	>	209.

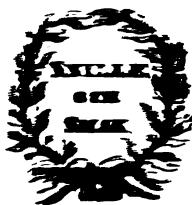
HANDLINGAR

RÅHANDL

SVENSKA AKADEMIENS

ÅRSHANDL

JAN 21 DECEMBER 1884.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1894.

Torsdagen den 20 december 1894, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börs-salen offentlig sammankomst, hvilken H. M. Konungen, H. K. H. Kronprinsen samt DD. KK. HH. Hertigarne af Vestergötland och Nerike täcktes å den vanliga läktaren bevista.

Akademiens direktör herr AF WIRSÉN öppnade sammankomsten med följande ord:

Det år, som stupar nu till hvila ned,
Är minnesår för åttiårig fred;
Om krigets örnar gästade andra länder,
Om andras åkrar fuktats rikt af blod,
Har intet örlig nalkats svenska stränder.
Sin hyllnings blomma tacksamheten sänder
I seklets afton till Carl Johans stod.
Han och hans ätt, hvad storm än skakat tiden,
Åt Sverige vårdade axbegrönta friden,

Som — äfven den — sitt ansvar innebär,
Men hägnar odlarns skörd och helig är.

För hvarje hjärta har det år, som flutit,
Haft solig fröjd, men äfven åskors slag;
Om sällhet gifvits, ej bekymmer trutit:
Så är naturens gång, försynens lag.
Så många andar dolda sorger trycka,
Men, o, det finns ock mången ödmjuk lycka;
Ett godt är glädjen, om den ej förhäfves,
Och sorg, som renar, kommer ej förgäfves.
Men ett är visst. Förgänglighetens svall
Allt timligt drabbar eller drabba skall,
Den minsta ros, i enslig dald fördröjd,
Blir snabbt af dödens härjning undanröjd,
Men ock den ek, som skuggat vida land
Och bröts i förtid af på Tauriens strand.

Bland tusen stjärnor, som i qvällen brinna,
En strålar har, som andras öfvervinna.
Så röd som Mars, men ock serafiskt skär
Med drag af julens ljus den stjärnan är,
Den lyser öfver landen, öfver hafven,
Med mäktig glans från stilla kungagrafven,

Kring oss sitt skimmer nyss den slösat har,
Ur tidehvarfvens djup den glimmar klar,
Och trenne sekel bilden ej försvaga
Af Gustaf Adolfs ljusa kungasaga.
I fred och krig han öppnat nya banor,
I nya former rikets skick han göt,
Och samma hand, som under bragdens fanor
I bön om klingans fäste hårdt sig knöt,
För vett och odling fria vägar bröt:
Han kom med svärdet och med krigarpsalmen,
Men ock med boken, Themis' våg och palmen.

I gossens sinne röjdes hjältens håg,
Hans barnafot för ängens orm ej räddes,
Af mannens hæl en ormahär beträddes,
Mot draken gick Sankt Görans riddartåg.
Omkring hans vagga hatets yngel hväste,
Partiers skum kring Sveriges kuster fräste.
Väl nyss ett möte stadgat folkets tro,
Men intet slag än stått vid Stångebro,
Och vantron vigde dolkar på sitt altar
Från Rom till Rhen, från Duna till Gibraltar.

Då stod han upp. I våldets mörker lyste
Hans mörkonrodnad öfver jorden rent,

Och under kyllret hjältehjärtat hyste
Den stora Vasasläktens arf förent.
Han, som kung Gösta, visste nog befalla,
Och själfsvälds ogräs ej han frodas lät,
Men mer med hugstor huldhet vann han alla,
Mer solskensblidt var herskarns majestät,
Ej lynnets blixtnadens regn förutan.
Af Erik tog han oron ej, men lutan,
Af Johan grubbel ej, men kunskapstörst,
Och af sin far, bland Vasas söner störst,
Ej hatet, hämnden eller bödelssvärden,
Men väl den syn, som spanar öfver världen.
All söndrings split, allt aggets bittra svall
Hans öppna kungasjäl försona skall,
Och ättens rika krafter sammansmälte
I adlad form hos sjuttonårig hjälte.

Hvi spørja: Var det statskonst eller tro,
Som honom dref från granomsusadt bo
Till jättestriden på de tyska fälten?
Förent var fältherrhåg med lutherdom,
Den tappres stora själ var ödmjukt from,
Martyren slumrade i Sveahjälten,
Hans lagrar lindades med palmer skönt,
Den glob, hans öga såg, var korsbetrönt.
Han var den siste i den stora skara —
Och ej blott sist, tillika störst han var —

Af dem, som lyfte mot Hispaniens fara
De fria folkens strålande standar.
Oranien, Coligny, Elisabeth,
Den fjärde Henrik, mördad när hans snille
Det stolta Habsburgs makt betvinga ville,
Ha fått sitt verk, om ock på annat sätt,
Besegladt, segerhöljdt på Lützens slätt.

Man sagt, att, när vi hylla stora minnen,
Med skrytets dryck vi söfva svenska sinnen,
Och vore så, då vore faran stor.
Men nej, vi vilja för det verk, vi verka,
Vår kraft af höge andars hågkomst stärka
Vid vapenvakt i årans riddarkor.
De otacksamma folken måste falla,
Att vörda ädle fäder höfves alla,
Och fastän segrar bytts i nederlag
Och Sveriges stormaktstid är graflagd vorden,
En röst oss når från hjältens sarkofag:
Det folk bör styrka ega än i dag,
Som varit med en gång att frälsa jorden.

Den konung, som vår taffelrund har danat
Och hjärta bar för sång och strängslag

Och tänkte stort om Sverige, högt oss manat
Att årligt fira Gustaf Adolfs dag.
I år ett böljebrus från skilda zoner
Har föregått den enkla hyllnings toner,
Som nu besjunga varmt, men ekolikt,
Ett minne mer än andra minnen rikt.
Ett samfund, som är svenskt, kan ej förgäta
Att diktens krans kring herosbilden fläta,
Och Gustaf Adolfs ord för hvarje bröst,
Som än ej isats af förtidig höst,
Förkunna med en evigt vårlig styrka,
Att »Sveriges majestät och Herrens kyrka
Väl äro värda, att ännu därför
Man årligt strider och med mandom dör».

Gif akt: ej Sverige denna gång stått ensamt,
För menskligheten minnet var gemensamt.
Med tornets slag från Riddarholmens ö
Förenas stämmor bortom Östersjö,
Från hertig Bernhards Weimar toner klinga,
Sebaldusklockan hörs från Nürnberg ringa,
Koraln kring Lützens slätter brusar fri,
Och Wartburgs skogshöjd stämmer in däri,
Och allt, hvad protestantisk tunga eger,
Förkunnar hjältens lof och ljusets seger.

Det barn, som födts på Stockholms kungaslott,
Germaniens fria minnesgårdar fått,
Ett oförgångligt ryktes andefinger
Kring hjältens bild nationer sammanringer,
Och vi ha sett — om ock en flyktig stand —
För minnet hägra hvad en gång han drömde,
Den största tanke kungaanden gömde,
Ett ädelt, protestantiskt folkförbund
På samfäld tros och samfäld bildnings grund,
Där en och hvar sin egenart bevarat;
Mot Sveriges känslor trosförvانتers svarat,
Vårt sinne lyfts från stundens lilla kif
Vid tanken på ett stort, odödligt lif,
Vi fått en fläkt af himmelsk kraft förnimma,
Och vi ha känt i högtidsjublets timma,
Att Gustaf Adolfs graf bland Stockholms skär,
Ack nej, hans *tro*, som faror öfvervunnit
Och skönast i hans offerdöd har brunnit,
Vår odlings mäktiga palladium är.

Därefter yttrade direktören:

Till innevarande års täflan hafva 42 skrifter inlemnats. Bland dessa har Akademien med sitt andra pris utmärkt skriften N:o 27, *Lyriska stämningar*, som, med egendomlig ton och utpräglad lyrisk karakter, under en oftast lugn yta uppenbarar en varm och lefvande känsla. Belöningen kommer att öfversändas till författarinnan fru ELLEN LUNDBERG.

Akademien har ock fäst särskild uppmärksamhet vid skriften N:o 40, *Litteraturhistorisk afhandling. Ett nyromantiskt skaldeideal och idékretsen i Atterboms Fågel Blå*. Akademien har i denna skrift funnit ett varmt och lefvande intresse för ämnet och många träffande iakttagelser samt skulle, därest afhandlingen till anläggning och form egt större jämnhet, ej hafva tvekat att tilldela den sakkunnige författaren ett pris.

Med hedersomnämmande har Akademien utmärkt skriften N:o 8, *Kambyses' seger*, med afseende å en, utom hvad de hexametriska delarna angår, förtjenstfull formbehandling samt en obestriddig förmåga af episkt uppfattnings- och framställningssätt; N:o 33, *Skärgårdsminnen*, som röjt sinne för den poesi, hvilken kan uppenbara sig i den enklaste, oss omgifvande verklighet; N:o 39,

I höst- och vinterqväll, med särskildt fast afseende å den blidt intagande stämningen i sångerna: »Ack blott ett barn», »Dagslända» och »Granarnas julsång»; samt N:o 16, *Spökhuset*, hvilken tolkning af Plauti Mostellaria syntes Akademien i åtskilliga afseenden förtjenstfull, lät vara att, enligt hennes tanke, ett återgifvande af originalets tekniska form skulle hafva varit att föredraga framför den af öfversättaren använda, med senarer stundom uppblandade alexandrinen.

Det af Akademiens framlidne skyddsherre konung Carl XIV Johan stiftade och af hans efterträdare fortfarande anvisade kungliga priset har Akademien för innevarande år tillerkänt kammarherren m. m. CARL SILFVERSTOLPE med afseende å hans som arkivforskare, historisk och vitter författare samt utgifvare af historiska skrifter och urkunder ådagalagda förtjenster.

Sedan hr Ljunggren därefter uppläst en litteraturhistorisk skildring, hvars ämne var skaldeveteranen och gustavianen Leopolds senare lefnadsår, fortsatte direktören:

Den till innevarande års högtidsdag präglade minnespenningen har till föremål skalden MICHAEL CHORÆUS. Åtsidan framställer hans bröstbild, framsidan ett kors, vid hvars fot hvila en blomsterkrans och en herdeflöjt. Omskriften: *Apposuit calamos signo crucis et pia sertis*, antyder den

religiösa och idylliska karakteren af Choræi skaldskap. I afskrifningen läses: *Poeta amoeno carmine gratus ob. MDCCCVI* (den genom sin behagliga diktning älskade sångaren afled 1806).

Minnesteckningen, författad af grefve Snoilsky, blef här-
efter i sammandrag af honom uppläst, hvarpå sammankomsten
förklarades avslutad.

MINNE

AF

SKALDEN

MICHAEL CHORÆUS

Det årtionde, som närmast föregick 1809 års statshvälfning, kan i mera än ett afseende betecknas såsom ett *resignationens* tidehvarf. Gustaf III, af hvars lysande personlighet samtiden emottagit sina mest bestämmande intryck, hade nedstigit i sin blodiga graf, och det föreföll liksom hade nationen förlorat håg och förmåga till hvarje ny kraftansträngning vare sig på det politiska eller litterära området. Kungamordet och den franska revolutionens uppskakande händelser lade en tyngd öfver sinnena. De styrande, småsinta och räddhågade, trodde sig bekämpa omstörtningens ande genom despotiska åtgärder mot hvarje yttring af själfständighet i tal och skrift. Den stora allmänheten, fastän missnöjd, böjde sig under tvånget såsom ett af de farliga tidsförhållandena betingadt nödvändigt ondt, men öfver det offentliga lifvet smög sig efter hand domning och förstämning. Borta voro de högtflygande förhoppningarna, framtidsmodet och tillförsikten, som gjort Gustaf III:s första regeringstid så ljus

och spridt ett solsken af glädje äfven i det enskilda umgänget. Luften var full af mörka aningar. De väldiga tilldragelser, hvilka skakade Europa i dess grundvalar, läto ringheten af våra egna krafter så mycket bjärtare framträda, och man frågade sig, huru länge Sverige skulle ostördt få lefva sitt stilla lif, utan att indragas i den allt uppslukande världskampen, så mycket mer som man hyste ringa förtroende till de styrandes förståga att hålla rätt kurs. För oren, bekymret hos de politiskt omyndiga återstod blott en tröst — resignationens.

Den känslans och viljans märglöshet, som blifvit ett tidslyte, sträckte sina verkningar äfven till de lefvande källor, ur hvilka menniskoanden bort hemta förfriskning, förädling och föryngring. Från kyrkornas predikstolar förkunnades mindre ofta det oförfalskade bibelordet än neologiens rationalistiska moral, en på innerligare troslif blottad dygdelära. Inom den sköna litteraturen, poesien, framträdde afmattningen på ett i ögonen fallande sätt. Flera af de stora skaldet, som prydt vitterhetens gustavianska guldålder, bortgingo kort efter sin kunglige beskyddare; de som kvarleefde, tystnade eller hade redan sin bästa poetiska alstringstid bakom sig. Dikten sysselsatte nu icke längre allmänheten i så öfver-

vägrande grad som förr, då stora ämnen behandlades i stor eller åtminstone ny stil. Den utsinande ingifvelsen, som äfven måste räkna med inskränkingen i ordets frihet, hade icke nog dristighet och kraft att i diktens form omsätta de nya idéer och strömningar, hvilka den stora världshvållningen framkallat. Skaldekonsten drog sig tillbaka inom trängre områden och vände sig så mycket som möjligt bort från ämnen, hvilka i denna tid kunde kallas brännbara; också gick dess eld mer och mer ut. Resignationen, tålmodet, försakelsen tryckte sin stämpel också på dikten och utgjorde karakteristiska titlar på åtskilliga af periodens bemärkta skaldestycken. Var det nya proskriberadt med Thorild, framträdde äfven de gamla tonarterna dämpade och vingklippta. Den dramatiska konsten uppsökte gråt-milda förebilder, den reflekterande poesien utmynnade i lärodikter af kallt ordprål, Bellmans fantasirika dityramber lämpade sig icke längre för dagens sällskapsglädje, som fann sitt naturliga uttryck i den tama bordvisan, där oftast en moraliserande tillsats gjorde sig bred på bekostnad af den poetiska omedelbarheten.

De två själfständiga poetiska snillen, som tidsrummet eger att uppvisa, äro Franzén och fru Lenngren. Båda äro visserligen representanter för

den idylliska riktningen; men skaldinnans största betydelse ligger i det befriande löje, hvarmed hon i sin mån protesterade mot tidens trumpenhet och tråkighet. Hennes skarpa iakttagelse och drastiska figurmåleri vända sig emellertid företädesvis till läsarens förstånd eller öga. Franzén är den eteriska skönhetens, den unga kärlekens skald, *sångaren* i egentligaste mening, och honom tillhör i främsta rummet äran att poesiens himmelska gåfva icke frös helt till döds under detta *sæculum obscurum* och att — såsom i det af honom besjungna *Champagne-vinet* — en nektardroppe ännu kunde bevara sin rörliga glöd innanför det omgifvande ishöljet.

Till Franzén slöt sig en ung skald, hvilken, änskönt icke i besittning af mästartarens snillrika ursprunglighet och mera retoriskt än egentligen lyriskt anlagd, var en med honom befryndad ande, blid, känslig, renhjärtad. Det är åt denne skald, MICHAEL CHORÆUS, som Svenska Akademien nu velat egna en minnesgård.

För en eller annan litteraturgranskare kan det måhända synas, som vore Choræi poetiska qvarlåtenskap icke nog tungt vägande för att berättiga till den uppmärksamhet eftervärlden ännu skänker honom; men man förgäter i sådant fall, att Choræus bör skärskådas efter den betydelse

hans skaldskap egt för hans egen tid. Under en period af poetisk ofruktbarhet, då föga annan litterär sjalaspis vankades än en fantasiarm, uppstyldad retorik, hörde Choræus till de ytterst få, hos hvilka *innerligheten* kom till sin rätt. Själfva den undervisande alexandrinens tunga rustning missklädde honom mindre än de flesta. Det så mycket missbrukade ordet *dygd* var hos honom ingen tom oratorisk prydnad, ingen själlös abstraktion, men ett lefvande uttryck af den renhet, som genomträngde hela hans väsen. Man förnam ett varmare hjärtslag äfven under didaktikens stela mantelveck; och bortkastade han någon gång denna obeqväma dräkt för att låta känslans omedelbara ingivelse fritt välja sin egen enkla form, uppstodo sånger af ett rörande behag, som fäste sig i samtidens tacksamma minne. Det är ingen ringa sak att, såsom Choræus, en gång hafva lefvat på folkets läppar.

Choræus hann för öfrigt icke att utveckla sig till hvad han, menskligt att döma, bort blifva. Han borttrycktes i sin tidiga mannaålder, såsom ett rikt löfte, hvilket lifvet icke fick infria. Icke allenast för den världsliga vitterheten var hans bortgång en förlust. Från hans lyra hade, kort innan hon för alltid förstummades, tonat ackorder, hvilka bådade den svenska psalmsånger

pånyttfödelse. Wallin stod då vid hans sida såsom jämbördig skaldebroder; men när den ene hädankallades i anlagens morgongryning, vardt det den andre beskärtdt att under dagens tunga och hetta fortsätta verket hän emot härlig fullkomning.

Skalden MICHAEL CHORÆUS var till börden finne, men född i en bygd, hvars befolkning är rent svensk till språk och härstamning, Vörå kustsocken i Vasa län. Såsom hans födelsedag har stundom uppgifvits den 20 sept. 1775, men det rätta datum synes vara den 15 mars 1774, i öfverensstämmelse med anteckningen i Vörå församlings kyrkobok, aftryckt i skriften *Michael Choræus* af O. RANCKEN, hos hvilken förtjenstfulle forskare man står i skuld för många upplysningar angående skaldens lefnadsförhållanden.

Hans föräldrar voro kapellänen i Vörå, sedermera komministern i Kristinestad Michael Choræus och Anna Margareta Hammar. Båda föräldrarna tillhörde prestsläkter. Skaldens farfader, Matthæus Choræus, skall enligt traditionen på orten hafva varit mycket originell, ja, knappast rätt klok. Han säges hafva predikat med yttre ifver och

väsna'ts i predikstolen, under hoppande och slängande med fötterna, stundom så högt att klackarna blefvo synliga för åhörarne. Äfven brukade han i sina predikningar apostrofera namngifna sockenbor, på hvilken osed Rancken anför mustiga exempel. Michael Choræus, fadern, skall hafva varit en man med hufvud och kunskaper, bekant för sin gåfva att extemporera. Ett för tidigt ingånget giftermål invigde honom åt armodet, och då han nedlades på sin sotsäng i juni 1790, stodo ankan och de fyra barnen oförsörjda. Vår Michael var den äldste af syskonen. Honom tillkallade nu fadern och yttrade: »Jag dör och lemnar din mor med dig och dina syskon i fattigdom. Vår Herre har gifvit dig goda anlag; men jag ser ingen utväg till din uppfostran på din hemort. Res till Sverige; sök upp domprosten Fant i Vesterås och säg, att din döende fader skickat dig till honom och att din farmor hette Fant.» Snart därefter afled fadern, och sonen utrustades af barmhertiga människor med litet kläder och penningar för att antråda den anbefallda resan till Sverige.

En sommarmorgon stod den sextonårige främlingen med sitt kny'te i handen på Stockholms Skeppsbro, betraktande med förundran de många ovanliga föremål, som här mötte hans öga. Hans naiva obekantskap med världen måste hafva varit

ytterligt stor, att döma efter det som nu tilldrog sig. Redan vid de första stegen i den främmande staden råkade han ut för frestelsen, men lyckligtvis i dess oskyldigaste form. Helt nära Skeppsbron, vid Kornhamn eller Munkbron, lurade förförelsen i de fruktstånd, där mångelskor sålde päron och körsbär — något som Choræus ännu aldrig sett. Åsynen af fruktkorgarna verkade såsom anblicken af Hesperidernas förtrollade trädgårdar — och de från Finland medhafda handpenningarna förslösades till sista öret på dessa läckerheter. Men hvilket uppvaknande! Det fartyg, på hvilket han anländt, låg icke längre kvar på samma ställe. Ensam och utan tak öfver hufvudet befann han sig midt i vimlet af obekanta, likgiltiga ansikten; och på den lilla reskassa, hvilken skolat förhjälpa honom till Vesterås, hade han gjort ände. Irrande omkring på måfå, började han att, efter det stora fruktkalaset, tränga till mera närande spis. I denna sin nöd fick han se en officer utdela penningar till några gossar, och han hörde att de togo värfning ombord på flottan. Endast med tanke på att stilla sin hunger, skyndade han att följa exemplet och lät inskrifva sig som skeppsgosse på ett krigsfartyg, hvilket med det första skulle afgå till Sveaborg. Finska vikens klippor genljödo då ännu af kanondundret

från Viborg och Svensksund — det var under dagarna före fredsunderhandlingen i Värälä. Knappast hade han likväl, tack vare värfningspenningarna, ätit sig mätt, förrän eftertanken och ångern infunno sig. Sin döende faders sista uppmaning hade han sålunda lättsinnigt svikit och bortkastat sin framtid för ett mål mat. Värfningsofficern, som lade märke till hans tårar och förtviflan, tog närmare reda på anledningen och rördes till medlidande. »Gif dig till freds, min gosse», sade han, »du skall få behålla din svarta rock» — Choræus bar nämligen ännu sorgdräkt efter sin far. Den hederlige officern gaf honom värfningspenningarna till skänks, skaffade honom ombord på en Vesteråsskuta och skildes från honom med en vänlig förmaning att för framtiden bättre minnas hvad hans fader sagt på sin sotsäng. Franzén, som i sin biografi öfver Choræus berättat detta hans ungdomsäfventyr, tillägger såsom ett nytt drag af hans barnsliga tanklöshet, att han glömde taga reda på den ädle välgörarens namn — en skenbar otacksamhet, som den till mognare år komne ofta bittert beklagade.

Anländ till Vesterås, hade väl Choræus, med ännu friskt intryck af den fara han så lyckligt undgått, bort utan uppskof göra det besök hos domprosten Fant, på hvilket så mycket för ho-

nom berodde; men sorglös såsom en af himmelens fåglar, hvilka hvarken så eller uppskåra, fäste han först sin uppmärksamhet vid något helt annat. I Stockholm var det fruktbodarna, som lagt beslag på hans ögon och tankar; i Vesterås var det domkyrkans svindlande höga tornspira, som drog honom till sig med oemotståndlig makt. Dit upp måste han; och där dröjde han i hänförd beskådning af den vidsträckta utsikten. För utgången af besöket hos domprosten hyste han ingen oro, utan ansåg såsom den naturligaste sak i världen, att han blott behöfde bringa sin döende faders helsning, för att den obekante namnfränden genast skulle öppna sitt hus och sitt hjärta.

Domprosten Fant hade samma dag bjudit främmande, då man hos honom anmälde en svartklädd gosse, som bröt på finska. Fant gick ut för att tala med honom och återvände en stund därefter med Choræus vid handen in till sina gäster. Från detta ögonblick var den värlöse främlingen, om hvars tillvaro Fant nyss förut icke vetat det minsta, upptagen i hans hus såsom eget barn.

Dessa Choræi ungdomshändelser äro i hög grad målande för det naiva, barnsliga draget i hans karakter, men också för det älskvärda, förtroendefulla. Man bedrager sig sannolikt icke, om man

antager, att han egt en omedveten makt öfver andra menniskor, en gåfva att i första stunden väcka deras intresse. Både värfvare-officern — eljest ett föga blödiget släkte — och den gamle lärde domprosten lydde sålunda liksom en Guds omedelbara fingervisning, då de kände, att de måste bistå den stackars finske gossen, som var så rörande okunnig om världens vanliga hårdhet och lifvets svårigheter. I Choræi eget hjärta kunde detta försynens tydliga ingripande icke annat än för lifstiden befästa en varm tro och hängifven förtröstan på den eviga godheten.

Domprosten Fant och hans maka, hvilka nu drogo försorg om den unge Choræus under hans studietid, voro för honom helt i föräldrars ställe, sedan äfven hans moder i Finland affidit. Fosterföräldrarna skördade icke allenast den tillfredsställelse, som åtföljer en god gärning, utan ock rik belöning genom de snabba framsteg i kunskaper och det lofvärda uppförande, skyddslingen ådagalade. Det Fantska hemmet var också särdeles egnadt att utveckla hans anlag. Domprosten, teologie doktorn JOHAN MICHAEL FANT (f. 1735 † 1813 såsom innehafvare af Leksands pastorat) tillhörde en släkt, hvilken liksom Choræus själf, härstammade från Österbotten. Han skildras såsom en ädel och välvillig, samt tillika ganska fram-

stående man, berömd andlig vältalare och på sin tid lycklig vitterlekare, själen i ett slutet samfund, hvars poetiska idrotter finnas utgifna under namnen *Öfningar af Sällskapet Vitterlek* och *Vitterhetsnöjen*. Han hade såsom hofpredikant tjenstgjort i Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas hof. Gärna sedd af Gustaf III, rönt han af sitt stånd den utmärkelsen att representera detsamma vid kronprinsen Gustaf Adolfs döpelseakt. Hans hustru, Lovisa Sofia af Geijerstam, med hvilken han lefde i ett lyckligt, men barnlöst äktenskap, var liksom mannen allmänt afhållen för godhet och välgörenhet. Deras hus var i vida kretsar omtaladt för sin gästfrihet, sitt behagliga och qvicka umgängeslif. I denna gynnsamma atmosfer, som bragte Choræi medfödda begåfning till hastig mognad, vaknade hos honom lusten att poetisera, men äfven en viss fallenhet att hugga omkring sig med små satiriska infällen, till hvilkas framkallande den jovialiska sällskapstonen i det Fantska huset torde hafva bidragit. Fosterföräldrarna sågo måhända alltför mycket genom fingrarna med yttringarna af denna pojkkaktiga munvighet, hvilken, ehuru i botten harmlös, likväl längre fram skulle ådraga honom ett oförtjent rykte att vara kitslig och förarglig. Lifvets skola lärde honom emellertid snart nog att bortlägga denna osed.

Efter två års studier vid Vesterås gymnasium inskrefs Choræus 1792 såsom student vid Upsala universitet. Då hans namn icke återfinnes i Vestmanlands och Dala nations matrikel, är det sannolikt, att han tillhört endera af de två finländska nationer, som då funnos i Upsala, den finska och den österbottniska. Härom har dock intet bestämdt kunnat utrönas, enär man icke känner hvart dessa finska nationers matriklar tagit vägen.

Redan 1797 mottog han, efter aflagda lärdomsprof, den akademiska lagern af promotor, historikern Erik Michael Fant, en brorson till domprosten. Då Choræus nu borde själf bidraga till sin försörjning, hvilken hittills frikostigt bestridts af fosterföräldrarna, beslöt han att till en början göra sina kunskaper fruktbarande såsom lärare i enskilda hus. Efter sju års frånvaro återvände han till sin fosterbygd Finland, där han under de närmaste två åren vistades i Jakobstad såsom informator i tvenne ansedda borgarhus, hos handlandena Lindskog och Roos. Under öfverfarten från Stockholm hade han haft till medpassagerare några unga flickor från Jakobstad och Nykarleby. För att förkorta resans enformiga timmar hade han och flickorna munhuggits med hvarandra. Den nybakade magistern, hvilken väl, såsom det ofta händer i ungdomen, ansåg sig vara en person

»med få, ja inga brister», hade efter bästa förmåga sökt lysa med hvassa repliker, och efter hemkomsten utspredo de unga reskamraterna öfverallt hans rykte såsom »ett vidunder af qvickhet och förarglighet». Han fann sålunda emot sig en färdig opinion, hvilket utmanade honom att gå anfallsvis till väga; och det påstås, att han, efter någon sådan ordstrid, af personer bland borgerskapet, som icke förstodo sig på skämt, blifvit bemött med ett slags argumenter, mot hvilka tungans snarfyndighet icke förslår. Från annat håll säges emellertid, att historierna om Choræi retsamhet och de för honom obehagliga följderna därpå äro mycket öfverdrifna. Det hela lär hafva inskränkt sig till det vanliga vänskapsgnabbet med stadens döttrar, bland hvilka Choræus fann sin tuktomästarinna i den för skönhet och snillrikhet omtalade Magdalena Idman,* dotter af en lagman i trakten. Mot hennes bitande qvickhet stod Choræus svarslös, och hans nederlag helsades af hela flickskarans skrattsalvor. Dessa skrattkörer hade Choræus svårt att smälta, och de återklinga ännu i den lilla

---

* Hon fick sedan ett tragiskt öde. I Ranckens bok »*Döbeln och Björneborgarne*» berättas, sid. 98—100, huru hon vardt sinnesrubbad af obesvarad kärlek till en ung svensk och framlefde sina återstående dagar på Korpholms därhus. I sammanhang härmed förtäljas äfven åtskilliga anekdoter om Choræi infällen, hvarigenom han grundade sitt rykte som qvickhufvud.

hämndevisa, som han riktade mot »flickorna i Jakobstad»:

Flickorna i Jakobstad
Äro tusenskönor,
Vackra blommor, bleka blad,
Annars såsom hönor:
Kacklar en, så kackla två,
Kackla allihopa.
Skrattar en, så skratta två,
Skratta allihopa.

Man finner af dessa ofarliga verser, att striden icke varit af alltför bitter art — endast en lindrigt pepprad krydda till det oskyldiga, otvungna umgänget mellan ungdomen af båda könen i den lilla staden. Vid den lexa Choræus erhöll af sina täcka motståndarinnor, kommer man nästan att tänka på Runebergs ord om flickornas hämnd mot den skälmske gossen, hvilken bindes och agas så grymt:

Gissa, hvaraf bojan gjordes?
Bojan gjord af blommor var.
Gissa, hvori straffet spordes?
I en kyss af en och hvar.

Dessa här omtalade små skärmytslingar hindrade icke, att Choræus inom kort blef lika allmänt afhållen, som han i början varit illa anskrifven, men så visste han också att i umgängeslefnaden låta taggarna träda tillbaka för rosorna. I synnerhet var han trägen att uppvakta sina vän-

innor med poetiska buketter och impromptuer. Bland de unga flickor, som från Choræus fingo emottaga sådana hyllningar, var den sjuttonåriga Anna Mariä Malm, en högväxt och smärt ungmö med vackra drag och stora, blå ögon. Hon var en släkting till kommerserådet Lindskog, i hvars hus Choræus var informator. Hon hade en behaglig sångröst, och Choræus egnade henne följande verser:

Då du på ditt änglasätt
Sjunger dygdens ära,
Öfva dygden blir då lätt
Och dess mödor kära.

Då du sjunger vänskapen,
Smälter jag i tårar,
Då du sjunger kärleken,
Du mig genombårar.*

Verserna äro icke märkvärdiga, men hafva räddats undan glömskan därför, att den unga flicka, till hvilken de skrefvos, blef Johan Ludvig Runebergs moder.

Ehuru Choræus sålunda var gärna sedd bland de unga flickorna i Jakobstad, har man sig icke med visshet bekant, att han hyst ömmare känslor för någon ibland dem. Endast i hans äldsta be-

---

* J. E. STRÖMBORG, Biografiska anteckningar om Runeberg.

varade bref till Franzén,* med hvilken han i anledning af sina första i Åbo Tidningar införda skaldeförsök nyligen trädt i beröring, finnes en antydan om något sådant. Man vet, att Franzén vid samma tid hyst någon oro med anledning af ett ogrundadt rykte, att föräldrarna till hans älskade, Lilly Roos,** ämnade gifva bort henne med en förmögen köpman i Jakobstad; och det låter tänka sig, att Choræus syftar såväl på detta rykte som på någon pröfning af samma slag, hvilken han själf fått genomgå, då han uttalar sig på följande förblommerade sätt angående ett poem, hvartill Franzén, såsom det synes, velat gifva honom idén: »Rosen är en vacker och rik flicka, fjäriln är hennes redlige älskare, biet kommer också att fria — det är t. ex. en köpman, som vill samla mer i sin taskbok. Han kniper flickan (endast poetice, herr bibliotekarie!) och se'n han förstört arfvet, hatar han hennes person; men om han nu verkligen kniper henne, hvad skall den stackars fjäriln göra? Gud tröste honom! — Och hvilken är hon? Herr bibliotekarien har, som jag tror, målat något,

---

* Af 3 nov. 1798. Choræi bref till Franzén äro en hufvudkälla för hans biografi. De äro, åtminstone till största delen, publicerade i Ranckens skrift om Choræus, efter de i familjen Grafströms ego befintliga originalen.

** Hon vardt följande året hans maka.

som angår sig själf; så har också jag gjort i fabeln. Också jag var en liten fjäril bland de få trogna — men ej bland de få lyckliga; ett girigt bi bemäktigade sig den ros, för hvilken jag så ofta flög till en viss trädgård. Det gaf mig ett styng; kanske är det dödligt för mitt lugn och min sällhet! — — Idén har Choræus sedermera utfört i sitt poem *Rosen, fjäriln och biet*. De i brevet förekommande orden »en viss trädgård» stå måhända i något sammanhang med den af Rancken berättade anekdoten, att Choræus under sommaren ofta plägat spatsera ut till den vackra skogen mellan kyrkoherdebostället och Gran-nabba torp, skrifvit vers där, samt vid återkomsten till staden stundom tittat in i trädgården vid första huset till höger vid tullen, tillhörigt handlanden Böckelman, samt för de unga fruntimren där — systrar till värdinnan — uppläst hvad han diktat. Huru härmed förhållit sig, är det säkert, att en dylik missräkning på känslans område — om den verkligen egt rum — icke efterlemnade något djupare spår i Choræi lif.

Den unge vitterlekarens försök började vid denna tid ådraga sig vidsträcktare uppmärksamhet i hans hembygd. Våren 1798 införde han i de af Franzén då redigerade Åbo Tidningar under signaturen *Ch* tvenne poemer, *Oskuldens hämnd* och

Ofullkomligheten. Det senare ledsagades af Franzén med följande anbefallning: »Då så sällan något poem af förtjenst insändes till Åbo Tidningar, är det en skyldighet af redaktionen att tacka författaren af detta stycke, som utmärker sig ej mindre genom själfva tankens värde, än genom dess iklädning i en bildrik, känslfull och harmonisk vers.» Ett loford af Franzén var detsamma som ett skaldediplom, och från denna stund hade den läsande allmänheten sina ögon fästa på Choræus. Af okänd anledning har Franzén icke upptagit det af honom prisade poemet i upplagan af Choræi samlade skaldestycken, hvaremot det förstnämnda återfinnes där. Båda styckena äro lärodikter i den vanliga stilen, men hafva förmånen att vara korta. *Oskuldens hämnd* synes mig vara att föredraga framför *Ofullkomligheten*, en synnerligen dyster målning. Äfven en glad ynglingaålder kan hafva sina melankoliska duggskyar, som ibland för ett ögonblick förinörka solen; men här antager ungdomen masken af en grånad vis, som från höjderna af livvets erfarenhet tolkar världssmärtan och anstränger sig att i hvarje meniskt förhållande, hvarje naturens företeelse framhålla skuggsidan, i det han uppmanar jordens arme gäst att vända den tårade blicken emot fullkomlighetens rätta hemvist ofvan skyn. Likväl med-

gifver skalden i poemets sista strof, att fullkomligheten kan dvaljas redan här

— — — i den vises bröst,
I stormen lugnt och lefvande i döden.

Sådana resignerade betraktelser voro nu en gång i tidens smak och bildade grundtonen i den högre poetiska koren, hvars stil nybörjaren fick lof att tillegna sig för att vinna den rätta hallstämpeln. Sedan gick det för sig att gifva sin naturliga känsla luft i en mera okonstlad diktart; men lärodikten stod ändå ett steg högre på den estetiska rangskalan. Själfve Franzén kunde icke helt frigöra sig från denna nästan vidskepliga vördnad för didaktiken, hvars skolmästaransikte ibland visade sig midt i chariternas ringdansar.

Choræi signatur blef nu alltoftare synlig i Åbo Tidningar, där under de närmast följande åren många af hans mera kända dikter offentliggjordes. Genom medarbetareskapet i tidningen hade Choræus trädt i förtroligare förhållande till Franzén, hvilket snart öfvergick till innerlig vänskap. Dragningskraften, som denne hans öfverlägsne skaldebroder utöfvade, i förening med behofvet att bereda sig en större verkningskrets, föranledde Choræus att lemna Jakobstad för att begifva sig till universitetet i Åbo, vid hvilket han den 17 sept. 1799 fästes såsom eloquentiæ docens,

sedan han för vinnande af denna grad den 12 maj utgifvit och försvarat en disputation *De veritate æsthetica*.

Den nye läraren i vältalighet fick redan den 29 nov. samma år aflägga prof på sin förmåga, då han efter uppdrag af universitetets rektor höll ett fägnetal på svensk vers vid en i anledning af kronprinsen Gustafs födelse anställd akademisk högtidlighet. Choræus berättar härom i ett uti Kungl. biblioteket befintligt bref till en vän i Jakobstad, A. G. Strömberg: »Här har varit många högtideligheter i höst. På de flesta har jag varit med, men utan känsla, utan deltagande, som en siffra, en tom åskådare, utan att glädja någon och utan att själf vara glad. Den 29 nov. höll jag ett tal på svenska å akademien härstädes. Då var där visst 200 fruntimmer och kanske 400 herrar, och dock ingen, hvars ögnakast kunde gifva mig någon högtid. Jag talte 1 timme precist, hade ganska ondt i hufvudet, var illa till mods och tröstades ej af de 2 assembléer, som på en gång lyste i staden och på hvilka bägge jag var. En stund hade jag dock roligt — det var då Franzén kom och tackade mig — och ännu en stund, då en Sophie härstädes också tackade mig — men detta utgjorde också för mig hela högtidligheten vid kronprinsens födelse.» — — I samma bref uttalar för

öfrigt Choræus sin lifliga hågkomst af de unga väninnorna i Jakobstad, af »de goda flickorna, som sitta i sin glädtiga ring och tala om mig och säga kanske: nej, han egde dock ett hjärta, icke var han elak — god var han, god och oförsiktig — — dessa goda flickors samtal är för mig af mera värde än en assemblé, ett slädparti, ja ett skådespel — säg dem det!»

Ifrågavarande tal, som utkom i tryck år 1800, upptogs sedermera bland Choræi skrifter, men i en betydligt förändrad form. Alla hänsyftningar på den detroniserade konungafamiljen och dess ättling äro sorgfälligt borttagna. Talet vann vid sitt första framträdande mycket bifall, änskönt en och annan purist torde hafva skakat på hufvudet vid enstaka vulgära uttryck däri, t. ex. om dufvan, »som ej *blänger* omkring åt andra fåglars bo», om handen, »som *kitsligt* sträcks att tända krigets brand». Det innehåller emellertid många klangfulla, retoriska ställen och förtjenar i det hela sitt rykte att vara ett bland de bästa tal från denna tid. Såsom motsats till den tafra af härjning och jämmer, som världen erbjöd vid århundradets slut, framställer författaren en hänförd vision af den fredens och upplysningens æra, till hvars förverkligande han hoppas att den spåde konungasonen

en gång skall bidraga, och utbrister sålunda till Gustavernas ättling och namne:

Af hela Vasas ätt har ingen kung ännu
Fått styra utan krig, o blif den förste du!
Nej, blif den andre, du — o blif din faders like,
Och styr så vist som han ett sällt och fredadt rike!

För oss ljuda dylika ord nästan hemskt —
hvilken sorglig bild af den menckliga kortsynt-
heten!

Långre fram i talet införes Upplysningen själf
personifierad. Under Riddarholmskyrkans hvalftalar
hon — gudinnan, eller huru hon skall benämnas —
med all aktning om Religionen, hvars boning hon
säger sig icke vara kommen att kullslå. Tvärt om,
säger hon:

Jag vördar detta kors — han som dess börda bar,
Han höll min fackla fram i världens mörka dar:
Men för ett svagsynt folk, som sanningen förföljde,
Han visligt hennes sken med diktens slöja höljde,
Och han, hvars hjärta var som solens stråle rent,
Ett kors hans ära blef — han som en tron förtjent.

Enhvar är son af sin tid och till en viss
grad beroende af dess antagna uttryckssätt. Så-
lunda hafva dessa för upplysningsperioden beteck-
nande, krasst neologiska tirader kunnat nedskrif-
vas af en verkligt troende såsom Choræus, utan
att hans öra sårats af detta Kristi sammanstäl-
lande med dagens vishetslära.

I slutet af talet hänvänder sig skalden på följande sätt till de slakten som komma:

Och om ett bättre ljus från himlen eder gläder,
Förakten ej det sken, som tjuste edra fäder,
Förakten icke oss, om i en höstlig natt
Vi samlat glittergull som någon redbar skatt.

Samma år, 1799, skördade Choræus jämväl sina första prisbelöningar, om än af ett skäligen blygsamt slag. Svenska Akademien tillerkände honom en silfvermedalj för en täflingssskrift öfver det uppgifna prisämnet *Poem till teaterns sånggudinnor*, då en annan täflare, Kullberg, eröfrade mindre guldenpenningen. Akademien fann, att Choræi dikt innehöll flera skönheter, med hvilka intet i Kullbergs dikt kunde sättas i bredd, men att andra ställen voro odugliga ända till platthet. Detta gaf utslaget. Af Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg, hvars poetiska täflingar utgjorde ett slags förgård till Svenska Akademiens, erhöll han däremot dubbla accessit för ett didaktiskt poem kalladt *Yppigheten*. Utan att höra till Choræi bättre alster och lidande af en oklar uppställning, innehåller detta stycke åtskilliga rätt kraftiga rader. Sedan författaren gendrifvit Rousseaus utopier om återvändande till naturtillståndet och framställt det gagn, som yppigheten tillfört människorna genom handelns, industriens och

de sköna konsternas utveckling, slutar han, trogen sin vana, med att än starkare framhålla skuggsidorna och det olycksarf, som ett af yppighet och njutningslystnad förvekligadt och förderfvadt släkte lemnar sina efterkommande:

Ack, om uppå din graf ett sjukligt barn skall stanna
Och under sorgens gråt sin varesee förbanna,
Förbanna detta arf, som öks med årens lopp,
Af en förslappad själ, af ett förmörkadt hopp.
Hvad batar att din flit dess stora anspråk fyllde,
Att med en ytlig glans dess brister du förgyllde?
En bädd af ejderdun, en bädd af halm och strå,
Ack plågan söker opp och trifs i bägge två!
Se där i ålderns vår en sjukling stödd mot stafven,
Som ifrån nöjets slott en genväg fann till grafven,
Se där ett halvväxt barn med hösten på sin kind,
Se där en ynglings lif bortblåsa som en vind!

Prisbelöningen i Göteborg och talet vid kronprinsens födelse hade emellertid gjort Choræi namn känt i Sverige. Uti en berömmande recension i Åbo tidningar hade Franzén yttrat, att talet »rör hjärtat genom ömma och lifliga känslor, tillfredsställer förståndet genom sanna och ädla tankar, förnöjer inbillningen genom ljusa och riktiga bilder och behagar örat genom ett rent språk och ett harmoniskt versfall», och detta omdöme upprepades af Stockholms-litteratörerna. C. B. Rutström skref till Franzén: »Om Choræi tal instämmer jag alldeles i ditt omdöme. Där är en

deciderad talang. Fru Lenngren säger sig läst det flera gånger igenom och oaktadt dess bladfullhet icke funnit det långt. — — Jag var med prof. Tengström hos Leopold, när denne fick det. Han läste då i början genast ett dussin verser därpå och kallade dem mycket vackra.» Den gamle publicistveteranen Gjørwell, hvars vidlyftiga brevexling innehåller den rikaste nyhetskrönika öfver alla dagens företeelser på såväl det personalhistoriska som det skönlitterära området, fick snart syn på Choræus och lofprisade honom högt. I brefven till sin vackra och vittra dotter Gustava, gift med den för all bildning likaledes varmt intresserade grosshandlaren Lindahl i Norrköping, omtalar Gjørwell ofta Choræus med smickrande benämningar, än såsom »den nye sedoläraren vid Auras strand», än såsom »den nye behagens skald» — den senare hederstiteln närmast framkallad af cykeln *Blommor till de sköna*, som också förtjenar beröm för sin gratie och skalkaktighet. Den qvickhet, för hvilken Choræus stod i rop, har verkligen funnit uttryck i flera af dessa små blomstrande epigrammer, t. ex. uti

En levkoj till Rosalie.

Så ädel blomma sällan gifves
Som denna är, min Rosalie:
Hon liknar dig ock däruti,
Att hon i fönster gärna trives.

Ett annat stycke, som på betydligt svagare skäl tillvann sig Gjörwells stora välbehag, var en i Stockholmsposten aftryckt *Sommarvisa*. Då detta stycke icke är intaget i Choræi skrifter, meddelas här några lösryckta strofer:

Sommarvisa.

Chor:

Nej! må vi glömma
Hur stormig vintern var:
I minnet gömma
Blott glada dar!

— — — — —
Ack gråt ej, sorgsne broder, mer!
Hur skumt ett tårfullt öga ser
Den glada sommarns gyllne prakt
Och Skaparns milda makt!

Kom sjukling, räck åt mig din hand
Och följ mig till min källas rand,
Att dricka där ur helsans bål
Naturens glada skål!

O landtmän, under ekens hägn
Betrakten detta solskensregn,
Som gjuter gyllne pärlor ner
För att belöna er!

Se, fjäriln mig sin helsning ger,
Se, glädjen i hvar blomma ler,
Se, glädjen dansar i hvart blad,
Bör jag ej vara glad?

Chor:

Ja, må vi glömma
Hur sorglig vintern var:
I minnet gömma
Blott glada dar!

På begäran af Gjørwell sattes detta stycke i musik af en bland hans unga protegéer, skådespelaren och sångaren Johan Frodell, som belönades af den gode gubben med en liten trefflig middag på tu man hand en vacker junidag i n:o 8 hos Kumlander på Blå porten, där de båda vännerna spisade sin abborre och drucko sitt lilla kvarter vin. För att höja välfagnaden skänkte Gjørwell sin unge vän »en bukett för hans redan vunna eller tillkommande flicka, knuten af herr Choræus vid Auras strand och vacker i hvar ynglings hand». Buketten bestod i en afskrift af Choræi verser *till Sophie*.*

En fjärl flyr ej blomman förbi,
Han sjunker dess sötma att dricka,
Och skulle jag glömma min egen Sophie,
Min egen förtjusande flicka?

Vid en akademisk festmåltid i Åbo med anledning af konungens och drottningens kröning hade Choræus äfven strängt sin lyra, och hans

---

* Måhända den Sophie, som tackade Choræus för hans tal öfver kronprinsens födelse, men sannolikare ett diktadt ideal.

vid detta tillfälle författade *Skålar* framhöllos af Gjörwell såsom i poetiskt värde öfverträffande de verser, som af samma anledning förekommo i Norrköping.

Dessa Choræi skålar, hvilka på grund af förändrade tidsförhållanden icke fått ett rum i hans skrifter, äro tämligen fria från tidens sedvanliga öfverdrifter samt hållna i en enkel och värdig ton. Skålen för konungen lyder sålunda:

Kronan har ej blott sin ära,
Kronan sina mödor har.
Ack, hvem skall en yngling lära
Att den krona värdigt bära,
Som den gamle Wasa bar?
Gud och folket! är hans svar.

Chor:

Skål vår konung, skål vår far
Gud och folket skola vaka
Öfver hvad du lofvat har.
Gud och folket och din maka
Skola glädja dina dar.
Skål vår konung, skål vår far!

Under sin vistelse i Åbo hade Choræus lyckan att genast erhålla en förmånlig kondition i ett högt ansedt och fint bildadt hem, hos länets höfding, generalmajoren friherre von Willebrand och hans fru, född von Wright, i egenskap af lärare för deras yngre barn. Sommartiden tillbragtes

med principalens familj dels på den Willebrandska bruksegendomen Jokkis i Tavastland, ett af Finlands ståtligaste herresäten, dels i närheten af Åbo på den för sin naturskönhet berömda ön Runsala, hvars kungsgård den tiden var anslagen åt landshöfdingen. Choræus framlefde här, i sköna omgifningar och bland sympatiska menniskor, sin i poetiskt afseende rikaste tid, och flera af hans mest kända stycken hafva sett dagen under Runsalas namnkunniga ekar eller i Jokkis' engelska park, bredvid dess skummande forsar. På Runsala skall Choræus, enligt sägen, hafva skrifvit sin dikt *Åskan*, hvilken han sedermera i ett bref från Jokkis i juli 1799 sände Franzén för att inhemta hans omdöme om stycket, innan han skulle låta det dundra i Åbo tidningar. Början af *Åskan* är verkligen praktfull; metern är målande, och man tycker sig höra det hotfulla mullrandet bland molnen:

Han kommer, han kommer att straffa en brottlig värld,
Jag hörde hans röst där uppe i molnena skalla.
Jag såg en skymt af straffets glänsande svärd.
Han kommer, hämnarens tolk, att oss till räkenskap kalla.

Himmelen klär sig i sorg, jorden suekar betryckt,
Hafvet hejdar sitt lopp, stannar förvirradt och undrar;
Men hastigt, med våg på våg, i brådstörtad flykt
Rasar det undan den röst, som i skyarna dundrar.

Slutet förefaller däremot uttänjdt, med sitt långa uppräknande af alla de värnlösa varelser, författaren själf inberäknad, för hvilka han anropar hämndängeln skonsamhet. Koncentration var aldrig Choræi starka sida, och han förringar ofta verkan af en lycklig tanke eller bild genom en alltför ordrik utläggning.

Ett stycke, som icke ger anledning till någon sådan anmärkning, är *Enkans visa*, hvilken också forskrifver sig från samma period. Denna visa är lyriskt sångbar och blef mycket populär. Ännu långt efter Choræi tid hörde man sjungas:

Ensam i min låga koja
Lefver jag förnöjd ändå,
Fast omkring min spinnrock stoja
Många faderlösa små.
Fastän faderlösa små
Rundt omkring min spinnrock stoja,
Är mitt hjärta lugnt ändå.

Ett vackert stycke är äfven *Idyll*, en trio mellan tvenne älskande och den af dem åkallade skogsguden, som för dem i hvarandras armar:

O, hvi flyn I så hvarandra
Födde att tillsammans vandra?
Delen ömt hvarandras öden,
Delen troget själfva döden!
Dygden skall er glädje skydda,
Glädjen edra rätter krydda,
Sorgen skall ej hitta stället,
Där er ömhet reste tjället.

Choræi minne fortlevver i Runsalas vackra nejder. I närheten af dess berömda ekar finnes, omsluten af ett muradt brunnskar, den så kallade Choræi källa, hvilken räknas till traktens märkvärdigheter. För främlingen, som seglar förbi, underlåter man icke att utpeka den strand,

Där mellan sekelgamla ekar
Nymferna vårda Choræi källa.

(Runeberg, Färd från Åbo.)

Mera än till Runsala är minnet af Choræus och hans sång dock knutet till Jokkis. På den slottslika herrgården församlade det gästfria värd-folket ofta en talrik krets, bland hvilka träffades många af Finlands och äfven Sveriges kända namn, Porthan, Tengström, Franzén, Wibelius, Stedingk, Aminoff m. fl. Familjen sänade icke sinne för den sköna litteraturen samt uppmuntrade och värderade Choræi poetiska gåfva, hvilken af honom jämväl flitigt användes att förädla stundens sällskapliga förströelser. Härunder utvecklades och stadgades Choræi smak, och hans poetiska skaplynne antog här sin slutliga prägel af resignerad, elegisk känslighet, man kunde vara frestad att säga sentimentalitet, om icke stämningens äkthet vore så otvetydig. Samma uppriktighet är tillstädes äfven i de tröttsamma lärodikterna och försonar oss med alla dessa moraliska *loci communes*,

hvilka hos Choræus åtminstone äro ärligt menade. I hans dikt, bland alla dess melankoliska föreställningar, lefver och uttalar sig en verkligt *skön själ*, åt hvilken man endast ville till omvexling önska litet mera af sol och färger. Nu påminner den alltför ofta om en fjärl, som från blomsterängen förirrat sig in i ett grafkor.

Många tecken tyda därhän, att Choræus just på Jokkis varit särskildt mottaglig för känslans skäraste, renaste ingifvelser, och att hans sång erfarit djupa intryck däraf. Ordet *kärlek* har icke af hans biografer uttalats i sammanhang med dessa hans hjärtas vårdagar, men troligt är likväl, att en något varmare böjelse än allenast vänskap fast honom vid den intagande och begåfvade unga flicka, Eva Loffman,* hvilken var en favorit hos familjen v. Willebrand och länge vistades på Jokkis. Choræus och Eva Loffman, dessa båda unga, hvilkas tid på jorden skulle blifva så kort, funno en beröringspunkt i poesiens konst, som äfven i henne hade en varm beundrarinna.

I bref till Franzén omnämner Choræus Eva Loffman sålunda: »M:ll Loffman är oändeligen

---

* Dotter till ett hofrättsråd i Åbo. Hon bortrycktes till allmän saknad redan i juni 1802, efter en häftig förkylning, ådragen under högtidligheterna i anledning af Gustaf IV Adolfs och hans gemåls besök i Åbo.

älskvärd. Hon skulle till och med blifvit *fiskargumma*, om ej gubben G. (generalen?) skämt bort hela saken. Hon vill gärna göra bekantskap med dig. Hon är i sanning lycklig af många egenskaper och förtjenar allas tillgifvenhet; men också olycklig af många misstankar, hvilka hon ej rår för. Jag håller mycket af henne och känner hennes karakter, åtminstone tror jag mig göra det. Hon sade, att första visiten i staden skulle bli hos dig. Säg då ett godt ord för mig; det uträttar mycket från din mun. Förlåt mig. Ynglingen är svag, men han är dock obrottlig.»

Det af brefskrifvaren använda ordet *fiskargumma* tarfvar förklaring. Choræus och Eva Loffman voro nämligen hufvudpersonerna i en liten älskvärd mystifikation, som utspänn sig på Jökkis kring den på en holme vackert belägna fiskarhydda, där herrskapet ibland brukade låta anordna landtliga måltider. En vacker dag funno de besökande på samma hylla, där glas och tallrikar förvarades, äfven en bok med oskrifna blad, hvori ställets osynlige tonste, *Fiskargubben*, som han kallade sig, på de första sidorna tecknat en helsning till sitt främmande, med anhållan att de ville där inskrifva sina namn, några vackra tänkespråk eller dikter, som gubben sedan kunde hafva nöje af att läsa, då under de långa vinter-

månaderna ingen mera besökte hans fattiga hydda. Idéen slog liffigt an, och man skref in sina namn i boken; men vid förnyade besök fann man till sin öfverraskning, att tvenne osynliga gäster alltjämt riktade boken med bidrag på vers och prosa. Det blef snart sed att komma till »gubben i hyddan» liksom till ett orakel, i hvars bok man då vanligen fann någon ny näring för själen, något nytt tänkvärdt ord, som stundom träffade den hemligaste vrån af den besökandes hjärta, liksom ett svar på en outtalad fråga. Det var Choræus och Eva Loffman, som uppfunno och vidmakthöllo denna öskylidiga romantiska lek. Snart var deras rena duo förstummad, snart voro de själfva försvunna, men boken bevarades i en följd af år på sin gamla plats, och ingen skref sitt namn däri utan att skänka en tanke åt de båda unga poetiska gestalter, hvilkas stämmor, lika tvenne hvarandra svarande eolsharpor, man ännu tyckte sig förnimma i Jokkis' lundar.

Vid ett besök i den af sin *genius loci* nu öfvergifna fiskarhyddan skref Franzén följande rader i »gubbens bok»:

Af smaken besökt, den förgättna naturen
Såg gubben på Jokkis' romantiska strand,
Såg glädjen, från hofvet af gracerna buren,
I mosshyddan le öfver strömfallets rand;

Men intet, men intet mer rörde hans sinne.
En vind ur hans bok hade skingrat de blad,
Där vänskapen tecknat ett dröjande minne
Af ungdomens känsla, så flyktig som glad.
Hans koja var öde, han gömdes i skogen
Från själfva sin ädla beskydderskas tröst.
Där fann jag hans vålnad, sin saknad blott trogen,
Och hörde i öknen hans klagande röst.
Han satt på en klippa och suckande sade:
Två vänner från Aura min enslighet hade,
Den ena, en ros af de stoltares flock,
Förädlad af konsten, hon längtade dock
Hit ner från det präktiga fönster hon prydde.
Den andre en fågel, som, gömd i sin lund,
De lyssnande nymfer förtjuste och brydde;
Men ack — innan sommarens mognande stund
Föll rosen i stormen, och sångaren flydde.

Hvar finnes nu Jokkis' stambok? I en skizz, kallad »Choræus och Fiskargubben på Jokkis», tryckt 1866 i första häftet af *Små berättelser och tidsbilder af Kapten Puff* — pseudonym för den finske författaren N. H. Pinello — ådagalägger denne nära bekantskap med bokens innehåll och väcker förmodan, att han måhända själf egt den. Pinello afled 1880, och hans bibliotek lär hafva sålts på auktion i Åbo. Kanske fanns fiskargubbens bok däribland.

I oktober 1800 lemnade Choræus familjen v. Willebrand för att mottaga anställning såsom informatör för en ung friherre De Geer* på Ter-

* Drunknade några år därefter utanför Gefle.

vik i Nyland, Perno socken. Att skilsmässan från det vackra Jokkis och den älskvärda kretsen därstädes icke kunnat försiggå utan smärtsam saknad, är väl antagligt. Brefven till Franzén från denna tid röja en viss förstämning, som likväl äfven kan tillskrifvas felslagna litterära förhoppningar. Visserligen eröfrade han år 1800 vid förnyad pristafan i Göteborgska Vetenskaps- och Vitterhets-samhället dess högsta prisbelöning för skaldedikten *Trollhättan*, men ett tal på omvexlande vers och prosa, som han höll den 24 jan. 1800 på Musikaliska Sällskapet i Åbo högtidsdag: *Om könets domsrätt öfver det sköna*, blef illa åtgånget i Silverstolpes »Journal för Svensk litteratur». Recensenten vände sig med skäl emot det tillgjorda i stilen, äfvensom mot det fadda uti de talrika invokationerna till talarens åhörarinnor — »mina sköna fruntimmer», som han kallar dem. För att i någon mån trösta den känslige Choræus öfver den sarkastiska recensionen, uppträdde hans gynnare professor Porthan till hans försvar med en antikritik i tidningen »Stockholmsposten». Vid årets pristafan i Svenska Akademien försökte sig Choræus utan framgång; och då han till Adlersparres »Läsning i blandade ämnen» insände dikterna *Yppigheten*, *Trollhättan* (det i Göteborg belönade stycket) samt *Babels torn*, ville utgifvaren icke intaga dem.

Choræus biktade som vanligt sin bedröfvelse för Franzéns deltagande hjärta: »Jag skall tala om alltsammans för dig, icke därför att jag är svag och sällan kan tiga, utan därför att jag är svag och behöfver styrka af vänskapen. Du minns ju, att jag nämnde för dig, att Adlersparre begärt af mig något utförligare poem till »Läsningen», väckt därtill af mig själf. Jag insände till honom »Yppigheten», »Trollhättan» och enligt hans begäran »Babels torn». Han lofvade mig pengar; och du vet, att jag behöfver dem. Det var således icke lagrar jag sökte, det var rågen till bröd. Men min skörd blef tistlar och kardborrar. Jag fick hans bref, däruti han säger, att »Babels torn» ej kan tryckas i vårt ortodoxa tidehvarf för den åttonde radens skull, att »Trollhättan» icke behagar honom och att »Yppigheten» har sina mellanrum. Du kan lätt föreställa dig hvad jag kände vid genomläsningen af hans bref. Jag ångrade bittert den stund, då jag först lät förläsa mig att skriva, och jag tog ett heligt beslut att för framtiden aldrig blottställa mig för dylika mortifikationer. Döm nu själf, om jag ej har skäl att vara förtviflad.» Redan i ett föregående bref hade Choræus meddelat vännen, att han umgicks med tanken att upphöra med versskrifning och att han, såsom han skrifer, »klok utan mjält-

sjuka och ståndaktig utan ensidighet, skulle blifva fast vid beslutet att söka mig en liten prestsyssla på landet, gifta mig, göra mig älskad af 300 personer, i stället för att vara känd af några tusende, och på detta sätt hinna grafven utan lagrar, men också utan andra tistlar än dem försynen tilldelar mig».

Dylika löften att afsvärja all gemenskap med poesien, hvilka hennes dyrkare stundom göra, äro sällan allvarligt menade; åtminstone lyckades Franzén utan alltför stor möda att hugsvala den miss-tröstande och sporra honom till nya ansträngningar. »Du må säga hvad du vill om ditt afsked från sånggudinnorna», skref han, »de ge det icke åt den, som begär det.»

Af de tre dikter, som Adlersparre försmådde, är »Yppigheten» redan omtalad i det föregående. »Trollhättan», som fann så mycken nåd för de göteborgska smakdomarne, lider från begynnelsen af en ohjälplig brist: författaren hade aldrig med egna ögon sett det storartade naturskådespel, han valt att besjunga. Också är dikten i saknad af lefvande åskådlighet, af hvarje försök till egentlig naturmålning. Den är ett versifieradt vältalighetsstycke, fullt af de brukliga allokutionerna och därtill byggdt på ett visserligen förståndigt, men i

poetiskt afseende otacksamt tema: endast det praktiskt gagneliga har värde —

Det är ett större verk än detta usla stort
Som menskan dyrka lärt och blott förbanna bort,
Som i en framtidsdag, när segrarns stoder ramla
Och tusen hjältars namn i glömskans öknar famla,
Skall dundra detta stora bud
I mensklighetens döfva öra:
Den sanna äran vill blott höra
De gagneliga storverks ljud.

Alla Carl XII:s hjältebragder förblekna mot
hans och Polhems djärfva plan att genom själfva
klipporna spränga slussar. Men —

Det är ej nog till hjältens pris
Att styrkans arm åt nitet låna
Och världen med dess värf förvåna;
Han måste äfven vara vis.

Af Polhems kamp mot oöfvervinnerliga naturhinder qvarstår nu endast

En evig minnesvård i fasans hela prakt,
då däremot det slutande århundradet, genom att
anlägga en kanal på sidan af fallen, ändtligen
löst den svåra uppgiften, hvilken seger författaren
firar i följande välljudande strofer:

Snart, flydda tidevarf! du för då icke blott
Till evighetens dom förödelser och brott,
Din sköna aftonsol ej rodnande beskiner
Blott fallna tempels grus och tronernas ruiner:

På Götaelfvens glada strand
Dess sista blick med tjusning dröjer,
Till dess han där fullkomnad törper
Ett mästerverk af fridens hand.

Den nästa morgonsol, ur böljan rinner opp,
Skall purpra dessa verk i föliden af sitt lopp,
Skall med förtjusning se, hur flagg vid flagga höjes,
Hur böljans jämna rygg af tusen kölar plöjes,
Hur fiten fästade sitt hem
På Venerns blomsterrika stränder,
Upplyfter sina hundra händer
Och trött af skördar sänker dem.

Poemet slutar med en önskan att om foster-
landet ännu skall åt sina barn räcka lagrar,

O, må de räckas åt den arm,
Som fridens glada yrken sköter
Och endast mordgeväret stöter
I klippans ofrukt samma barm!

Hvad slutligen angår det tredje poemet, »Babels torn», hvori Choræus beler filosofiens anspråk att lösa alla mensklighetens dunkla frågor, kan man väl ej stort undra på Adlersparres afböjande svar, ty stycket är skäligen matt; men dess föregifna brist på ortodoxi är endast ett svepskäl. Det anstötliga skulle ligga i följande oskyldiga strof:

Det är en gammal sinnrik fabel,
Som ofta jag funderat på,
Om det där tornet uti Babel,
Som själfva himlen skulle nå.

Ifrån min barndom den mig brydde,
Men då jag frågade min far
Hvad den historien betydde,
Fick jag af honom blott till svar,
Att jag en näsvis pojke var.

Eget nog synes Choræus byggt särskilda förhoppningar på detta obetydliga stycke, ty då han, enligt Franzéns råd, tillskref herskaren på den svenska Parnassen, Leopold, för att af denne få »sin dom öfver lif och död», öfversände han tillika »Babels torn» såsom prof på sin poetiska förmåga, öfver hvilken han utbad sig mästartarens ömdöme. Leopold hade i början visat föga intresse för Choræi försök, men blef sedermera gynnammare stämd för den unge skald, som hade en så varm förespråkare i författaren till *Sången öfver Creutz*.

Samtidigt med dessa förfelade anlopp på den poetiska täflingsbanan, hvilka verkade så nedslående på honom, skapade Choræus på Tervik den dikt, hvilken af allt hvad han skrivit, längst skall bevara hans namn: *En tanke på min egen graf*. Choræi större didaktiska poem kännas nu endast af litteraturforskaren, men detta af verklig poetisk ingivelse uppfyllda stycke, hvars slutstrof man endast ville önska borta, grep djupt samtidens hjärta och tilltalar ännu lika säkert vår

känsla genom sin blida melankoli, sin fromma resignation. Dikten gifver det sannaste och på samma gång älskvärdaste vittnesbörd om sin upphofsmans sinnelag och sångsätt. Vi minnas dessa rörande strofer:

Hvar är min graf, hvar är det mörka tjället,
Där jag skall ensam ho?
Männ' någon gång jag skådat detta stället
Och trampat det i ro?

Ack nej, kanske min trånga stig skall ledas
Till någon okänd strand,
Och där min bädd, min sista bädd tillredas
Af någon okänd hand.

Den andra strofen blir ännu verkningsfullare genom skaldens däri uttalade profetiska aning, att hans stoft skulle hvila fjärran från den finska hembygden, en vemodig tanke, om han än såg samma fädernesland på ömse sidor om Bottniska viken. Han öfverlefde icke den tidpunkt, då, såsom Franzén säger, man med bestörtning blef varse, att det var ett haf mellan Sverige och Finland.

Från det år Choræus tillbragte på Tervik föreligga endast sparsamma meddelanden. Han trufdes där rätt väl med sina böcker och tankar, men hade ondt om umgänge — han nämner endast prosten i Perno, Skogman, hvars rikt be-

gåfvade 14-årige son — sedermera presidenten och friherren — han föreslog Franzén att taga i inackordering.

Såsom prof af det allvar och den omsorg, hvarmed Choræus fyllde sitt lärarekall, kan tjena ett handskrifvet häfte: *Frågor och Svar uti Salighetsläran för Herr Baron Otto Bernt De Geer af Michael Choræus, Magister docens vid Academien i Åbo 1801*, hvilket nu eges af Svenska Litteratursällskapet i Finland. I slutet af häftet finnas några »Satser för Religions-öfvertygelsen såsom Bihang till Catechesen», hvilka innehålla flera sanna och sunda tankar, ehuru, såsom man kan vänta, kristendomens moraliska sida företrädesvis betonas. I den första af dessa »satser» visar sig emellertid Choræus hålla religionens grund, tron, oberörd af tidens rationalism: »Man glömmer aldrig utan fara, att religionen är gjord för hjärtat och icke för spekulationen — att dess stora ändamål ingalunda kan vara att lära oss, huru vi skola invecklas i forskningens labyrint, i tviflets rysliga ödemark, huru vi skole bestrida, förfölja och förkättra hvarandra; utan att den med mild och öfvertalande styrka säger oss, huru vi skole finna tröst i sorgens ögonblick och segrande vapen i frestelsens stunder — tröst för hjärtat, då det lider —, styrka för hjärtat, då det känner sig svagt till det goda.

Med dessa tvenne ord har man kanske uttryckt hela religionens väsende.»

Medan Choræus var kvar på Tervik, hade han tillfredsställelsen, att Svenska Akademien vid bortgifvande af Lundbladiska priset i januari 1801 bestämde det åt honom, såsom det heter i protokollet, »mera som en uppmuntran, än som en belöning för ett visst stycke». Ett offentligt bifall af Gustaf III:s vittra stiftelse var då den säkraste vägen för en ung skald att vinna erkännande hos den stora allmänheten; före hvarje prisutdelning var nyfikenheten ifrigt spänd. Efter sitt senaste nederlag hade Choræus knappt vågat tillstå sina förhoppningar att denna gång blifva den lycklige. »Hvem skall få Lundbladiska priset i år?» frågar han Franzén. »Du svarar: CHORÆUS, ty du är hans välgörare; men Svenska Akademien säger: Choræus duger till ingenting. Valerius skall ha det. Du får se det. Lika mycket, jag är ifrån saken.» Var tviflet om framgång stort, blef öfverraskningen så mycket angenämare.

År 1802 timade en för Choræus viktig förändring i hans yttre lefnadsförhållanden, då han den 6 maj kallades och utnämndes till teologie adjunkt vid krigsakademien på Karlberg samt i följd häraf öfverflyttade till Sverige. Platsen hade han visserligen själf sökt, men förmodligen på

uppmaning af inflytelserika gynnare, fastän hans bref icke förmåla, huru tanken först hos honom uppstod. Att vid befattningens tillsättande vederbörande med sitt val föllo på en sökande från Finlands aflägsna bygder, var tvifvelsutän en gård af erkännande åt hans lyckliga skaldeprof i tidens sedelärande smak. Man vet att Lehnberg, den dåvarande mästaren i andlig vältalighet, satte högt värde på Choræus, i synnerhet på ett i Åbo Tidningar först infördt religiöst poem, kalladt *En suck från altaret*, hvilket, oafsedt enstaka vackra verser, i sin helhet nu vore mindre egnadt att tillfredsställa en djupare andakts behof.

Innan Choræus lemnade Finland, hade han till promotionen den 15 juni författat ett skaldestycke *Menniskans värde*. Det är åter dygden som besjunges. »Endast den dygdige är stor», är det grundtema som genomklingar hela den långa dikten. Denna dygdetillbedjan går nog långt, då författaren uppmanar människorna att göra sina fiender och förföljare godt icke blott utan vittnen, men äfven därvid glömmande att Gud ser handlingen. Man förstår väl Choræi tanke, men uttrycket är stötande och klandrades med skäl af Franzén. Jämte sina svaga ställen, innehåller »Menniskans värde» icke få skönheter, såsom denna början:

Såsom löfven födas, visna, falla
Och förtrampas och förstöras alla,
Tills en annan lika flyktig vår
Lunden klär i lika sköna dräkter,
För att äfven pryda den sitt år:
Så försvinna släkter efter släkter
Och begrafvas djupt i jordens famn
Och ge sina rum åt andra namn.

Vacker är äfven den strof, hvori författaren talar
om det sjuka samvetet:

— — — — —
O var viss, att qvalet icke ljuger,
Som ditt hjärtas ådror långsamt suger,
Verkligt är dess styng, du känner det.
Gör ett brott — och göm det undan dagen,
Led i öknen dina dolda fjät,
Stå med oblyg panna inför lagen,
Friad där — gå bort och döm dig själf
Och förtvifans Etna på dig hälvf!

Ett sorgligt minne, en blödande saknad skulle
Choræus taga med sig från Finland. Under de
promotionshögtidligheter, hvilkas festliga stämning
förhöjdes genom konungaparets närvaro, slocknade
de ögon, som strålat af godhet mot Choræus i
Jokkis' parker, förstummades den stämman, som i
samklang med hans talat från bladen i Fiskar-
gubbens bok — Eva Loffman borttrycktes af en
hastig sjukdom. Choræus begrät denna dyrbara

väninna i ett qvåde, där han beder sanningen
teckna det ljusblåa ögat, som

— — — hvälves och mörknas och tåras,
Då hon blott nämner en bortgången vän,
Då hon är misskänd och oförtjent såras.

Blott att hon ser något ädelt och skönt,
Huru likt daggpärlor tårarna skina,
Huru de glänsa på lagern, som krönt
Stenhammars Laura, Kellgrens Kristina!

De oförgätna stunderna på Runsala och Jok-
kis framträda för skaldens tanke i dessa slut-
strofer:

Ack, i den krets, där din morgon försvann,
Där du helst valde att gläda och lefva,
Skall man dig sakna och säga hvarann:
Ja, hon är borta, vår älskade Eva.

Ja, hon är borta, du lär oss ej mer
Gömma till vintern sommarens stunder,
Ja, aldrig mera ur fönstret du ser
Höstliga månen i Runsalas lunder.

Gubben på Jokkis bortgömmar sin bok,
Sedan han läsit det sista du skrifvit;
Sveper sin harpa i saknadens dok,
Sedan åt dig han sin minnessång gifvit.

Eva Loffman var icke den enda förlust, som
i dessa dagar drabbade Choræi känsliga hjärta.
Knappt hade han beträdd den svenska stranden,

förrän han möttes af ett nytt smärtsamt dödsbud. Domprostinnan Fant, hans goda fostermoder, var icke mer. Det vardt ej Choræus förunnadt, att såsom han hoppats, ännu en gång tacka henne för den kärleksfulla omvårdnad, hvarmed hon hägnat hans ungdom. Han fick endast strö några diktens blommor på hennes nyss tillslutna graf och blanda sina tårar med sin välgörares, under rörd hågkomst af den dag, då han, en okänd, behöfvande främling, första gången beträdde det gästfria husets tröskel:

Begråtande en far, jag flydde öfver hafven
Och bar en helsning fram ifrån hans sista bädd,
Och ställdes fram för dig, i sorg och vördnad klädd,
För dig, hvars själ i dag är dyster såsom grafven;
Stort var ditt ädelmod — du kände ej mitt namn,
Du såg min nöd —, och öppnad var din famn.

I Stockholm mottogs Choræus synnerligen väl af sina litterära kolleger och kom genast på en förtrolig fot med flera af Svenska Akademiens ledamöter. Bland de äldre vitterlekarne slöt han sig mest till den spirituelle, mångkunnige Rutström och till Blom. Den sistnämnde var visserligen »pretentiös och besynnerlig», men Choræus fann honom mera än andra röja deltagande för de ämnen, som rörde Choræus själf. För öfrigt var han olycklig, eller åtminstone ansåg sig vara

det, och detta var nog för att vinna Choræi sympati. Bland de yngre knöt han vänskap i synnerhet med Kullberg. Äfven Tegnér's namn möter oss bland Choræi nya vänner. Andra deltagare i den vittra umgängeskrets, dit Choræus infördes, voro Valerius, Wallin, Sven Björck, Wallmark m. fl. »De sammanträdde», berättar den sistnämnde, »hos hvarandra några aftnar i månaden, då de, som icke voro gifta, läto från något närbeläget värdshus hemta den sokratiska aftonmåltiden. En liten bål utgjorde därvid den egentliga lyxen, och Valerius, som hade uppdrag att brygga den, ökade glädjen med att sjunga någon af sina nyss, ofta för dessa tillfällen författade visor.»

Hade det förut varit Franzén, som under Choræi vistelse på landet i Finland kunnat meddela honom ett och annat litterärt nytt, kommet från Stockholm till Åbo, var det nu denne, hvilken från själfva brännpunkten af det litterära lifvet kunde skriva intressanta bref till Franzén om dagens vittra ryktbarheter. Många af de små, företrädesvis svensk-akademiska interiörer, som hans penna snabbt kastat på papperet, innehålla bidrag af värde till kännedomen om tonen i dessa kretsar. Choræi sinne för det satiriska, smålustiga, hvilket drag i hans dikter nästan försvunnit för

det elegiska, framskymtar här och där i dessa bref, ehuru han visst icke framgår elakt sqvaller eller söker spela qvick på bekostnad af dem, som visat honom välvilja. Öfverallt framlyser hans egen anspråkslöshet. Han är den förste att prisa förtjensterna hos andra, framför allt undfaller honom aldrig ett ord af afund eller bitterhet angående lyckligare medtäflare om Svenska Akademiens prisbelöningar.

Ur de bref, i hvilka Chorræus skildrar sina första intryck af Stockholms vittra storheter, torde följande utdrag förtjena att meddelas:

— — — — 1802, 6 juli — — —

»Hos Rosenstein har jag varit flera gånger, nu är han utrest på landet; men så länge han var i staden, var jag dagligen hos honom. — — Om jag vetat allt hvad jag nu vet, hade jag visserligen med större försiktighet skrivit till honom. Han läser aldrig sina bref själf, de må vara aldrig så hemliga, utan de uppläsas af Bergström eller Bruncrona, bland hvilka den förre, efter hvad jag hört sägas, ej alltid skall vara nog diskret. Jag hade i ett af mina bref, som angick min ansökning till Karlberg, på ett friare eller löjligare sätt, nämnt, att jag predikat hundra gånger, och detta har nu burit en, icke den smakligaste frukt för säningsmannen. Bergström,

såsom sekreterarens amanuens i Svenska Akademien, eger ock tillfälle att noga känna Akademiens yttranden, och det är skada, att han icke är i Stockholm, i hvilket fall jag möjligen skulle kunna regalera dig med några små anekdoter. — — — Leopold är på Drottningholm. Rutström och jag ha kommit öfverens att följas dit någon gång. Apropos af Rutström: han kände genast igen mig, när jag kom in genom dörren, och vi blefvo genast vänner. Han är just som jag föreställt mig, att han skulle vara: och jag har alltid roligt i hans sällskap. — — — Vi voro i söndags på besök hos Lenngrens och blefvo kvarbjudna till aftonen. Det är visst, att fru Lenngren i sitt hus väcker lika mycken vördnad som hennes skaldestycken beundran. Man måste bli kär i detta enkla, anspråkslösa och goda väsende, i denna ädla varsamhet, i denna okonstlade höflighet, som upplyfter en syndare ur stoftet till höjden af hennes egen tron. — — — Sedan ett par timmar gått fram, blef den visa qvinnan mera öppen och fri. Då visade hon mig Kellgrens porträtt och målade själf ansiktet af hans karakter såsom vän och menniska; då beskref hon Leopold, huru det gnistrar kring honom, då han är vid sitt goda lynne. — — —

10 juli.

I dag har jag gjort min första uppvaktning hos Leopold. Kungl. sekreteraren Westberg och d:r Rutström voro de öfverstekammarjunkare, som presenterade mig för Hans Majestät. Han satt i sin puderskjorta, bockade ganska djupt, bad mig stiga in och sitta. När han kom in, frågade han mig huru litteraturen florerade i Åbo, hvartill jag svarade med darrande röst: jo, tredje delen af herr kanslirådets skrifter var redan där, då jag reste, och dessutom finnes där ingen hofkansler. — — — Landshöfding Rosenstein kom dit och så rådman Blom och så auditör Hummel. Det blef presentationer. — — —

14 sept.

Se här en liten berättelse om några öden, som nu senast träffat mig och hvilka derangerat mitt lyckliga humör. I torsdags om aftonen fick jag en biljett från staden med anmodan att skriva något öfver den märkvärdiga baron Beckfriis,* som

---

* Majoren frih. Lave Beckfriis, en framstående militär och älskvärd människa, hade af Gustaf IV Adolf erhållit en befordran, hvilken väckt missnöje bland gardesofficerarne. En bland dessa, den bekante Henning Wrangel, tog sig häraf anledning att ohöfligt bemöta Beckfriis och framtvang en duell.

half timme tillsammans, under hvilken promenad han äfven frågade mig om jag ej i år ärnade skrifva för Akademien, hvartill jag, Gud vet af hvilken andas tillskyndelse, svarade nej, med tillägg att jag ej vågade göra det och icke heller trodde mig böra det, så vida ingen enda af akademisterna kostat på mig ett godt ord i den vägen, och jag dessutom af gammal erfarenhet vore öfvertygad, att Akademien hade ingen vidare belöning att tilldela mig än de jag redan vunnit. Detta sade jag med en gudlös frimodighet, och det hade den verkan, att han stannade och gaf mig en straffblick och förklarade, att han ej, i anseende till nyheten af vår bekantskap, kunde inlåta sig i slikt förtroende med mig, ehuru han visst eljest håller på både i tid och otid att truga, locka och förmana. Emellertid hade detta samtal den verkan på mig, att jag med allvar angrep *Ehrens-värd*,* och den är nu inlemnad till Akademien — får se hvad lycka den gör.»

Vid denna pristäflan var Choræus lyckligare än året förut. Svenska Akademien tillerkände nu hans skaldesång *Ehrens-värd* andra guldpenningen, men med samma heder som åtföljde stora priset,

* Omarbetning af samma dikt, med hvilken han förut utan framgång täflat i Akademien.

eller täflingsskriftens införande i handlingarna. Stora priset i skaldekonst vanns vid samma tillfälle af Choræi vän, Anders Kullberg, för ett poem kalladt *Ålderdomen*. Akademiens direktör, Fleming, yttrade till Choræus vid medaljens öfverlemnande bland annat följande: »Ni har sjungit, min herre, om greve Ehrensvärd med all geniets liflighet och med tonhöjningar, som båda en mästare.» Direktören slutade med hänsyftning på en kommande dag, då Choræus skulle själf intaga en plats vid det bord, hvarifrån prisbelöningen nu räcktes honom, eller, såsom orden föllo: »då detta rum blifver det enda, från hvilket det ej skall tillåtas att lemna er ert loford.»

Skaldesången *Ehrensvärd* lider, mera än fallet är med Choræi andra större dikter, af dunkelhet i uttryck, en följd af den pseudo-klassiska odestilens vanliga benägenhet att beteckna saker och handlinger genom metaforer och konstlade omskrifningar, i stället för att gifva dem sina rätta, naturliga namn. När, såsom i *Ehrensvärd*, det är ett rent historiskt ämne och därtill ett modernt sådant, som besjunges, blir detta ständiga kringgående af det enkla faktiska dubbelt störande, och läsaren sväfvar stundom i ovisshet om verkliga meningen, hvilken för att tydliggöras behöfde ännu flera förklarande noter, än skalden redan

tillagt. Synnerligt oklar är den strof, som begynner: »Var helsad, Ehrensvärd!» — och berör hans deltagande i finska kriget 1741. Fullt tydlig är icke heller den, där svenska flottans reträtt från Viborg och lyckliga räddning bakom de skyddande murarna af Ehrensvärds skapelse Sveaborg målas under bilden af ett lejon, som inneslutet af en skogseld banar sig väg mellan brinnande stammar. De alltför ofta inflåtade onödiga jämförelserna med antikens värld bidraga också i sin mån att beröfva stycket sin tidsfärg och förstöra all illusion af historisk karaktersmålning.

Dessa anmärkta brister voro dock icke så stötande för tidens smak, som de blifvit för vår, hvars fordringar på en naturlig diktion äro större; och stycket eger dessutom vid sidan af felem förtjänster, hvilka fullt rättfärdiga prisbelöningen. I sanning sköna äro skaldens ord om fosterlandskärleken — huru allt, som här i världen rört vårt hjärta till sorg eller glädje, närmare eller fjärmare ansluter sig till den stora, allt omfattande känslan för det land, där vi först skådat ljuset, där vi lefvat, älskat och verkat och där stoftet af våra kära gömmas i jorden:

Lätt är att lida för en mor,
Då denna mor är fosterjorden.

Hvad skatter för en man, som verkligt hjärta bar,
Är ej hans faders graf, är ej hans egen hydda,
Och templet, dit hans dygd sin glada förstling bar,
Och mianet evigt kärt af stunder, evigt flydda!
Ja, paradiset fröjd: den första känslans tid,
Och mannaålderns vinst: gagn, ära, samvetafrid,
Och allt, som njuts i dag, och allt, som du begråter,
Allt, allt din fosterjord dig skänkt — hvad ger du åter?
Ditt lif! — Välan, du har betalt din skuld.
Så pocka ej på rökelse och guld!

Diktens slut är äfven poetiskt verkningsfullt. Skalden låter, i enlighet med den gängse berättelsen, Gustaf III efter freden i Värälä anbefalla offentlig tacksägelsegudstjänst vid den mans graf, hvars storverk Sveaborg och arméens flotta under det nyss slutade kriget räddat Sveriges ära och själfständighet:

Snart ifrån glädjens höjd
Steg fredens ängel ned och spred en allmän ljusning,
Och alla tempel sjöngo fröjd,
Och alla hyddor ljödo tjusning;
Och fosterlandet föll för Gustafs fötter ned
Och offrade den krans, som tacksamheten knutit:
>Njut glädjen af det lugn, för hvilket själf du stred,
Och deltag i den fest du åt vårt folk beslutit!
Men Gustaf svarade: i grafvens mörker göms,
— Och då hon icke syns, hvad under att hon glöms —
I grafven göms den hand, som freden dig beredde.
Och nu till denna grift han fosterlandet ledde.
Här föllo de med blottad hjässa ned
Och tackade för seger och för fred.

Skaldesången *Ehrensverd* förvärfvade åt sin författare äfven den sällsynta vinsten af Gustaf IV Adolfs bifall, och Choræus ansåg själf sin ett par månader efter Akademiens högtidsdag — i mars 1803 — skedda utnämning till hofpredikant och regementspastor vid Södermanlands regemente såsom ett bihang till prisbelöningen.

Choræus var nu på god väg att göra hvad man kallar lycka, hvarjämte hans personliga ställning såsom religionslärare vid Krigsakademien var särdeles behaglig. Han fann folket där »utmärkt hyggligt. Lärarne förståndige och ädelmodige. Grefvinnan,* guvernörens gemål, en charit. Hon heter dock Greta, som eljest ej är ett namn för gracer.»

Såsom andlig talare kom Choræus i sådant rop, att då främmande åhörare från Stockholm hotade att alldeles uttränga de egentliga på Karlberg, nödgades guvernören bestämma antalet af de personer, som i kyrkan skulle få inträde. Kadetterna förmanades särskildt att lägga på sinnet de förträffliga lärdomar, som af Choræus förkunnades, och borde, äfven då de hade permission att vistas i Stockholm under julferierna, infinna sig vid

---

* Margareta Hedvig Cronstedt, född Alströmer. Hennes man, greve Nils August Cronstedt, nämndes såsom öfverste-löjtnant vid Savolax fotjägare till guvernör på Karlberg.)

gudstjensten på Karlberg hvarje helgdag, då Choræus predikade. Det sedliga tillståndet vid Krigsakademien synes icke hafva varit det allra bästa. Order- och straffjournalerna från denna tid för- måla åtskilligt om våldsamheter och utsväfningar, begångna af eleverna. Det var en ljuf tillfreds- ställelse för Choræus, då flera ynglingar, rörda af hans predikningar, kommo till honom och ånger- fullt yppade okända förseelser.

Under utöfningen af dessa allvarliga plikter hade Choræus dock icke helt och hållet förgåtit sin lyra, och i Åbo Tidningar syntes ännu allt emellanåt poetiska bidrag af hans hand. År 1803 bjöd nämnda tidning sina läsare på en liten dikt af Choræus kallad *Barnsligheten*, hvilken, jämte den förut omtalade *Tankar på min egen graf*, torde vara det populäraste han skrifvit. Åhlström komponerade därtill en täck melodi, som infördes i hans »Skaldestycken satta i musik», och snart sjöng man öfver hela Sverige:

Lilla Clara, förebrå ej mig,
Att jag är så barnslig, lilla Clara.
Är jag barn, så liknar jag ju dig,
Bör jag blygas då att barnslig vara?

Gif mig åter min försvunna vår
Och dess blommor och dess lekar, Clara,

Unna mig att vara tretton år,
Unna mig som du att lycklig vara.

Dansa glad emot din sommardag!
Tag mig med dig, Clara, in i ringen.
Goda lilla, bland de små mig tag,
Eller också dansar jag med ingen.

Göm ock denna lilla barnslighet!
Må vi glädjas, må vi leka, Clara.
Jag skall låtsas vara din poet,
Och min sångmö skall du låtsas vara.

Lilla Clara, denna oskuldsfulla fjärilslek mellan en trettonårig tärna och skalden, som vemodigt blickar tillbaka mot barndomens försvunna paradiset, är ett stycke af äkta poetisk fågring och gratie samt bibehåller ännu med heder sin plats i våra lyriska antologier. Choræi lilla sångmö hette Clara Elisabeth Westman* och var dotter till den myndige Stockholmsborgaren och rikadagsmannen Abraham Lorensen Westman, Bellmans vän och hjälpare i brydsamma lägen — »beskedlige Abraham, som håller af mig», skref en gång Fredmansskalden. Clara blef maka till kanslirådet Sven Anders Hedin, och flera af hennes efterkommande hafva gjort sig berömligt kända.

---

* Född 1790. Gift 1812. Död 1834.

Samtidigt med *Lilla Clara* har Choræus skrivit andra smådikter öfver stanen ur barnvärlden. I qvådet *Vid lilla Ludvigs graf* tröstar han den sörjande modern med hoppet om ett återseende i en sällare värld. Hennes lilla barn, som dog, skall där — såsom skalden rörande vackert säger:

börja himlen i din själ.

Det var gifvet, att Choræus med sitt känsliga hjärta, sin för hemmets stilla lycka anlagda natur, skulle längta att förena sitt öde med en älskad qvinna, så snart hans yttre omständigheter tillåto honom att tänka på äktenskap. Redan under de första månaderna af sin Stockholmsvistelse synes han hafva umgåtts med giftastankar, och som vanligt var det den trogne vännen Franzén, hvars råd han ville inhemta. En ung m:ll Winter från Finland, som Choræus träffade i hufvudstaden, synes på honom ha gjort ett visst intryck. Han fann henne, såsom han skrifver till Franzén i juli 1802, god, skön och intagande samt utbrister i anledning häraf: »Franzén, Franzén, tror du att det också för mig är möjligt att förtjena en älskvard flicka? — men nej, det är omöjligt, jag vet det, jag känner det med oro. Le ej åt mig, du är den visaste och ädlaste människa, till hvilken man kan tala människohjärtats språk.»

Intresset för m:ll Winter måste dock hafva varit af helt öfvergående art, och hennes eget hjärta torde ej heller varit fritt, ty kort därefter skrifver Choræus betecknande: »Icke heter den härads höfdingen, som m:ll Winter tycker om, Noræus: jag minns nu ej hans namn, men aldrig tar hon någon, hvars namn slutas med — us.» Således icke heller Choræus. Denne hade nu emellertid till sin syssla såsom lärare på Karlberg fått lägga den af regementspastor och kunde sålunda med allt större förtröstan se framtiden an.

I april 1803 yttrar Choræus, bland annat: »Bäste Franzén, glöm ej hvad jag tiggde dig om, nämligen om ett exemplar af *Emelia*.^{*} Det som jag skänkt åt fru Robsahm går nu i lånet och togs i söndags hos grefvinnan (Cronstedt) af en fröken Montgomery, som är finska och full af talanger. Jag har lofvat grefvinnan ett exemplar i förlitande på din godhet.» Choræus skulle snart skänka fru Robsahm något annat än den Franzénska dikten, nämligen sitt hjärta, och det skulle stanna kvar hos henne. Fru Sofia Christina Robsahm, född Wester,^{**} var en tjugutreårig enka,

^{*} Franzéns bekanta dikt: *Emili eller en afton i Lappland*.

^{**} Född 1780. Dotter af hofsekreteraren Wester, brukspatron på Haddebo i Nerike. Gift: 1) med advokatfiskalen J. L. Robsahm, 2) med Michael Choræus, 3) med Frans Michael Franzén. Hon afled 1829.

som året förut förlorat sin make. Samtida omtala henne såsom alldeles hänförande vacker och därtill godheten och älskvärdheten själf. Eget nog har Franzén, såsom han själf säger, redan 1802 tecknat hennes bild just i sin nyssnämnda diktskapelse *Emili*, ehuru han då icke visste, att hon fanns, och ej såg henne förrän 1805. »Skillnaden var blott den, att hvad *Emili* uttryckte med ord, det uttryckte *Sophie* med verk och handling i hela sin lefnad.»

Choræus intogs af kärlek till den sköna enkan och lyckades vinna hennes hand. Sommaren 1804 firade de sin förlofning. I ett bref till *Tegnér*, med hvilken han sedan dennes första *Stockholmsbesök* någon gång korresponderat, berättar *Choræus* honom nyheten: »Kanske herr magistern redan hört, att jag tänker på ett ännu kärare pris än det stora i vitterheten. Jag skall gifta mig. Jag får väl också då blott *accessit** med lika heder som stora priset, hvilket redan är taget af en annan; men jag är obeskrifligt nöjd med min lott och har skäl att vara det.»

Choræi känsla var dock vida varmare och djupare, än de qvicka, men litet själfsvåldiga orden

---

* Till Franzén skref *Choræus*: »Numera är jag likgiltig vid all täflan. Jag får det stora priset, när jag får *Sophie*; jag är nöjd med det.»

låto förmoda. Sophie var icke längre såsom i hans tidigare ungdom namnet på ett flyktigt mött, hastigt förbleknadt, blott till hälften verkligt ideal; nu bars det älskade namnet af det sanna föremålet för hans kärlek, af henne, som han med brinnande tränad längtade att kalla sin. För att uttala denna längtan, tog han sin tillflykt till poesien — tvenne dikter från hans förlofningstid, hvilka Franzén af begripliga skäl icke velat intaga bland Choræi skrifter, meddelas här efter O. Ranckens meranämnda häfte:

Till Sophie.

Den 16 sept. kl. 12 om natten.

Du såg mig ledsen — undra ej därpå!
Din hand, din blick, min ömhet troget mötte,
Och jag gick glad min aftonkyss att få,
Och du med hårdhet mig tillbaka stötte.

Jag är ett barn — o straffa mig ej mer:
Jag tänker glad uppå de förra tider,
Jag tränar bort den stund, jag dig ej ser,
Och när jag ser dig, dubbelt mer jag lider.

O min Sophie, hur ömt jag älskar dig:
Blott du är nöjd, så vill jag allt försaka.
När hjärtat talar, vill jag säga: tig!
Hon vedergäller allt en dag som maka.

Men denna dag — ack, hvi fördröjes den?
Det faller själft, det äpple, som är moget.
Dock ingen klagan — detta hjärta än
Har styrka nog att vara ömt och troget.

Godnatt.

Den 12 nov.

Godnatt, Sophie,
Ack först i morgon råkas vi.
Sof sött, sof sött, och om du drömmer,
Att jag i döden ej din godhet glömmer,
Så är du sanndrömd, min Sophie.

Godnatt, min vän,
Jag sluter ej mitt öga än,
Men snart det slutes och jag tycker,
Att jag så ömt den lilla handen trycker
Och kysser och välsignar den.

O, min Sophie,
Hur ljuf skall ej den afton bli,
Då gömd uti mitt varma, sköna läger,
Jag icke mer med bitter saknad säger:
Ack, först i morgon råkas vi!

I början af 1805 fick Choræus föra sin älskade Sophie till altaret och »vann med henne af huslig sällhet en mindre vanlig lott», en sällhet, som ytterligare ökades genom en sons födelse i slutet af samma år. Det var i »stora vestra flygeln» af Karlbergs slott, som Choræus hade sitt hem. Däremot lär han aldrig hafva bebott någon af prestlägenheterna i Solna, inom hvilken församling Karlberg är beläget.

Den världsliga diktkonsten fick nu i hans sinne allt mer och mer lemna rum för arbeten

hörande till hans andliga kall. »Det är ett ljuft, ett lustigt och lätt ok», skrifver han till Franzén, »och jag är nu just road af att skrifva predikningar. Det är också det enda jag skrifver nu för tiden.» Alldeles efter bokstafven var väl ej detta att förstå, ty äfven den religiösa poesien drog honom till sig. Vid promotionen i Upsala 1803 hade han förnyat bekantskapen med den unge magistern J. O. Wallin, som han första gången sett under gymnasietiden i Vesterås. Mellan Choræus och Wallin uppstod snart ett förtroeligare förhållande, som började bära frukt i ett gemensamt arbete på psalmdiktningens fält.

Redan i medlet af nästföregående århundrade hade ifriga röster höjt sig för en revision af 1695 års psalmbok, och tvenne kommittéer hade efter hvarandra varit tillsatta för att utarbета förslag till förändrad psalmbok. Intetdera af de båda förslag, som härigenom åstadkommits, hvarken det s. k. Celsiska af 1765 och 1767 eller det af ärkebiskop von Troil till jubelfesten 1793 framgifna, hade likväl lyckats att tillvinna sig preteståndets bifall. Uppgiften qvarstod sålunda olöst, ehuru tid efter annan enskilda försök till kyrkosånger och psalmer af Ödmann m. fl. utgäfvos. Nu beträddes banan äfven af Choræus och Wallin, hvilkas *Umarbetning af svenska psalmer* i tryck

öfverlemnades åt allmänheten 1807 eller året efter Choræi död. Hvad Choræi bidrag till denna samling beträffar, äro de icke utan formella förtjenster genom språkets och meterns hyfsning i öfverensstämmelse med dagens anspråk på smak och korrekthet, men detta företräde har alltför ofta vunnits på bekostnad af de gamla psalmsångernas kärnfullhet och anderikhet. Det myckna framhållandet af dygden och gärningarnas förtjenst, som beherskade den världsliga didaktiken, möter äfven i Choræi psalmdiktning. I den slutligen antagna Wallinska psalmboken har endast ett enda af Choræi försök fått ingå, men först sedan det samma af Wallin ytterligare omarbetats. Det är psalmen 246: »Herre, du som skänker trösten, sålunda ändrad efter Arrhenii psalm 291 i gamla psalmboken: »Herre, du min tröst och fromma.» De af Choræus omarbetade gamla psalmerna, 21 till antalet, äro af Franzén upptagna bland Choræi skrifter.

Det vore dock obilligt att bedöma dessa försök efter en senare tids måttstock. Äfven Wallins psalmer voro i sin äldsta form ganska ofullkomliga, om de än stodo öfver Choræi. Hade den senare fått upplefva den lyftning både i poetiskt och religiöst åskådningssätt, för hvilken 1809 års stora omhvalfning banade vägen, torde äfven han

däraf dragit nytta för sin utveckling och kunnat, låt vara på afstånd, följa Wallins mäktigare genius i spåren.

Det ökade krafvet på djupare religiös halt i det andliga föredraget gaf vid denna tid anledning till upprättande af seminarier eller undervisningsanstalter för den praktiska prestbildningen. En af de kyrkans män, som kraftigast uppträdde mot den rådande ytligheten, var Choræi vän, den nyutnämnde biskopen i Åbo, Jacob Tengström. Genom hans nitiska bemödanden inrättades 1804 vid universitetet i Åbo det första seminariet med ändamål att pröfva och utbilda de blifvande predikanternas ämbetsgåfvor; och inom kort följdes exemplet vid Upsala universitet 1806 och vid Lunds 1809.

Choræus, den allmänt uppburne predikanten och lycklige skalden, uppmanades sannolikt af Tengström själf att söka den genom dennes utnämning till biskop ledigvordna tredje teologie professionen vid Åbo universitet, med hvilken styrelsen af seminarium skulle förenas; och han beslöt att efterkomma denna uppmaning, ehuru med tvekan, enär han fruktade att stå i vägen för andra sökande af större akademisk förtjenst. Fyra sökande, utom Choræus, anmälde sig före fatalietidens utgång i april 1805 till erhållande

af den ifrågavarande platsen, nämligen universitetsbibliotekarien Johan Bonsdorff, teologie adjunkten Jacob Bonsdorff, filosofie adjunkten Lagus och teologie docenten Frosterus; och fann Consistorium academicum nödigt, att sökandena skulle lemnas öppet att genom utgifvande af specimina vidare legitimera sina ansökningar. På grund häraf infann sig Choræus i Åbo och försvarade en af honom författad afhandling om den kristna moralen, *De vera et genuina notione virtutis christianæ.*

Den teologiska fakulteten förklarade visserligen, att Choræus genom detta lärdomsprof styrkt sin kompetens, men ansåg likväl ämnet för afhandlingen icke vara med en emot arbetets vidd svarande fullständighet afhandladt, samt någon flitigare granskning vid utvecklandet och bestämmandet af olika åldrars begrepp om dygd hafva kunnat af författaren användas; äfvensom tillönskande varit, det fakulteten i samma arbete varit i tillfälle att finna tydligare spår till den säkrare exegetiska kunskap, som af en teolog ej kan umbäras.»

Då konsistorium skred till upprättande af förslag, fälldes det för Choræus oförmånligaste omdömet af professor Calonius, som icke fann Choræi specimen vara författadt »med den mogen-

het och styrka och med den kännedom af grundspråken, som af en teologie professor, hvilken bör vara något mer än blott prest eller skicklig predikant, verkligen borde fordras; så hade äfven vid arbetets försvarande hos honom röjt sig vida större svaghet, än professorn, i synnerhet då Choræus af sina opponenter med så ganska mycken lätt-
het behandlades, skulle kunnat förmoda.» Å andra sidan ville professor Franzén — icke utan skäl synes det — såsom sin åsikt göra gällande, att filologiska och exegetiska meriter vore af jämförelsevis mindre betydelse för den ifrågavarande befattningens ändamål än just de af Choræus ådagalagda lyckliga gåfvor »att se och framställa religionen ur en moralisk synpunkt, befästa den bibliska sanningen genom grunder hemtade ur själfva människohjärtat och knyta dess mest öfverjordiska läror vid de närmaste angelägenheterna af menskliga lifvet: en gåfva, som ej genom blott lärdom kan vinnas och utan hvilken likväl teologien är en död vetenskap, som med den egentliga religionen har intet sammanhang.» Med hänsyn till de båda sökandena Bonsdorffs anciennitets- och lärdomsmeriter — sökandena Lagus och Frosterus hade själfva dragit sig tillbaka — uppfördes de emellertid af konsistorium på första och andra förslagsrummet. Choræus erhöll det tredje.

Detta oakadt lär Choræus hafva egt goda utsikter att blifva utnämnd, och Franzén sade rent ut i bref till Rutström, att Choræus blifvit obilligt behandlad af den teologiska fakulteten; men hans dagars tal var redan räknadt. Under den långsamma och besvärliga vinterhemresan från Åbo hade han ådragit sig en svår förkylning, som med förfärande hastighet utvecklade det frö till lungsiktighet, hvilket länge slumrat inom hans bröst och för hvilket han många år förut af en kunnig läkare blifvit varnad. Choræus hade för öfrigt alltid gifvit intrycket af en flyktig gäst på denna jord. Det elegiska, vemodiga draget i hans diktning var ingen lånad mask, men framsprunget ur hans innersta. Hans hjärta var danadt af en skör lera, som icke egde tillräcklig motståndskraft vid sammanstötningar med en hårdhänt verklighet. Till den ödesdigra vändning, hans sjukdom så hastigt skulle taga, bidrogo sålunda icke minst sinnets öfverdrifna ömtålighet, fantasien själfplågeri i anledning af den väntade kallelsen till det nya ämbetet, och det ansvar, som han tänkte sig därmed förenadt. Träffande säger härom Franzén: »Sorgen tycks så nödvändigt tillhöra människolifvet, att om den ej tillskickas oss utifrån, skapa vi den oss själfva i vår inbillning eller föda den inom vårt blod, i vår andedräkt, i

de organer, hvarmed vi känna och tänka.» Chorræus hade från Åbo medfört föreställningen, att hans utnämning skulle alstra söndring och missbelåtenhet inom en krets, som framför andra borde vara hemvist för kristlig fridsamhet och enighet; och denna hans fruktan saknade icke all grund. Antagonister hade mot honom satt i gång en verklig kabal. Det var icke blott hans lärda kompetens man velat göra tvifvelaktig; man hade äfven sökt nedsätta honom på ett område, där han likväl faktiskt var oangriplig — hans presterliga tjenstgöring. Ett rykte var utspridt, att han blifvit skild från sin plats på Karlberg. Dylika rykten hade varit lätta att vederlägga, men Chorræi fina natur uppreste sig emot att se sina personliga omständigheter på detta sätt inblandade. Han grämde sig i tysthet.

De svårigheter, som han i sitt sjukliga tillstånd bjärt för sig utmålade, göto olja på den hektiska brand, hvilken redan förut härjade inom hans bröst. I februari 1806 blef det honom klart, att han bar döden inom sig. Fyra månader före sin död sade han till maken: »Jag har haft tre svåra nätter, men nu är jag lugn. Ske Herrens vilje!» Från detta ögonblick vände han sin tanke helt och hållet från det jordiska. Förut känslig och otålig vid motgång eller plåga, bar han nu

med from resignation sin kroppshyddas annalkande förstöring. »Han kunde liksom räkna sina steg till grafven vid den rörelse han i sitt rum tog, där hans cirklar kring golfvet blefvo, såsom han själf anmärkte, dag från dag alltmindre och färre.» Så länge han förmådde, förkortade han lidandets timmar genom att göra utkast till religiösa skaldestycken, af hvilka han dock endast hann afsluta ett, infördt i hans skrifter under titeln *Andaktspoem*. Det är en bönesuck till Frälsaren och Försonaren. De sista rader man eger af Choræi hand äro följande, bland de innerligaste han skrifvit:

Så lång är dagen ej, att aftonen ej nalkas,
Och aftonen ger lugn och bådär nattens frid.
Du trötte vandringsman, din heta törst skall svalkas,
Du källan finna skall uti behaglig tid.

»På själfva sin dödsdag», berättar Franzén, »höll han, sittande i sin säng, utan tvifvel i den inbillning att han stod på predikstolen, med upphöjd röst en kort predikan om en kristlig död. Flera närvarande vittnen intyga, att de aldrig hört någonting mera uppbyggligt. — Sedan han slutat, lade han sig ned, liksom för att dö, och låg en stund alldeles orörlig. Dock väcktes han annu på några timmar till känsla af sitt kroppsliga lif, innan han drog sista andedraget.»

Choræi dödsdag var den 3 juni 1806. Han uppnådde sålunda en ålder af 32 och ett fjärdedels år. Den 7 juni anförtröddes hans stoft åt jorden i närvaro af talrika vänner och hela den vid Krigsakademien studerande ungdomen. Om likfärden, som skedde genom Karlbergs park till Solna kyrkogård, har man följande hos Franzén anförda skildring, gjord af ett åsynavittne:

»De dystra alléerna, den mörka skogen, den efter regn och åska ännu mulna himlen, allt sammanstående med den känsla, som uppfyllde våra hjärtan. Knappt var liket nedlagdt i jorden, innan himlen klarnade, solen sken fram och den skönaste afton följde: en tvåfaldig bild af menniskolifvet, antingen man tänker på det ljus, som för den döde uppgår ur griften, eller på sorgens flyktighet hos de efterlevvande.»

Choræi sista hvilostad är belägen på nordöstra sidan af Solna kyrkogård. Ett ohugget gråstensblock endast med inskriften *Choræus* betecknar stället. Grangren och Valerius skrefvo griftqväden till den så tidigt bortgångne vännens och skaldens minne. Ur Valerii dikt låna vi följande strofer:

Religionens lärare, hur väl
Gick du vägen rakt till hörarns själ
Utän irratog kring en molnklädd mening.

Himlens sanning och förnuftets röst
Öfver dina läppar, från ditt bröst
Välldes fram med känslan i förening.

Och din milda lyra, hur hon bød
Andakt och beundran! Hur hon ljöd
Skaparns, hjältarnes och dygdens ära!
Tidigt dogo tonerna hon gaf,
Och vid blicken på din egen graf
Kanske såg du henne ej så nära.

Du är borta — jag på stranden står,
Äfven jag skall helga dig en tår,
Äfven jag min röst i kören blanda.
Så, när Guds profet försvann i skyn,
Stod Elisa kvar med häpen syn,
Bedjande om hälften af hans anda.

Allmänt deltagande väckte Choræi unga maka, som nu för andra gången stod ensam, dubbelt ensam, sedan hennes spåde son kort därefter följde sin fader i grafven. Hennes skönhet, älskvardhet och det rörande i hennes belägenhet uppväckte snart ömmare känslor hos flera af Choræi vänner. Både Wallin och Valerius anhöllo, efter sorgetidens slut, förgäfves om hennes hand,* och den senare yppade sin hopplösa kärlek i ett poem *Till Salla*. Däremot var det Franzén beskärdt att hemföra henne som sin brud. Han hade för-

---

* Bref från Beskow till Wallmark, 14 sept. 1853.

lorat sin första maka samma år som Choræus hädankallades, och denne säges hafva på sin sotsång själf yttrat förhoppning, att de tvenne, hvilka han här på jorden högst älskat, vännen och maken, nu bägge nedböjda af sorgen, en gång skulle tillhöra hvarandra till ömsesidig tröst och hugnad. Och så skedde äfven.

De svåra tidsförhållandena, Finlands lösryckande från moderlandet och Franzéns öfverflyttning till Sverige, hindrade honom längre än han önskat att uppfylla vänskapens plikt emot skaldebroderns minne, genom att utgifva dennes poetiska skrifter i en värdig upplaga. Denna framträdde emellertid 1815, försedd med en af utgifvaren mästerligt skrifven biografi, som lemnar föga öfrigt för den följande minnestecknaren. En ny upplaga af Choræi skaldestycken utkom 1826, prydd med skaldens profilporträtt och en afbildning af hans grafhäll, stuckna i koppar af Forssell. En silhouett, som länge utan grund gällt för att vara Stagnelii, anses äfven återgifva Choræi drag. Enligt hvad en af hans forna lärjungar meddelat O. Rancken, var Choræus magerlagd och mycket ljuslett, hade ett något kantigt och bredt ansikte, påminnande om den finska typen. Han talade mycket fort och litet svårbegripligt — åtminstone föreföll det så hans elev, som var tavastländing och därför

kanhända icke hade lätt att genast uppfatta lärarens österbottniska svenska.

Vänskapen bevarade trofast Choræi eftermäle, och hans blida sång egde ännu länge hängifna läsare, framför allt i hans fosterbygd Finland, där Runeberg under sina barnaår mottog poetisk väckelse vid läsningen af Choræi skrifter.

Andra tider kommo. Nyromantikens period inbröt i den svenska litteraturen med våldsamheten af en öfversvämning, som kullstörtade den äldre smakens poetiska minnesvårdar och tempel. Undanryckt jordens strider, åtnjöt Choræus såsom skald en något aktningsfullare behandling af den fosforistiska kritiken än andra äldre författare, hvilka voro i stånd att slå ett slag för sina åsikter. Glömskans tysta kritik var dock ännu omedgörligare än Lorenzo Hammarskjölds. Ur de häftiga meningsbrytningarna framgick en ny litterär smakriktning, hvars fordringar icke längre motsvarades af de tankar, de tongångar, till hvilka en föregående generation lyssnat med bifall, ofta med förtjusning. Endast ett fåtal författare af monumental storhet kunde hålla profvet inför det förändrade åskådningssättet; skalderna af lägre ordning däremot — epigonerna —, och till dem hörde egentligen Choræus, upphörde så småningom att allmännare läsas, och deras verk förbleknade med

den tid, hvars gängse idéer och uttrycksformer de omsatt endast i andra hand. I bästa fall kvarlefade de i eftervärldens hägkomst såsom författare till ett eller annat stycke, hvaruti deras poetiska natur lyckats finna ett särdeles fulltomigt och personligt uttryck. I en värld, där allt är underkastadt ombytlighet och förgånghighet, kan äfven denna ringare grad af poetiskt rykte vara betydelsefull. En enda liten lyrisk dikt, som genom sitt äkta, omedelbara innehåll icke förfelar att träffa en sträng i den läsandes hjärta, kan stundom bevara dragen af sin upphofsmans skaplymne så troget och lefvande som hundrade andra dikter knappt skulle förmått göra. I synnerhet gäller detta om dikter, hvilka på något sätt sammanhänga med sin författares egen historia. Vår medkänsla tages lika mycket i anspråk af människan som af skalden. I stycken, sådana som *En tanke på min egen graf*, *Lilla Clara* m. fl., har Choraëus målat sig själf på ett sätt, som både bestryggar hans poetiska minne och bevarar hans egen alskvärda bild.

Han omgifves för våra ögon af det egenomliga skimmer, hvari eftervärlden älskar att se de sångare, som dö unga. Hos andra har en längre lefnadsbana ofta trängt poesien tillbaka i personlighetens mera dolda kärna, medan barken,

som slutit sig däromkring, mottagit sin form, sin kanske ojämna yta under livvets vexlingar och skilda värf. Det heter då, att man får stridiga intryck af diktaren och hans verk. Sådana skalder däremot, som man fordom kallade gudarnes gunstlingar, Choræus och hans likar, för hvilka facklan tidigt utsläcktes, hafva icke hunnit röna denna verklighetens ombildande inflytelse. Poesien och personen synas hos dem utgöra ett oskiljaktigt helt. Fastän icke alltid betydande diktare, förblifva de sålunda — såsom fallet är med Choræus — poetiska gestalter, till hvilka man återkommer med vemodigt intresse för att begrunda de möjligheter, som här i förtid afskuros.

PETRARCAS SONETTER TILL LAURA

EFTER HENNES DÖD.

ETT URVAL.

ÖFVERSÄTTNING

AF

C. A. KULLBERG.

Akademiens ledamot Hr Kullberg hade utarbetat en öfversättning af Petrarcas sonetter ungefär vid samma tid då framlidne professor Th. Hagberg utgaf sin tolkning. Hr Kullberg ansåg sig, förekommen af en annan, böra låta sin öfversättning hvila otryckt. Då emellertid Hr Kullbergs tolkning syntes Akademien ega sitt själfständiga värde, har han på Akademiens begäran medgifvit, att ett urval af dessa Petrarca-öfversättningar nu i Handlingarna intages. Urvalet är, för vinnande af större enhet i idésferen, gjordt bland de sonetter, som skrefvos efter Lauras död och hafva den afidna till föremål.

**Petrarcas sonetter till Laura
efter hennes död.**

VII.

Mot sina sinnens förebråelser tröstar han sig med tankar
på himlen.

O mina ögon, nu vår sol gått neder,
Nej, gått till himlen, där hon strålar skär!
Där få vi henne se, hon väntar där;
Kanske vårt dröjsmål henne sorg bereder.

O mina öron, ånglastämman breder
Sin klang, där bättre hon förstås än här!
O fötter, dit ej eder kraft er bär,
Där nu hon dväljs, som plågat möda eder!

Hvi gören I att ro jag aldrig njuter?
Ej är jag skulden till att ej I kunnen
Se, höra eller finna henne mer.

Anklagen döden; nej, *Hans* lof förkunnen,
Som binder, löser, och som öppnar, sluter
Och efter tårar åter glädje ger!

VIII.

Sedan han förlorat den enda boten mot lifvets olyckor,
önskar han blott dö.

Se'n detta hulda änglaanlet svann
Så plötsligt och i bitter sorg försänkte
Min själ och dagens ljus i mörker dränkte,
Med sång jag lindrar qvalen bäst jag kan.

Rättmätig sorg min klagan väckt, för sann,
Det Amor vet, och döden som mig kränkte;
Ej annan bot åt hjärtat ödet skänkte
För all den leda, jag i lifvet fann.

O död, du denna enda mig beröfvat,
Och du, som girigt döljer i din gömma
Det hulda, sköna anlet, sälla graf!

Nu står jag blind, med hjärtat djupt bedröfvadt,
Se'n mina ögons sol, den blida, ömma
Och kärlekstrålande, mig öfvergaf.

XI.

Hvarhelst han är, tycker han sig se Laura och höra
hennes tala.

Där sångens klagan hörs från vingad skara
Och sommarvindens sus i löfven gröna,
Där böljor klinga, sorlande och klara,
Mot gräsrik strand, som friska blomster kröna,

Där sitter jag och skrifver; och den sköna,
Som himlen täcktes för oss uppenbara,
Som jorden gömt, jag ser och hör, kan röna
Hur fjärran från hon vill min suck besvara.

»Ack, hvarför så i förtid dig förtära?» —
Hon säger ömhetsfullt. — »Hvi tårars flöden
Beständigt så ur sorgsna ögon gjuta?

Sörj ej för mig; odödligt lif i döden
Jag vann, i evighetens ljus, det skära,
Jag uppslog ögat, när jag sågs det sluta.»

XII.

Han erinrar sig i ensligheten sina forna kärleksband och
förmår nya.

Jag aldrig var på plats, där jag har sett
Så klart hvad se jag vill, se'n det försvunnit;
På ingen, som mig sådan frihet gett
Och där så öm till skyn min klagan hunnit.

Ej såg jag dal, som för min suckan tett
Så undangömda vrår, där tyst hon brunnit;
Så ljufva gömslen ej mot Amor lett
På Cypern, slika ingenstäds han funnit.

Om kärlek tala luften, träden här,
Och fågel, fisk, och blommor, gräs och bölja:
Allt ber mig lyda kärlekens begär.

Men, sälla, du, som himlen ej kan dölja,
Vid minnet af din bittra död mig lär
Att världen och dess lockelser ej följa.

XIII.

Han ser henne i Vacluse under olika gestalter, visande
honom medlidande.

Hur ofta i min ljufva vrå, från alla,
Om möjligt från mig själf, tillbakadragen,
Min gråt jag låter öfver gräset svalla,
Med suckar fyller luften hela dagen!

Hur ofta ensam, utaf sorg betagen,
Jag går, där skuggorna som dunklast falla,
Min sällhet sökande, de hulda dragen,
Som döden tog, den mina böner kalla.

Än i gestalt af nymf, af flodgudinna
Jag henne såg ur Sorgas våg sig höja
Och sätta sig på stranden, huld ätt skåda;

Än lik en lefvande och jordisk qvinna
Gå öfver gräset fram och blomstren tråda;
Och miskund såg jag hennes ögon röja.

XIV.

Han tackar henne för att hon då och då återkommer att
trösta honom med sin närvaro.

Du sälla själ, som ofta återvände
Att under sorgens nätter tröst mig räcka
Med ögon, dem ej döden kunde släcka,
Men med en glans, en öfverjordisk, tände,

Hur gläds jag, att i mina dars elände
Du med din åsyn vill min hugnad väcka!
Ty se, din skönhet kan jag än upptäcka
Som förr i nejder, dem så väl du kände.

Där jag besjüng dig förr i långa tider,
Där nu, som du kan se, jag dig begråter,
Dock icke dig, men glädjen, ack, förgången.

En tröst allen mig står i sorgen åter:
Att jag dig känner än, när fram du skrider,
På blicken, rösten, klädningen och gången.

XIX.

Han ber den döde Sennuccio underrätta Laura hur
han lider.

O min Sennuccio, fast att ensam lida
Du lemnat mig, jag har den tröstegrunden,
Att ur det stoft, där du var död och bunden,
Du svingat dig till högre rymder vida.

Nu ser du båda polerna, ser skrida
Sin kretsgång stjärnorna kring himlarunden,
Ser hur vår blick är kort och blott för stunden;
Så för din fröjd min sorg skall mindre svida.

Men väl jag ber dig, att i tredje sferen
Guitton du helsar, Cino, Dante sedan,
Vår Franceschin och skaran all där inne.

Och säg min herskarinna, att jag är en
Förvildad ensling, snart förgråten redan
Vid hennes skönhets, hennes dygders minne.

XX.

Skådande platsen, där hon föddes och dog, utandas han i
suckar sin sorg.

Med suckan fyller luften jag och klagar,
Från vilda klippor skådande den dal,
Där hon blef född, som, ack, mitt hjärta stal
Och det behöll i vårens, höstens dagar.

Hon gick till himlen och — o ödets lagar! —
Mig lemnade åt sorger utan tal;
Mitt öga, fåfångt sökande i qual,
Hvart stög jag tar med tårar beledsagar.

Ej stam är här, ej någon sten att se,
Ej gren på träd, ej löf på gren här sitter,
Ej grässtrå fins, ej blomma här syns le,

Ej vattendroppe här ur källan spritter,
Ej djur så vilda dessa skogar te,
Att de ej veta hur min sorg är bitter.

XXIII.

Sorgsen dag och natt, finner han vid Auroras ankomst ingen
tröst i Lauras namn.

När jag Aurora ser med kind så skär,
Med gyllne lock gå fram i rosig dager,
Då bleknar jag och kärlek mig betager,
Jag säger suckande: där Laura är.

Du sälle Tithon, du vet stunden när
Du återfår din kära skatt så fager;
Men när får jag igen min ljufva lager?
I döden först jag ser den mig är kär.

Ej er skilsmässan kan så bittert sára,
Ty natten skall tillbaka henne kalla,
Som för ditt gråa hår har än en famn.

Min dag gör mörk och mina nätter svåra
Hon, som tog med sig mina tankar alla
Och ej mig lemnat qvar mer än sitt namn.

XXIV.

Han upphör att tala om de behag och den fägring, som ej
längre äro till.

De ögon, som mig lärt på pris ej spara,
De armar, händer, fötter, anletsdrag,
Som skilt mig från mig själf och gjort, att jag
Mig dragit skygg från menskovimlets skara,

De lockar, glänsande som guldets klara,
Det ånglaleende, som spred behag
Och gaf åt jorden paradisk dag:
Allt är en handfull liflöst stoft nu bara.

Och jag än lefver, mig till sorg och men,
På redlös slup, där vreda stormar tjuta,
Beröfvad väna ljusets hulda sken.

Nu må min kärleksfyllda sång här sluta;
Mitt snilles åder har försinat re'n,
Och blott för tårar lämpar sig min luta.

XXV.

Sent inser han, huru mycket hans kärleksrim behagat. Han
skulle vilja ytterligare fila dem, men förmår ej.

Om tänkt jag hade att de rim, jag närde
Med mina suckar, skulle så behaga,
Jag gjort dem, alltse'n jag begynte klaga,
Till antal fler, till stil af högre värde.

Se'n hon är död, som mig att sjunga lärde,
Som visste spiran i mitt hjärta taga,
Jag kan ej styrka ge åt verser svaga,
Ej glans åt dunkla: så mig sorgen tärde.

Och all min diktan var på denna tiden
Att luft åt sorgbeklämda hjärtat gifva
På något sätt; mig ryktet brydde föga.

Jag ville klaga blott, ej prisad blifva.
Behaga nu jag ville; men till friden,
Till sig mig kallar, trött och stum, den höga.

XXX.

Han skakas, då han betraktar sitt flydda lif, och inser sitt eget elände.

När jag tillbaka ser på år, som svunnit,
Med hvilka, ack, min tankes dröm ock svann,
Ser släckt den eld, hvori jag frös och brann,
Och flydd den ro, hvori jag oro funnit,

Förstörd den kärleks tro, som villad brunnit,
Min lyckas hälfter skilda från hvarann —
En himlen tog, den andra jorden vann —
Och gagnlöst spillda tårarna, som runnit;

Då skälver jag, så stor mig tycks min nöd,
Att sämsta lott min afund kunde väcka:
Så sorg och ångest mig min egen ger.

O du min stjärna, öde du, o död,
O ljufva dag, så grym dock att mig gäcka,
I hvad elände han I sänkt mig ner!

XXXI.

Oändlig är förlusten af Laura, ty sällsynt och oändlig var
hennes fågning.

Hvar är den panna, som mitt hjärta vände
Med minsta nickning efter sitt behag?
Hvar sköna ögonbryn och stjärnors dag,
Som på min lefnadsbana ljus mig sände?

Hvar kunskap, dygd, förstånd, som vishet tände?
Det hulda, ljufva språk, som var min lag?
Hvar alla de förenta skönhetsdrag,
Af hvilkas trollmakt jag mig kufvad kände?

Hvar detta blida anlet, som min brand
Har svalkat förr och ro åt själen gifvit,
Och hvarest skrifvet stod allt hvad jag tänkt?

Hvar hon, som höll mitt lif uti sin hand? —
O, hvad har världen ej beröfvad blifvit,
Och hvad mitt öga, evigt tårfördränkt!

XXXII.

Han afundas jorden, himlen och döden detta gods, hvarförutan
han ej förmår lefva.

Du snikna jord, hur jag afundas dig,
Som famnar *henne*, ryckt från mig och dagen,
Och mig beröfvar ljufva anletsdragen,
Där frid jag fann i hvarje sorgens krig!

Hur himlen, som begärligt tog från mig
Och lycker för mig, på mitt allt bedragen,
Den sköna själn, ur sköna bojan tagen,
Och sällan plär för andra öppna sig!

Hur jag afundas själarna, som där
Ha hennes sällskap, som så ljuffigt kännas,
Som här jag sökte städs med sådan ifver!

Hur döden, som så hård och skönlös är,
Som, sedan han mitt lif släckt ut i hennes,
I hennes ögon står — och bort mig drifver!

XXXIII.

Han återser Vacluse. Hans ögon igenkänna det såsom
detsamma, men ej hans hjärta.

O dal, som ofta hörts min klagan svara,
Du flod, som svällt af mina tårar många,
I skogens djur, du lätta fågelskara,
I fiskar, fångslade af stränder trånga!

O luft, af mina suckar ljum, du klara,
O ljufva stig, så bitter nu att gånga!
Du kulle, förr min fröjd, min sorg nu bara,
Dit Amor än mig för af vanan långa!

Hos eder allt sig likt än finna låter —
Ack, ej hos mig, som förr så lycklig varit,
Nu för oändlig sorg ett hem är vorden.

Jag härifrån min lycka såg; hit åter
Jag vänder, dådan hon till himlen farit,
Sin sköna klädnad lemnande på jorden.

XXXIV.

Han lyfte sig med tanken till himlen. Han såg och hörde henne. Betagen, stannade han nästan kvar där.

I tanken dit jag lyftes, där hon dröjde,
Som jag på jorden söker utan ro;
Och där bland dem, som kärleks krets bebo,
Mer skön och mindre stolt jag henne röjde.

Hon tog min hand och ljufvigt stämman höjde:
»Du hit skall komma, får mitt hopp jag tro.
Jag är det, som din smärtas rot lät gro,
Som före qvällen ned min hjässa böjde.

Ej dödlig fatta kan min sällhet höga;
Dig blott jag väntar och den dräkt, som anden
På jorden lemnat, som så kär dig var.»

O ve, hvi teg hon här och släppte handen?
Ty vid de ljufva orden feltes föga
Att jag i himlen hade stannat kvar.

XXXV.

Han gifver luft åt sin sorg inför alla dem, som bevittnat
hans flydda sällhet.

O Amor, som i lyckan vid min sida
Stod förr på denna huldt förtrogna strand,
Samspråkande med mig och flod ibland,
Att klara räkningen, hvarom vi strida!

Gräs, lundar, grottor, luft och vågor blida,
Dalkjusor, kullar, solbelysta land,
En hamn att fly till undan kärleks brand
Från stormar, outhärdliga att lida!

I lätta åbor i de gröna skjulen,
O nymfer I, och I, som gräsrik boning
I djupet af kristallklar bölja fått!

Så klar var förr min dag — nu mörk och kulen
Som döden, skuld därtill. Så utan skoning
Enhvar från födseln fick bestånd sin lott.

XXXVI:

Om hon ej dött så ung, skulle han mer värdigt hafva
sjungit hennes lof.

Den tid, då kärleksqvalen kändes gnaga
Mitt hjärta, dömdt af kärleks eld att brinna,
I sköna hindens spår, att henne hinna,
Jag sågs kring öde, branta höjder draga.

Jag dristade i sång på Amor klaga
Och henne, hvilkens gunst ej stod att vinna,
Men endast matta ljud jag kunde finna,
Ty ung jag var och snillets vingar svaga.

Nu död är lågan, marmorn henne täcker;
Men om hon, stärkt med åren, som hos mången,
Fått öfverleva livets korta vårar,

Med rimmets vapen, som nu ned jag sträcker,
Med mognad stil och högre makt i sången
Jag kommit klippan själf att gjuta tårar.

XXXIX.

Hon var så fager, att han anser sig ovärdig att hafva sett
hennes, än mer att prisa henne.

Jag trodde mig nog stark på vingen jag —
Blott han, som spånt den, kunde kraft beskära —
Att värdigt sjunga detta bands behag,
Som döden löst, men Amor knöt så nära.

Jag fann mig dock för verket mera svag
Än liten gren, som ej kan tyngden bära.
Den högt vill stiga faller lätt en dag,
Hvad himlen nekar, må man ej begära.

Dit når ej snillets vinge på sin färd,
Ej stilen, språket, dit natur'n fann vägen,
Som väft det ljufva, mer än konsten lärd.

Och Amor henne följde, angelägen
Att så det smycka, att jag ej var värd
Att se det ens; men lyckan var benägen.

XL.

Han försökte måla hennes skönhet, men vågar ej måla
hennes dygder.

Hon, som mig kom att Arno öfvergifva
För Sorga, rikdoms tvång för armod fritt,
I bittert vändt sitt ljufva, ack så blidt,
Som gaf mig lif, men nu min död skall blifva.

Jag ofta fåfängt se'n sökt återlifva
I sången hennes skönhet, att med mitt
Beröm en eftervärld må blanda sitt;
Men hennes anlet kan jag ej beskrifva.

Af dessa ojämförliga behag,
Som där, likt himlens stjärnor, syntes stråla,
Ett eller två blott skildra vågar jag.

Men vill jag själens gudafägring måla,
Den klara sol, som gaf så kort en dag,
Mod, snille, konst en sådan glans ej tåla.

XII.

Laura är ett under. Det är honom omöjligt att skildra
hennes förträfflighet.

Det höga under, som i jordens dal
Nyss tedde sig för oss, men qvar ej dröjde,
Som himlen endast visade, se'n höjde
Till sig som smycke i sin stjärnesal;

Det skall jag skildra uti sång och tal:
Så Amor vill, som först min tunga böjde,
Se'n lät mig spilla — fåfängt, som jag röjde —
Bläck, penna, papper, tid i ändlöst qval.

Det högsta än ej sången lyckats hinna,
Det känner jag, och det vet hvar och en,
Som hittills talt om kärlek eller skrifvit.

Den sanning ana ken, må tyst besinna
Hvad obeskrifligt är och sucka se'n:
Säll den, af hvilken själf hon skådad blifvit!

XIII.

Våren, glad för alla andra, fördyrar honom genom minnet af
hans förlust.

Zefiren återvändt med sköna dagar,
Med gräset, blommorna, hans hulda släkt;
Och svalan qvittrar, näktergalen klagar,
I hvitt och purpur skiftar vårens dräkt.

Så klar är himlen, ången ler så täckt,
Och dotterns väna anblick Zeus behagar;
Luft, vatten, jord har kärlek återväckt
Och hvarje väsen lyder sällt hans lagar.

Men, ack, för mig blott komma suckar tunga,
Dem ur mitt bröst hon drar, som tog med sig
Dess nycklar, när hon sågs till himlen rymma.

Må falten blomsterströs och fåglar sjunga
Och sköna damer ärbart le mot mig —
Jag ser en öken blott och vilddjur grymma.

XLIII.

Näktergalens klagan påminner honom om henne, som han ej
trodde sig någonsin skola förlora.

Den näktergal, som sörjer makan kära,
Kanske de kära små, i sånger ömma,
Med tjusning fyller luft och lund: så skära,
Så rikt, melodiskt ljuft hans toner strömma.

Han hela natten, tycks det, är mig nära
Och låter mig min hårda lott ej glömma;
Dock ingen mer än jag må skulden bära:
Att änglar dö, det kunde jag ej drömma.

Hur den sig säker tror, dock lätt sig dårar!
Hvem tänkte att de sköna ljus, mer klara
Än soln, förmörka skulle jordens vårar?

Nu jag mitt ödes vilja fått erfara:
Jag lefva skall och lära under tårar,
Hur här ej någon fröjd kan länge vara.

XLIV.

Intet kan trösta honom, om ej hans längtan att dö för att återse henne.

Ej stjärnors gång på klara himlarunden,
Ej stolta skepp på lugnadt spegelhaf,
Ej öfver fältet ryttarskarors traf,
Ej skogens snabba djur, förföljdt af hunden,

Ej väntadt fröjdebud i rätta stunden,
Ej dikt, som kärlek klang och lyftning gaf,
Ej sköna tärnors sång vid bradden af
En källa klingande i sommarlunden;

Ej slikt, ej annat mer mitt hjärta rör,
Så hon det med sig tog i grafven neder,
Som ensam ljus åt mina ögon gett.

Så tungt och långt mig sorgen lifvet gör,
Att döden jag om hennes åsyn beder,
Som bättre varit att jag aldrig sett.

XLVII.

Döden ryckte henne från honom just då han utan misstankar
skulle kunnat vistas i hennes närhet.

Min gröna ungdom flytt, mer ljum och sval
Jag kände lågan blifva, som mig brände,
Och till den punkt af lifvet re'n jag lände,
Där ned det sänker sig mot ålderns dal.

Den hulda ovän, som mitt hjärta stal,
Begynte att bli trygg och mer ej kände
Misstanken ängsla sig, i skämt hon vände
Med ärbar ljufhet mina bittra qual.

Den tid var när, då kärlek blir benägen
För ädel sans och fritt man hos hvarann
Kan sitta språkande helt oförlägen.

Men döden alltför stor min lycka fann,
Fast mer mitt hopp, och det på halfva vägen
Fientlig mötte, lik en väpnad man.

XLVIII.

Om hon nu lefde, skulle han fritt kunna samtala med
henne.

Tid var nu mer att efter långa strider
Få frid; och jag på vägen var kanhända,
Då *han* mig tvang de glada stegen vända,
Som jämnar allt hvad ojämnt är omsider.

Ty, som ett moln för vinden brådt sig sprider,
Så alltför snart fick hon sin lefnad ända,
Hvars sköna ögon täcktes ljus mig sända,
Och som min tanke följer alla tider.

Det föga hade dröjt, och locken grånat
Och åren ändrat mig, att utan våda
Jag henne öppnat fullt mitt sorgsna hjärta.

Hvad sans jag då åt mina suckar lånat,
När jag förtäljt de qval, hon nu kan skåda
Helt visst från himlen, ömkande min smärta!

XLIX.

Han förlorade i ett ögonblick den dyra frid, som borde blifvit
hans kärleks lön.

En stilla hämn mig Amor visat nära,
Se'n stormen rasat länge och förfärlig,
I mognad ålder, som ej är begärlig
På sinneslust, men ger åt dygden ära.

Re'n låg mitt hjärta klart för ögon kära,
Som stadig tro ej mera föll besvärlig.
Ack, grymma död, hur kunde frukt så härlig
Från många år du så i hast förtära?

Ack, om hon ännu hade lefvat bara,
Jag nog fått lägga ljufva tankars börda
I kyska örat ned förutan hinder.

Och hon kanske ej vägrat att mig svara
Med några fromma ord och suckar rörda,
Se'n bädas här förvandlat sig och kinder.

LI.

Han förälskar sig dess mer i den förklarade Laura, ju mindre
det var honom förunnadt att älska henne här nere.

Min lefnads dagar, mer än hjorten snara,
Som skuggan flydde, ögonblicket for
Med deras fröjd sin kos, så kort, men stor,
Den, bitter-ljuf, mitt minne skall bevara.

Du snöda värld, hvares fröjder aldrig vara,
Hur blind är den, på dina löften tror!
Hos dig mitt hjärta stals, och nu det bor
Hos henne, som är stoft och aska bara.

Men bättre del'n, som lefvat upp igen
I himlen, där den evigt säll skall dröja;
Mig städse tjusar med sin skönhet än.

Jag grånar, medan åren hjässan böja,
I grubbel på hvar nu hon dväljs, min vän,
Och hur hon glänser nu i annan slöja.

LV.

Han stillas i sin sorg genom att se henne vara salig i himlen
och odödlig på jorden.

Den svala skuggan, suset, doftet blida
Och blommet af den lager, som var här
Mitt ljus, min ro i allt mitt lifs besvär,
Han röfvat, som föröder världen vida.

Likt soln, när månen ses för henne skrida,
Mitt höga ljus för mig försvunnet är;
Mot döden hjälp af döden jag begär:
Så mörka qval mig låter Amor lida.

Din slummer, hulda sköna, var ej lång;
Nu bland de saliga du väckt är vorden,
Där själen sjunka får i Skaparns famn.

Och bor det någon makt uti min sång,
Bland adla andar helgadt, här på jorden
I evig hågkomst lefva skall ditt namn.

LVII.

I sin blindhet insåg han ej, att hennes blickar den dagen
skulle blifva de sista.

O dag, o timme, sista ögonblick,
O stjärnor, som mig satt på fattiglista!
O trogna blick, hvad ville i det sista
Du säga, när, att osäll bli, jag gick?

Nu vet jag min förlust, mitt ödes skick;
Jag trodde — ack, den bubblan skulle brista! —
Att jag en del, men allt ej skulle mista.
Hur månget hopp med vinden fara fick!

Ty annat var i himmelen beslutet:
Att släcka ut det ljus, som lyst min håg;
I bittert-ljufigt anlet stod det skrifvet.

Men af ett flor mitt öga var omgjutet,
Som gjorde att jag såg ej hvad jag såg,
För att mig plötsligt mer fördystra lifvet.

LXIII.

Naturen förenade, mot sin vana, i henne all skönhet, men lät
henne hastigt försvinna.

Den gäfvä, så förgänglig och så skör —
Vind, skugga blott —, som vi med skönhet mena,
Har aldrig förr'n i dessa tider sena
Skänkts hel åt en — hvad, ack, jag suckat för.

Naturen eljest vill ej, och ej bör,
Till andras armod, rikta en allena;
Nu allt hon slösade på denna ena; —
Förlåte mig, hvem skön sig prisas hör.

Ej forntid, nutid sett en sådan stjärna,
Ej tid skall se; men undangömd hon blänkte,
Att knappt en flyktig värld blef henne var.

Hon snart försvann; jag därför byter gärna
Den korta strålblick, som mig himlen skänkte,
Mot bifall nu af heligt ögonpar.

LXVIII.

Han beder henne att trösta honom åtminstone med den ljufva
och kära anblicken af hennes skuggbild.

Min ljufva, dyra pant, som togs af tiden
Från mig och himlen nu åt mig täcks gömma,
Hvi är du nu så kall och tycks mig glömma,
O du som städse var min tröst i striden?

Åtminstone i drömmen kom med friden
Din bild; nu lågorna mig genomströmma,
Och du ej svalkar mig — hvad hindrar, ömma?
Där uppe ju bland er ej harm I liden.

Här nere väl ett eljest ömsint hjärta
Kan stundom glädjas åt att andra lida,
Så Amor kufvad blir i eget rike.

Du, som mitt inre ser, där såren svida,
Som ensam ända kan min långa smärta,
O, för din andebild min klagan vike!

LXIX.

Han är hänryckt, nöjd och säll att hafva sett henne och
hört henne tala.

Ack, hvilken huldrik ängel var så snar
Att mina suckar upp till himlen bära,
Då med en åtbörd ärbart ljuf hon nära
Mig kommer åter, som i förra dar,

Till hjärtats tröst, som på sin börda drar,
Så ödmjukt huld, med blickar, ack, så skära,
Att jag ej längre döden vill begära,
Men lifvet och vid det ej leda har?

Säll hon, som så en annan säll kan göra
Med blickar och med tal, som mening eger,
Förnummen, fattad endast af oss två!

»O du min trogne, dina qval mig röra,
Men för vårt väl jag syntes hård» — hon säger,
Och mer, — att solen kunnat stilla stå.

LXX.

Medan han gråter, ilar hon att torka tårarna och tröstar
honom.

Med sorg och gråt jag trötta hjärtat när,
Den enda spis min herre åt mig rågar;
Jag ofta darrar, ofta blek jag är,
Vid tanken på det djupa sår, mig plågar.

Men hon, som aldrig såg sin like här,
Till bädden nalkas, där jag tärs och lågar,
Och huld hon sätter sig på kanten där,
Så skön att knappt på henne se jag vågar.

Med denna hand, som så mig sucka lätit,
Hon torkar mina ögon, mig hugsvalar
Med röst, som aldrig för en dödlig ljud.

»Hvad båtar vishet modlös man?» — hon talar —
»Gråt mig ej mer; har du ej nog nu gråtit?
O lefde du, så visst jag ej är död.»

LXXII.

Sorgen att hafva mist henne är så stor, att intet mera
kan lindra den.

En tid var kärleks boja ljuf att bära
Kanske (jag vet ej, när); nu bitter mer
Är hon än allt. Sant är det, den nog ser,
Som fått, som jag, med grämelse det lära.

Hon som vårt tidhvarfs prydnad var och ära,
Och nu är himlens, hvilken glans hon ger,
Gaf mig få dagars korta ro, ej fler;
Nu låter orons qual hon mig förtära.

Ack, allt mitt goda döden från mig stal,
Och ej den salighet, hon fått, kan bryta
Min sorg och trösta mig i jämrens dal.

Jag grät och sjöng — ej ton jag mer kan byta;
Men dag och natt jag låter hjärtats qual
Från tungan strömma och ur ögat flyta.

LXXIV.

Han lyfter alla sina tankar till himlen, där Laura söker,
väntar och vinkar honom.

De sälla andar, de utvaldas skara,
Invånare i himlen, när *hon* lände
Dit upp, med undran sig mot henne vände
Och trängdes att sin hyllning gladt förklara.

»Hvad ljus, hvad skön gestalt kan detta vara?» —
De sade mellan sig. — »Ty sällan hände,
Att jorden hit till salig boning sände
En ande, smyckad så af strålar klara.»

Och glad att boning vexlat ha, den blida
Sin plats som like bland de främsta tager,
Men vänder blicken då och då hit neder,

Att se om jag är med, och tyckes bida.
Till himlen därför all min längtan drager,
Ty att jag skynda skall jag hör hon beder.

LXXVI.

Beröfvad all tröst, hoppas han, att hon för honom utverkar
ett återseende i himlen.

Af ögon klara, skönsta anletsdrag,
Som strålat än, af hår, i flätor slingadt,
Som guldets, solen med sin glans förringat,
Af ljufva stämman, leendets behag,

Af arm och hand, som, hvem mot Amors lag
Var mest upprorisk, med en vink betvingat
På stund, af fot som gratier bevingat,
Af väsen, födt i paradiset's dag,

Min ande undfick lif. Nu fröjd ger detta
Åt himlars Konung och hans vingesvenner;
Och jag är dömd att arm och blind här bo.

Ett hopp allena mina qval kan lästa:
Att hon, som alla mina tankar känner,
Utber mig nåd att dela hennes ro.

LXXVII.

Han hoppas och tror den dagen redan nära, då hon kallar
honom att flyga till sig.

Jag tror mig höra budet då och då,
Som hon, att hän till sig mig kalla, sände;
Jag så förtärts af sorger utan ände,
Och är ej många mig förändrat så,

Att jag ej känner mig igen, ej gå
Kan mer den lefnadsstråt, jag ryggen vände.
Jag vore nöjd om blott jag stunden kände,
Men hoppas hon ej länge dröja må.

O sälla dag, då ur sitt fängsel anden
Befriad bryter sköra band, som brista,
Och lemnar dödlighetens tunga skrud,

Då, när af töcknen vikit har det sista,
Så högt jag svingar mot de blåa landen,
Att jag får skåda henne och min Gud!

LXXVIII.

Han talar till henne i sömnen om sina lidanden. Hon
bedröfvas. Kufvad af smärta, vaknar han.

Min Lauras ande fläktar ofta frid
I mina drömmars qval, så att jag vågar
Förtälja hvad mig plågat har och plågar,
Hvad ej jag djärfts i hennes lefnadstid.

Jag börjar med den blick så kärleksblid,
Som tände först den eld, som ständigt lågar,
Se'n fortfar, hur — om qvald, om säll, jag frågar
Mig själf — jag dagligt tärts af kärleks strid.

Hon tiger blott och med en blick, förljufvad
Af ömkan, på mig ser och sucka höres,
Med ögon smyckade af pärleglans.

Min själ, af sorg då gripen djupt och kufvad,
Sig själf anklagar, jag till tårar röres
Och, väckt ur sömnen, återfår min sans.

LXXIX.

Han önskar döden, som Kristus utstod för honom och som
jämväl Laura i denne utstått.

Mer lång än tusen år hvar dag jag tycker,
Se'n jag den troгна följer, som allen
Mig ledt på jorden förr, nu leder se'n
På väg till bättre lif, där sorg ej trycker.

Ej kunna qvar mig hålla världens nycker
Och svek; jag känner dem, och sådant sken
Från himlen lyser i min själ, att re'n
Jag räknar tiden, som allt närmre rycker.

Och dödens hot mig ej förskräcka kan,
Ty värre led vår Frälsare, att gifva
Mig mod och kraft att ej på vägen stanna.

Och nyss i hvarje åder smög sig han
Hos henne, som mitt öde skulle blifva,
Men ej han grumlat hennes klara panna.

LXXX.

Sedan hon dött, egde han ej längre lif. Han föraktar därför
och trotsar döden.

Ej döden bittra gör de ljufva dragen,
Men dessa ljufva drag förljufva döden.
Hvad har jag andra ledare af nöden?
Hon leder mig, och jag blir ej bedragen.

Och Han, som tåligt blödde, pint och slagen,
Som undan grafvens portar sprängde stöden,
Ger med sin död mig mod i alla öden.
Kom därför, död! Mig blifver kär den dagen.

O, dröj ej; inne är nu tiden redan.
Och om ej så, du henne inne funnit
Den stund hon tagen blef från denna världen.

En dag jag icke lefvat har alltsedan;
Jag henne följt, med henne målet hunnit,
Med hennes fötter har jag ändat färden.

LXXXI.

Hans framskridna ålder och hennes visa råd komma honom
att gå in i sig själf.

Min trogna spegel ofta säger mig,
Min trötta själ, min hy som blekhet täcker,
Min brutna styrka, som mitt missmod väcker:
»Du gammal är, ej dölj det mer för dig;

Bäst är att för naturen böja sig,
Då tidens hand vår kraft till motstånd bräcker.»
Och plötsligt då, som vatten elden släcker,
Jag väcks ur dröm, så lång och sorgelig,

Och ser, att lifvet flyr liksom med vingar,
Att aldrig mer man kan det återfå;
Och i mitt hjärta ljuft ett ord då klingar

Från henne, som ej stoftets band mer tvingar,
Men i sitt lif var utan like så
Att allas rykte, tror jag, hon förringar.

LXXXII.

Han har sin tanke så fäst på Laura, att han tycker sig vara i
himlen och tala med henne.

Mig tankens vingar hän till himlen höja
Så ofta, att jag nästan tror mig vara
En utaf dem, som där sin skatt förvara,
Se'n här de lemnat stoftets nötta slöja.

En ljuflig rysning får mitt hjärta röja,
Då hon, för hvars skull blek jag suckat bara,
Nu hörs sin kärlek, aktning mig förklara,
Se'n gråa håren fått mitt sinne böja.

Hon för mig till sin Herre; knäböjd beder
Jag ödmjukt då, att han må mig förunna
Att stanna och hans anlet se och hennes.

»Din lott — han svarar — vi ej ändra kunna;
Om mängd af år ännu den dig bereder,
Ej lång blir tiden, fast hon lång dig kännes.»

LXXXIII.

Löst ur Amors band, mätt och trött vid sitt lif, återvänder
han till Gud.

I natt den sol, mig lyst, har döden sänkt,
Släckt är det öga, som min låga tände,
Hon stoft, som frossa mig och feber sände;
Min lager bytts i tårpil oförtänt.

Det var till gagn, jag ser, fast sorg det skänkt.
Nu ingen gör mig, såsom förr det hände,
Än djärf, än feg, än iskall, fast jag brände,
Än hoppfullt gläd och än i gråt fördränkt.

Frälst ur hans hand, som stinger och som lisar,
Som mig så länge qvalt, jag nu fått syn
På frihet, bitter-ljuf; och undergifvet

Till Herren, som med tacksamhet jag prisar,
Som styr all himlen med sitt ögonbryn,
Jag vänder, ej blott mätt, men trött på lifvet.

LXXXVII.

Hon var så full af behag, att vid hennes död älskvärdhet och
'kärlek lemnade jorden.

Du sälla ande, mäktig ljuft att röra
De sköna ögon, mer än solen klara,
Som suckar danade och ord, som svara
Mig än och klinga huldt för själens öra;

Jag såg dig förr i kysk förtjusning föra
Den huldans fot bland ängens blomsterskara,
Som ängel mer än qvinna tycktes vara
Och mer än förr nu känns mig sällskap göra;

Ack, när du flög till Gud från jordevimlen
Och qvar blott lemnade den ljufva slöja,
Som höga skickelsen dig här beskärde,

Se'n ville kärlek ej och huldhet dröja
På jorden mer, och solen föll från himlen,
Och döden ljuf att känna jag mig lärde.

GUSTAF III OCH KATARINA II

. EFTER FREDEN I VÄRÄLÄ

AF

C. T. ODHNER

11. 11. 1944

När konung Gustaf III år 1777 gjorde den första visiten hos sin höga grannfru och fränka, kejsarinnan Katarina II, medföljde äfven hans utrikesminister, riksrådet Ulrik Scheffer. I den journal öfver resan, som Scheffer efterlemnadt, berättar han följande anekdot. Kejsarinnan hade en afton efter kurens slut anordnat ett parti piquet. När turen kom till konungen och Scheffer att spela, satte sig kejsarinnan bakom konungens stol och yttrade, i det hon vände sig till Scheffer: »Han är min närmaste frände, vi kunde ej vara närmare släkt utan att vara bror och syster». Scheffer svarade: »Då jag ser den vänskap, som råder emellan Eders Majestät och grefven af Gotland, erinrar jag mig alltid ett ställe ur *Annette et Lubin*.»* »Hvad är det för ett ställe?» frågade kejsarinnan. Då reste sig Scheffer och citerade en vers, som i fri öfversättning lyder så:

Det är bättre att lefva som goda kusiner
Än tvista och kivas med hotfulla miner.

---

* *Annette et Lubin* var en på den tiden känd och omtyckt operett.

Kejsarinnan skrattade hjärtligt, berömde Schaffer, för det han hade så väl reda på opera comique, och sade, att hon fullkomligt instämde i versens mening.

Detta var i den nya vänskapens första solskenstunder. De båda kusinerna hade dittills betraktat hvarandra, om ej med hotfulla, dock med misstänksamma blickar, ja, sökt bereda hvarandra åtskilliga ledsamheter. Nu under konungens besök i Petersburg syntes det gamla grollet glömdt; de båda fränderna lefde med hvarandra och skildes åt såsom goda kusiner. En enskild brefvexling tog sin början, som hade en rätt förtrolig karakter. Konungen var alldeles intagen af kejsarinnans personlighet och egnade henne en oförställd beundran, en ridderlig hyllning. »Hon vore», skref han en gång, »tidehvarfvets ej blott största utan äfven älskvärdaste qvinna och mer än någon i stånd att vinna ett hjärta, som ingen qvinna ännu förmått ingifva ömmare känslor.» Det var ju nästan en kärleksförklaring. Kejsarinnan var mer platonisk i sina vänskapsföräkningar, men hon var tydligen smickrad af konungens hyllning och har visat honom sin vänskap ej blott i ord utan äfven i handling: hon rappellerade den i Sverige hatade ryske ministern Simolin, hon bjöd ej till att allvarsamt störa Gustaf III under 1778 års riksdag,

och hon tog konungens parti i den sorgliga familjevistisen emellan honom och hans moder.

Med den väpnade neutraliteten tillkom äfven ett politiskt föreningsband mellan suveränerna. Gustaf III hoppades, att detta band skulle öfvergå till en intimare förbindelse, och arbetade ifrigt därför; det var för honom en stor misräkning, då kejsarinnan alltid höll sig på ett visst afstånd från honom, medan hon utan betänkande mottog kejsar Josefs anbud till en närmare förening. Ändtligen år 1783, då Ryssland hotades af ett nytt krig med Turkiet, tog kejsarinnan själfmant ett steg till närmande och inbjöd konungen till ett nytt möte på gränsen emellan båda rikena. Nu följde mötet i Fredrikshamn, hvilket syntes aflöpa på bästa sätt; äfven nu skildes monarkerna såsom goda kusiner och fortsatte någon tid den förra brefvexlingen. Det dröjde sedan icke ett år, innan det var slut både med vänskapen och med brefvexlingen. Nu inträdde en kyla, som inom kort öfvergick till ovilja och slutade med fiendskap och krig.

Orsakerna härtill voro i någon mån af personlig art, men dock hufvudsakligen politiska, beroende af de olika intressenas oförenlighet.

Gustaf III och Katarina II hade så mycket gemensamt i anlag och begåfning, i bildning och

världsåskådning, för att ej tala om släktskapen, att man med skäl kunnat vänta en liflig sympati dem emellan. De voro båda, eller ville vara, starka, upplysta andar, höjda öfver tidens fördomar, bel-esprits af Voltaires och Diderots skola, filosofer på tronen, som man brukade säga. De voro dock icke nog filosofer att vara likgiltiga för den europeiska och särskildt den franska opinionens dom. Tvärtom voro de ganska känsliga i detta hänseende och därtill på visst sätt rivaler, medtäflare om första platsen bland Europas regentnillen näst efter den gamle Fredrik. Redan detta var en stötesten för vänskapen;* men det fanns flera sådana. Så mycket de hade gemensamt i bildning och åskådning, så olika voro de i karakter och lynne. Båda voro de i besittning af en ovanlig tjuvningsförmåga och personlig älskvardhet, men den yttrade sig mycket olika. Redan i den yttre företeelsen hvilken olikhet emellan den majestätiska, fylliga, varmblodiga Katarina och den fina, spenslige, nervöst orolige svenske konungen! Gustaf III var rörlig som qvicksilfver, med retliga nerver, en fantasi af eld och lågor; kejsarinnan åter öfverlägsen, lugn och harmonisk, med starka

---

* »La rivalité d'esprit n'est pas un titre ordinaire pour plaire à ceux qu'on veut gagner,» skref A. P. Bernstorff om Gustaf III:s bemödande att behåga kejsarinnan.

nerver och fantasien vanligen tyglad af det skarpa förståndet. Såsom bel-esprit var Gustaf helt och hållet fransk i sitt sätt att tala och skriva. Kejsarinnan, den tyska furstedottern, hade en stark portion af tysk humor och skämtade ofta på ett sätt, som ej var i Gustaf III:s mer raffinerade smak, och det så mycket mindre, som han själf stundom var föremål därför. Geijer har sagt, att Katarinas fel voro mer af det manliga slaget, Gustaf III:s mer af det kvinnliga. Det var just dessa kvinnliga egenskaper hos Gustaf III, hans svaghet för etikett och paryr och hans alltför rörliga fantasi och tunga, som gäfvö kejsarinnan anledning till skämt och sarkasmer. En annan egenskap hos Gustaf III — jag vet ej, om jag vågar kalla den kvinnlig — var hans förställningskonst och diplomatiska finess; det var denna egenskap som tidigare aflockat Katarina den beskyllningen, att han egde »ni foi ni loi», och det var samma egenskap som fortfarande ingaf henne ett mistroende till hans karakter; som aldrig fullt utplånades och försvårade hvarje närmare förbindelse.

Men ett ännu större hinder för en dylik förbindelse blef oförenligheten mellan de båda monarkernas politiska intressen. Kejsarinnan ville förena Sverige med Ryssland och Danmark i en nordisk trippelallians, ett familjeförbund emellan

de tre grenarna af Oldenburgska huset; därigenom skulle hon ock bättre kunna hålla den orolige, uppåtsträfvande svenske konungen inom skrankorna. Gustaf III däremot ville ej höra talas om ett förbund med Danmark som tredje man, ett »triangulärt» förbund, såsom han kallade det, han ville ensam rå om kejsarinnan och hoppades med hennes hjälp eller stillatigande samtycke kunna förverkliga sin älsklingsplan, att krossa Danmark och frånrycka det Norge. På mötet i Fredrikshamn 1783 ryckte de båda suveränerna fram med sina planer och sökte öfvertala hvarandra. Det blef, såsom Bernstorff yttrade, ett politiskt koketteri, som slutade med svikna illusioner. Konungen fann, att han ej kunde med godo vinna kejsarinnan för sin plan; kejsarinnan trodde först, att hon verkligen vunnit konungen för sin, och då hon omsider fann, att hon misstagit sig, ansåg hon sig bedragen och intogs af harm och förbittring. Hon gaf sin minister i Stockholm order att bekämpa konungen och uppvigla hans undersåtar; konungen åter rustade af alla krafter med tillhjälp af Frankrikes subsidier och väntade otåligt på ett gynnsamt tillfälle att bryta lös. Ett sådant tillfälle syntes honom vara kommet 1788 under Rysslands turkiska krig, och nu följde den treåriga, förbittrade kampen emellan de forna vännerna.

Denna kamp fick en starkt personlig anstrykning. Liksom om svärdet ej gjorde till fyllest, grepo de båda suveränerna äfven till pennan emot hvarandra. Gustaf III angrep kejsarinnan häftigt i sitt krigsmanifest, i ströskrifter och tidningsartiklar. Kejsarinnan åter författade och lät uppföra ett skådespel till Gustaf III:s förhånande, som hon kallade Gore Bagatyry, »den stackars hjälten»; denne hjälte skildras såsom en skrytsam, narraktig vekling. Ett dylikt skämt var henne icke värdigt och straffade sig själf inom kort: under 1790 års fälttåg fick hon erfara hvad den stackars hjälten förmårde. Hon kunde då i sitt palats höra kano- nerna från den svenska flottan och lefde i ständig oro för ett anfall på sin hufvudstad; hon skref till Potemkin, att alla hennes klädningar blifvit henne för vida. Upptagen af det turkiska kriget och hotad af Preussens och Englands väpnade inter- vention, var hon i själfva verket lika mycket som Gustaf III i behof af fred och lika glad som han, att den kom till stånd i Värälä den 14 augusti 1790.

En utländsk författare skrifer om detta krig och denna fred, att den verkliga segraren däri var Gustaf III, och det visserligen ej utan skäl. Konungen hade nämligen i fredsalutet genomdrifvit en sak, som kejsarinnan före Svensksunds-dagen aldrig gått in på att medgifva. Det var uteslu-

tandet af den beryktade artikeln i Nystads-freden, hvilken gifvit Ryssland en förevändning att uppträda såsom garant för frihetstidens författning och att inblanda sig i Sveriges inre förhållanden — en artikel, som visserligen sänkades i Åbo-freden af 1743, men likväl fortfarande åberopats och begagnats till Sveriges skada. Detta var en betydande vinst af kriget och freden. En annan punkt i fredsfördraget, på hvilken Gustaf satte stort värde, var den 7:e, som ställde i utsikt en underhandling till grannsämjans befestande, ty denna punkt skulle blifva ett uppslag till fortsatta politiska förhandlingar. Af dylika förhandlingar väntade sig Gustaf III betydande resultat, ty den ryske underhandlaren, general Igelström, hade under samtal med den svenske underhandlaren, Gustaf Mauritz Armfelt, gifvit förhoppning både om någon afträdelse vid gränsen, om ett större penningunderstöd åt den svenske konungen och om ett förbund med kejsarinnan. Dessa muntliga förespeglingar hade icke litet bidragit att påskynda fredsslutet. I själfva verket hade Igelström icke varit bemyndigad till annat än att ställa i utsikt en gränsreglering och ett subsidieförbund; antagligen har han begagnat sväfvande ordalag, hvilka den sangviniske Armfelt tolkade i enlighet med sina egna önsknningar.

Härmed var vägen banad för ett politiskt närmande mellan de forna fienderna. Men för att detta skulle leda till något synnerligt resultat, fordrades ock ett personligt närmande mellan de båda nyss så förbittrade suveränerna. Gustaf III insåg, att han borde taga första steget, både såsom artig kavaljer och såsom den där börjat kriget. Redan dagen efter fredens undertecknande skref han till kejsarinnan ett bref, som är ganska karaktéristiskt. Han säger, att hans förnämsta motiv till freden varit hans önskan att återvinna den personliga vänskap med kejsarinnan, hvaraf han förut njutit. Blodets röst skulle åter göra sig hörd. Den fasthet, hvarmed han kämpat för en sådan bundsförvant som Turkiet, kunde visa henne, hurudan bundsförvant han skulle blifva för *henne*, som han älskade och beundrade. Han såge i freds slutets 7:e artikel ett förebud om en förtrolig allians, då Katarinas och Gustafs förenade namn skulle imponera på deras fiender. I sådant fall skulle han anse det slutade kriget såsom en af dessa stormar, som föra de älskande i hamn.

Det fanns i detta bref något af den värme, som utmärkte konungens bref till kejsarinnan efter besöket i Petersburg. För hans lätta, smidiga, försonliga sinne var det ej svårt att glömma allt hvad som sedan dess passerat, och ännu lättare

blef det för hans eldiga fantasi att redan dagen efter fredsslutet tänka sig såsom Katarinas närmaste vän och bundsförvant.

Återstod nu att se, huru kejsarinnan skulle upptaga denna hastiga omvändelse. Hon besvarade konungens bref vänligt men kort; hon sade sig önska, att banden aldrig varit brutna och att Gustaf III:s ståndaktighet med afseende på Katarina fått ega företrädet framför den fasthet, hvarmed han understödt hennes fiender. Allvarligare voro hennes ord en vecka senare, då konungen å nyo skref och bland annat bad henne icke låna sitt öra till de »trakasserier» man sökte tillställa emellan dem. Hon svarade, att hon alltid önskat lefva i vänskap med konungen och att hon aldrig lånat öronen åt några trakasserier, hvilka hon föraktade; allt sådant strandade mot den rättrådighet, som alltid ledt hennes handlingar och varit grunden till hennes framgångar. Hon citerade slutligen det bekanta stället ur Racines Athalie, som slutar med de orden:

Med vördnad för de bud en högre vilja ger
Jag fruktar Gud, Abner, och fruktar intet mer.

Kejsarinnan hade tydligen icke lika lätt att glömma som konungen, och hon hade ej lika lätt att sätta sig in i en vänskap, som nu bjöds henne för andra gången. Hennes gamla misstro-

ende hade naturligtvis ej minskats utan ökats genom de sista årens händelser. Men i en punkt hade tydligen hennes uppfattning af konungen ändrats. Han hade genom sitt energiska uppträdande vid 1789 års riksdag och under 1790 års fälttåg betydligt stigit i hennes aktning; han framstod nu för henne icke längre såsom en vekling utan såsom en *man*, en *man* af beslutsamhet och mod, och hon var tillräckligt qvinna för att dessa egenskaper skulle imponera på henne. Men högre än allt annat talade för Gustaf III kejsarinans nuvarande *behof* af hans vänskap. Hon befann sig ännu i krig med Turkiet; de förbundna makterna Preussen och England hade nyss tvungit hennes bundsförvant Österrike till stillestånd, de ville nu påtruga äfven henne sin bemedling och hotade i vidrigt fall med väpnad intervention. Det var därför af yttersta vikt för henne, att Gustaf III hölle sig stilla och ej ökade hennes motståndares antal, ty i och omkring Östersjön skulle den afgörande striden komma att utkämpas.

Det första vänskapsbevis, konungen rönte från kejsarinans sida, var den utmärkelse, hvarmed hon emottog den svenske envoyé, som skulle komplimentera henne efter freden. Gustaf III hade härtill utsett segraren vid Parkumäki, generalmajoren Curt v. Stedingk, och det visade sig, att

det var ett lyckligt val. Stedingk var kejsarinnans landsman, liksom hon född och uppfostrad i Pommern; med den tyska bonhommie, som kejsarinnan tyckte så mycket om, förenade han den franska bildningens esprit samt den fina belevfvenhet, som en längre vistelse vid franska hofvet förläsnat honom. Kejsarinnan fann behag i hans person och hans umgänge, och han fick därigenom tillfälle att säga henne mycket, som eljest skulle ha gått ministervägen. Han hade ingen fullmakt att underhandla och fick ingen närmare upplysning om konungens afsikter; han skulle endast låta förstå, att konungen önskade en snar gränsreglering och hoppades snart få se en rysk ambassadör i Stockholm. Äfven skulle han, ifall kejsarinnan förde samtalet på franska revolutionen, framhålla nödvändigheten att kraftigt arbeta på ordningens återställande i Frankrike. Sistnämnda uppdrag fick han snart tillfälle att fullgöra, och han fann kejsarinnan lifligt intresserad af de franska affärerna; hon ansåg dock, att annu ingenting vore att göra därvid.

Stedingk var mycket nöjd med sitt mottagande i Petersburg, där det, som han skref till konungen, nu hörde till tonen att vara god svensk. Det enda som störde harmonien, var underrättelsen om öfverste Hästeskos afrättning. Med anledning häraf skref kejsarinnan till Igelströhm ett bref, som han,

troligen på hennes befallning, under tysthetslöfte visade Stedingk. Hon sade sig ha blifvit smärt- samt berörd af nämnda underrättelse; medan man i Petersburg hängaf sig åt glädjen öfver den slutna freden, utbredde man i Stockholm skräck och uppreste schavotter; glädjen plögade öppna hjärtat för medlidandet och mildheten, det såge därför ut som om freden ej varit konungen så behaglig som man trodde, och hon fruktade, att den stränghet, han nu visat, skulle lända honom mer till skada än till gagn. Stedingk tog naturligtvis sin konung i försvar, men sade sig tro, att ingen annan af Anjalamännen skulle straffas till lifvet.

Det är möjligt, att kejsarinnans missnöje öfver Hästeskos öde varit anledningen till hennes eljest oförklarliga dröjsmål att besvara Stedingks beskickning, ett dröjsmål som illa upptogs af den i sådant hänseende nogräknade Gustaf III. Först i november 1790 ankom kejsarinnans sändebud till Stockholm; det var generalmajoren baron von der Pahlen (densamme som sedan blef så ryktbar genom mordet på kejsar Paul); han tillhörde, liksom general Igelströhm, en f. d. svensk adlig släkt och hade förut besökt Sverige. Äfven han var liksom Stedingk en militär utan diplomatisk erfarenhet och skulle snart efterträdas af Igelströhm, som

var utsedd till den förste ryske ambassadören efter freden.

Ingenting visar bättre, hvilken viktig förändring som inträdt i Rysslands förhållande till Sverige genom det sista kriget än den instruktion, som meddelades von der Pahlen. Då hans närmaste föregångare, Razumovskij och Markov, haft order att bekämpa Gustaf III och mot honom uppvigla hans undersåtar, så var nu tonen en helt annan. Pahlen skulle undvika allt som kunde stöta eller störa det goda förhållandet, han skulle varsamt söka verka för att de fångna Anjala-männen behandlades med mildhet, men för öfrigt afhålla sig från all inblandning i Sveriges inre förhållanden och afböja alla insinuationer af de missnöjda. Denna instruktion var en lojal tillämpning af Värälä-freden; därmed hade Ryssland öfvergifvit det system, det följt i Sverige sedan 70 år, och vidtagit nya signaler.

Mindre tillfredsställande var den hållning Pahlen enligt kejsarinnans anvisningar skulle iakttaga med afseende på den af konungen så lifligt önskade underhandlingen. Pahlen skulle söka betaga konungen allt misstroende till kejsarinnans afsikter och gifva de bästa förhoppningar om en lycklig utgång af den förestående underhandlingen, men han visste ingenting om de i Värälä gifna löftena och hade ingen fullmakt att själf underhandla. Allt

skulle anstå, till dess general Igelströhm hunne anlända till Stockholm. Men hans afresa uppskötts alltjämt. Konungen i sin otålighet önskade ett personligt möte med kejsarinnan vid gränsen, på hvilket allt skulle lätt och hastigt afgöras genom suveränerna själfva, men den sena årstiden utgjorde en plausibel förevändning att uppskjuta mötet till våren. Ett annat förslag, som han framkastade för att påskynda saken, var, att de båda suveränerna skulle på en karta, där gränsbytet vore af konungen betecknad, egenhändigt förklara, att de godkände det, och genast låta befälhafvarne med biträde af landtmätare verkställa bytet. För Armfelt, som varit underhandlare i Värälä, var det en hederssak, att Igelströhms löften erkändes af honom själf och hans herskarinna. Han tänkte på att själf begifva sig till Petersburg och afsände till en början en hemlig budbärare, som skulle påminna Igelströhm om löftena i Värälä och förmå honom att verka för deras uppfyllelse. Men Igelströhm sökte komma ifrån saken med allmänna fraser: man måste först och främst återställa förtroendet emellan de båda suveränerna, allt skulle ordnas till ömsesidig belåtenhet, så snart han anlände till Stockholm, man behöfde ej frukta diplomatiens inblandning i denna sak, hon skulle i hans

person komma med öppet visir och endast höljd i en lätt mantel i rosenfärg, o. s. v.

Igelströhms tvetydiga tal och osmakliga skämt harmade konungen och ingaf honom motvilja för denne general, hvilken han förut önskat se såsom ambassadör i Stockholm. Ännu misslyntare blef han, då Stedingk meddelade, att Igelströhm inför honom formligen förnekat de mycket omtalade löftena i Värälä. Han började lyssna till de allierade makternas anbud, och det mäktiga parti vid hofvet, som understödde dessa makter dels af öfvertygelse dels af enskildt intresse och fiendskap till Armfelt, syntes få vind i sina segel. Gustaf III tycktes vackla. Men det var troligen endast sken och förställning, ty hans personliga sympatier tillhörde afgjordt det ryska förbundet. Det var så som statssekreteraren Franc skref till Stedingk, att konungen föredrog förbindelsen med kejsarinnan framför hvarje annan, hvilka fördelar denna än kunde bjuda honom.

Den politiska ställningen i Europa var i början af år 1791 mycket gynnsam för Gustaf III:s planer på ett fördelaktigt förbund med kejsarinnan. Rysslands ställning blef alltmer kritisk, det hade väl framgång i kriget mot Turkiet, men nu syntes Preussen och England beslutna att göra allvar af sina hotelser. De uppfordrade Ryssland

till fred med Turkiet på basis af status quo; hvarom icke, stodo 80,000 preussare färdiga att inrycka i Livland, understödda af Polen, och England ville sända flottor både till Östersjön och Svarta hafvet. Naturligtvis var Sveriges hållning nu af en afgörande vikt, så mycket mer som dess segrar under 1790 års fälttåg hade omgifvit Gustaf III med en viss militärisk nimbus. Konungen såg sig eftersökt af Europas förnämsta makter; Preussen och England bjödo honom stora subsidier och andra fördelar. I trots af sina förstörda finanser och sin medtagna krigsmakt innehade han en position som aldrig förut under sin regering. Det var icke blott smicker, då Stedingk skref till Gustaf III: »Allas ögon äro riktade på Ed. Maj:t, Europas öde beror af det beslut, som Ed. Maj:t kommer att fatta». Hur skulle det icke då hafva varit, om han aldrig börjat det ryska kriget, utan suttit stilla och bidat sin tid med dragliga finanser, med sin flotta oskadd och i stridsfärdigt skick? Han skulle då ha sett sin älsklingsdröm förverkligad, den att kunna spela en stor roll på den europeiska skådebanan, och han hade möjligen kunnat förverkliga en annan dröm, som alltifrån början af hans regering hägrat för honom, förvärfvandet af Norge.

En tredje politisk dröm, som ännu mer gör skäl för namnet, var den plan på Polens tron, med

hvilken han vid denna tid sysselsatte sin inbillningskraft. Vi kunna här icke närmare inlåta oss på denna egendomliga episod. Man har svårt att tänka sig detta som annat än ett löst hugskott, ett tankeexperiment, en fantasiens lek eller hur man vill kalla det, men säkert är, att därom ej blott fantiserades och talades mycket, utan äfven skrefs och underhandlades, liksom om det varit på fullt allvar. Besynnerligt nog synes konungen ha förutsatt möjligheten af kejsarinnans understöd för denna plan. Han har nu såsom ofta lagt för stor vikt på ett och annat löst ord af en minister, som fallts under ett diplomatiskt samtal, såsom då ryske ministern en gång yttrade till Armfelt: »Men hvad viljen I då göra med Polen? Kejsarinnan vill icke ha kurfursten af Sachsen till tronföljare, hon skulle vida hellre se hans svenska majestät på Polens tron, eller om han önskar en af kejsarinnans sondöttrar för sin son, kunde Polen blifva hennes hemgift.» Det behöfdes ej mer för att sätta Gustaf III:s inbillningskraft och kombinationsgäfvä i rörelse, och hans lika uppriktige som förståndige envoyé i Polen, Lars v. Engeström, hade all möda att öfvertyga honom om det omöjliga i hela denna plan. Det fördelaktigaste man kan säga härom är hvad som Armfelt yttrar: »En politisk chimère lika farlig som utförbar kan för ett ögonblick te

sig för det bästa hufvud i lifliga och lockande färger.» Den förlorade en god del af sin lockelse, sedan polackarne utfört sin statshvälfning af d. 3 maj 1791; konungen skref då till Armfelt: »Nu är polska tronen ej mycket värd! Polackarne skola få betala det, hoppas jag, och vi skola dela.»

Men det fanns andra bättre grundade förhoppningar, som skulle förverkligas genom en förbindelse med Ryssland. Sådant var det som muntligen lofvats i Värälä: en fördelaktig gränsreglering, och ett betydande penningunderstöd samt ett subsidiefördrag. Ett förbund med Ryssland skulle äfven betrygga konungens ställning i eget land, gent emot missnöjda undersåtar, hvilka gerna ville stödja sig på Ryssland, det skulle ock höja hans anseende i Europa och göra det för honom möjligt att taga verksam del i de stora händelser, som stundade i anledning af franska revolutionen. Därtill kom, att hans personliga sympatier afgjordt drogo honom åt den ryska sidan, till den stora kejsarinnan, medan de maktogande i Preussen och England voro föremål för hans antipatier. Han hade inga höga tankar om de dåvarande konungarne i Preussen och England, Fredrik Vilhelm II och Georg III, ej heller om deras ledande ministrar, grefve Hertzberg i Preussen, hvilken han kallade charlatanen, pedanten, och William Pitt i England, hvars hela

makt berodde af en omröstning i parlamentet. »Det har varit mitt öde», skref han en gång till Armfelt, »att ha till bundsförvanter svaga konungar och ministrar, som ej förmått se sakerna i stort. Det skall blifva den skönaste dagen i min lefnad, då jag knyter en fast förbindelse med en frände, som jag älskar, en stor furstinna, som vet att regera själf och hvars namn skall fylla historiens blad; då jag förenar mitt namn med hennes, tycker jag mig förvärfva en liten del af hennes odödlighet.»

Det var ej svårt för kejsarinnan att se, hur ifrig konungen var, och hon begagnade sig skickligt därpå. Hon visade sig vänlig och förekommande, men ingalunda angelägen, och i stället för att söka Gustaf III, lät hon sig sökas af honom. Slutligen förlorade konungen tålmodet och skref till Stedingk ett bref, hvori han gaf luft åt sitt missnöje och bland annat yttrade, att kejsarinnan vore bedragen genom sina ministrars intriger och oriktiga framställningar; detta bref skulle Stedingk visa för kejsarinnan själf. Det var ett ömtåligt uppdrag Stedingk härmed fått, men han utförde det med mycken takt och skicklighet. Genom bemedling af kejsarinnans gunstling Zubov lät han tillstålla henne konungens skrifvelse jämte ett bref, däri han sade sig vara nog djärf att utan konungens tillåtelse meddela henne nämnda skrifvelse,

i den goda afsikten att därigenom undanrödja alla-
handa missförstånd och till hvarandra närma två
monarker, som vore bestämda att älska hvarandra.
Vare sig nu att kejsarinnan genomskådade Stedingks
list eller icke, hon tog ej illa upp det steg han
tagit och beviljade honom ett förtroligt samtal,
hvilket Stedingk skildrar med den dramatiska lif-
lighet, som ger hans depescher ett egendomligt be-
hag. Katarina tillbakavisade med en viss skärpa
konungens antagande, att hon fördes bakom ljuset
af sina ministrar, men hon yttrade sig för öfrigt
med mycken vänskap om konungens person och
förstod med diplomatisk skicklighet att lofva allt
godt i allmänna ordalag, men ej utfästa sig till
något visst: konungen skulle ej vara otålig, hon
skulle nog hålla hvad hon lofvat, man skulle blott
låta de båda baronerna (Armfelt och Igelströhm)
underhandla om traktaten, hvilken borde utgöra
förutsättningen för det öfriga, o. s. v. Stedingk
insåg väl, att han i sak ingenting vunnit, men
han fick af sin konung det vitsordet, att »äldre
och erfarnare diplomater skulle ej ha handlat bättre
och säkert med mindre behag».

Det kan förundra, att konungen, då han var
så angelägen att upplysa kejsarinnan, icke vände
sig till henne själf, såsom i forna dagar. Härtill
uppmånades han både af Stedingk och af de ryska

herrarne. Men vare sig han återhölls af stolthet eller blifvit afskräckt af den något kärfva tonen i kejsarinnans bref efter fredsslutet, han kom sig ej för att skrifva, och den då inledda brefvexlingen blef icke fortsatt. Däremot lät han förmå sig af Armfelt att taga initiativet till den föreslagna underhandlingen och lät till Pahlen öfverlemna ett egenhändigt utkast till hufvudpunkterna i ett förbund mellan Sverige och Ryssland (febr. 1791). Framför allt skulle de af Igelströhm gifna löftena om gränsförbättring och penningeunderstöd uppfyllas. Sverige skulle bistå Ryssland emot Preussen med 18,000 man, med hvilka 12,000 ryssar skulle förena sig, konungen begärde därför garanti af sina besittningar, andel i eventuella eröfringar och 700,000 rdr sp., hvarmed Sveriges skuld till Preussen skulle betalas. Kejsarinnan skulle äfven skaffa konungen en mindre del af Norge emot afträdelse till Danmark af Oldenburg och Delmenhorst. De nordiska makterna skulle med gemensamma krafter skydda Göteborg mot den engelska flottan och utestänga henne från Östersjön, o. s. v. Förslaget, som af Pahlen öfversändes till Petersburg, blef där väl emottaget; kejsarinnan befallde, att ett motförslag skulle utarbetas. Det drog dock ut på tiden därmed; hela mars månad och större delen af april förgick, utan att något afhördes.

Man skylldes först därpå, att man ville invänta furst Potemkins återkomst. Men när fursten kom, tänkte man ej på annat än att fira och roa den mäktige gunstlingen. Fursten fann icke ens tid att besvara ett bref från Gustaf III, hvori denne föreslog honom att göra ett besök i Sverige för att med honom uppgöra de sväfvande frågorna.

Men hvad Stedingk ej kunde åstadkomma med goda ord och föreställningar eller konungen med alliansförslag och bref till Potemkin, det framtvingades snart genom omständigheternas makt. På våren 1791 blef Rysslands ställning alltmer kritisk. Preussen och England, afvisade af kejsarinnan, beredde sig nu att börja kriget, och Holland syntes komma att följa dem; de engelska och holländska flottorna utrustades för en expedition till Östersjön. Äfven Gustaf III började rusta och befallde, att stora flottan skulle utredas; han lät Pahlen veta, att dessa rustningar skulle efter omständigheterna användas till Rysslands gagn eller emot detsamma. Nu blef man på allvar orolig i Petersburg. Stedingk blef nu i hast en viktig och eftersökt person; »man behandlar mig,» skref han, »som ett helgon, hvilket aldrig så mycket tillbedes som då man vill göra sig himmelen bevågen». Han beskriver med sin vanliga esprit, hur han från alla håll bestormades med artigheter och

ångsliga frågor. Osterman, med tårar i ögonen och under smekningar, som hotade att qväfva Stedingk, frågade denne: »viljen I då verkligen förklara oss krig?» Markov undrade, hvarför konungen ville beröfva dem några klippor i Finland, och om det ej funnes något annat och bättre för honom att vinna.* Kejsarinnan själf förklarade upprepade gånger, att hon älskade konungen och beundrade det mod och den skicklighet, hvarmed han öfvervunnit så många svårigheter; hon bad om hans vänskap och sade, att han kunde räkna på hennes. »Hennes Maj:t var verkligen rörd, då hon uttalade dessa ord.» Värdefullare var i själfva verket, att Potemkin, som äfven öfverhopade Stedingk med artigheter, sade sig villig att söka utverka åt konungen hvad som berättades ha blifvit lofvadt i Värälä. Stedingk kände sig öfvertygad, att detta verkligen skulle beviljas. Däremot vågade han icke rycka fram med de nya önskningsmål, som Gustaf III, begagnande sig af Rysslands förlägenhet, ansåg sig kunna uppställa. Han hade nämligen befallt Stedingk att för Potemkin framkasta, att Ryssland skulle för alltid försäkra sig om Sveriges vänskap, ifall det beviljade Sverige 1721 års gräns

---

* Såväl Markov som Osterman räknades till Sveriges motståndare, medan Potemkin och Bezborodko voro vänskapligt sinnade.

och därtill Keksholms län samt $1\frac{1}{2}$ million rubel i subsidier. Stedingk försäkrade dock konungen, att en sådan begäran skulle anses liktydig med en krigsförklaring, och behöll den visligen för sig själf.

Det förhöll sig verkligen så som Stedingk trodde: man var i Petersburg beredd både att medgifva gränsregleringen med afträdelse af Ny-slott och att bevilja ett betydande penningunder-stöd. Osterman hade redan uppsatt det motförslag till konvention och de instruktioner, som skulle öfversändas till Pahlen; det var nämligen med honom konungen helst ville föra underhandlingen. Pahlen hade uppträdt som en frank och lojal militär och gjort sig mycket omtyckt af Gustaf III. Men med afseende på valet af person ändrade man i Petersburg snart mening. Pahlen egde icke den diplomatiska skicklighet, som erfordrades; Igel-ströhm hade samma brist och var dessutom numer i onåd hos Gustaf III. Kejsarinnan beslöt därför att sända en annan. Hennes val föll på en af Potemkins skyddslingar, för öfrigt en af Ryss-lands förnämste diplomater, grefve Otto Magnus Stackelberg, densamme som länge varit hennes mi-nister i Polen. Det var en man som med stor diplo-matisk erfarenhet förenade de personliga egenska-per, som skulle göra honom behaglig för Gustaf III; han var qvick och älskvärd och förstod i grund kon-

sten både att vinna människor med smicker, öfvertalning och löften och att vid ett godt bord, under livvadt samspråk aflocka dem deras hemligheter.

Stackelberg utnämndes ej genast till ambassadör, men skulle befullmäktigas såsom sådan, ifall han lyckades behaga konungen. Han medförde till Stockholm, utom ett enskildt bref från kejsarinnan till konungen, förslag såväl till allians mellan Sverige och Ryssland som till hemligt fördrag mot Preussen och England, men han hade ingen fullmakt att afsluta, endast att underhandla; ej heller hade han rätt att säga något visst om löfterna i Värälä, därom skulle han sedan få besked. Kejsarinnan befallde honom å hennes vägnar säga konungen, att den personliga tapperhet han visat, i synnerhet då han midt genom hennes flotta bröt sig ut ur Viborgska viken, hade ingifvit henne en hög tanke om hans mod, och att denna skulle förvandlas till beundran, när hon såge, att konungen genom sitt snille öfvervunne alla de frestelser, hvarigenom hennes fiender sökte afhålla honom från att förbinda sig med Ryssland. Stackelberg skulle vidare säga honom, att hennes fienders anslag troligen skulle taga ett snöpligt slut, men att, om hon blefve angripen, hon skulle försvara sig af alla sina krafter mot hela bandet, turkar, preussare, engelsmän och polackar, och att, om

konungen af Sverige, hennes nära frände och redan en vän, förklarade sig för hennes bundsförvant, hjälpare och riddare, skulle hennes fiender och hela Europa få se, att Norden förmår sätta en dam mot de nya diktatorerna.

Detta var att anslå den chevalereska strängen hos Gustaf III. Men kejsarinnan hade märkt, att denna sträng kunde sättas i ännu starkare dallring från en annan sida. Hon befalldes Stackelberg, att om han funne ett lägligt tillfälle och konungen började tala med honom om den franska revolutionen, skulle han upprepa hvad kejsarinnan redan sagt till Stedingk, nämligen att hon ansåge franska konungens sak vara alla konungars och suveräners gemensamma sak, och tillägga, att den väl förtjenade att efter fredens återställande tagas i öfvervägande; och som hon kände konungens af Sverige chevalereska sinneariktning och oroliga lynne, tänkte hon, att man kunde förespegla honom den franska monarkiens återupprättelse såsom ett företag, som vore oändligen ärorikt och värdigt hans politiska och militära talanger och hvilket hon säkerligen icke skulle motsätta sig, utan tvärtom kunde vara benägen att understödja. Det var denna kejsarinnans idé som Stackelberg i sina bref ofta kallade hennes sublimes, lumineusa idé: för att sysselsätta konungen af Sverige och fästa honom vid kejsa-

rinnans intressen, skulle man föreslå honom en samverkan mot den franska revolutionen. Man visste nämligen, att Gustaf III var djupt intresserad af allt, som stod i sammanhang därmed.

Det lider ej tvifvel, att Katarinas uppfattning af franska revolutionen var i hufvudsak densamma som Gustaf III:s. Båda hade hemtat sin bildning och sina åsikter i den franska upplysningens skola; båda hade såsom regenter tillämpat dess idéer i sina stater och därför skördat pris af upplysningens koryféer i litteraturen. De hade därvid handlat efter den upplysta despotismens grundsats: »allt för folket, ingenting eller så litet som möjligt genom folket». Med häpnad blefvo de nu varse, att de fostrat en orm vid sin egen barm, och ville ej längre kännas vid fosterbarnet. Så snart folken själfva började tillämpa samma idéer, och det icke blott på det sociala och ekonomiska utan äfven på det politiska området, så förvandlades dessa idéers vänner på tronen till deras svurne fiender. Det hette nu, såsom Gustaf III en gång skref till Stedingk, att revolutionen var en epidemi, som alstrats i Amerikas skogar och därifrån spridt sig till Frankrike — han ville ej se, att epidemien haft sin egentliga härd i de parisiska salongerna, i de så mycket beundrade filosofernas skrifter. Men hvarifrån den än kommit, vore det nu ett gemensamt

intresse för alla suveräner att qväfva denna smitta, innan den, fortplantad genom »själfsvåldets behag och en försätlig vältalighets makt», sprede sig till närgränsande länder och förpestade hela Europa.

Var sålunda den allmänna uppfattningen af franska revolutionen gemensam för Gustaf III och Katarina, så intogo de för öfrigt en mycket olika ställning till Frankrike och det franska konungahuset. Katarina hyste ej något synnerligt intresse för någotdera, och dessutom förstod hon alltid att underordna både känslor och principer under det politiska intresset, och politiska intressen hade hon flera, som voro viktigare än det franska. Gustaf III åter var genom tacksamhetens och vänskapens band nära fästad både vid landet och konungahuset. Såsom Frankrikes äldste bundsförvant ansåg han sig förpliktad att framför andra verka för Frankrikes och det franska konungahusets återställande i dess forna glans. Han blef alltmer entusiastisk för den tanken att uppträda såsom förkämpe för den monarkiska idén i Europa, att gå i spetsen för furstarnes förbund mot revolutionen, och han hoppades därigenom skörda ej blott ära utan äfven fördelar. Ty såsom lön för de tjänster han gjorde tänkte han sig ett nytt förbund med Frankrike och nya ökade subsidier. »Det är», skref han en

gång om de franska sakerna, »en rik grufva för ära och rykte, det är för Sverige en källa till anseende, skall bereda det ett fast och naturligt stöd för framtiden, penninghjälp för dess behof, en ständig allians och kraftigt bistånd i farans stund.» Han har väl hoppats, att dylika fördelar skulle försona nationen med tanken på ett nytt krig.

Men med all sin entusiasm kunde Gustaf III ej undgå att inse, att han ensam ej skulle vara i stånd att leda ett så stort företag, att han måste skaffa sig ryggstöd hos en mäktigare stat. När han såg sig om bland de europeiska makterna, var hans val snart gjordt. Ty hvarken Österrike eller de båda allierade makterna Preussen och England hade intresse att återställa Frankrike i dess forna maktställning, såsom Gustaf III önskade, ej heller skulle de gärna se Gustaf III i spetsen för förbundet, ifall det komme till stånd. Däremot väntade Gustaf III mycket af kejsarinnans storsinhet och ärelystnad; han hoppades, att förbundet med Ryssland skulle gifva honom den pondus han ensam saknade, och att kejsarinnan skulle ställa till hans förfogande de trupper, som hon efter ett förbund med Sverige kunde undvara vid gränsen i Finland. I förhoppning härom hade han redan på våren 1791 icke blott lofvat det franska konungahuset sin kraftiga hjälp, utan äfven

trott sig kunna ställa en rysk hjälpkår i utsikt. Han beredde sig att i maj afresa till Aachen och Spa för att vara till hands, då det franska konungaparet verkställde den flykt från Paris, som Fersen hade förberedt under vintern och hvarom han underrättat konungen.

Gustaf III hade således hufvudet fullt af de franska affärerna, då Stackelberg inträffade i Stockholm den 17 maj 1791. Dagen därpå blef han på Haga presenterad för konungen. Han berättar i sina depecher utförligt om sina första förhandlingar med denne. Efter intagen middag infördes Stackelberg i konungens sängkammare. Gustaf III kastade sig genast in i politiken, erinrade om de muntliga löftena i Värälä och inkallade Armfelt för att vittna därom, utvecklade med ifver och våltalighet, hur viktigt det vore både för kejsarinnans heder och för hennes intressen, att löftena uppfylldes, förklarade att han ej kunde bryta med Sveriges sekelgamla politiska system, om ej Ryssland hade »palpabla» fördelar att bjuda, som kunde rättfärdiga dylikt i en fri nations ögon, att man ej borde låta ett så stort verk stranda på några klippor, såsom Högfors och andra, o. s. v. Till svar därpå lät Stackelberg förstå, att kejsarinnan antagligen skulle visa tillmötesgående i penningfrågan, men att det ginge hennes ära för när att till Sverige afträda

någon del af ryska Finland; särskildt hvad Kymmenegränsen och Högfors beträffade, kunde det ej bli fråga om någon ändring. Nu afbröts konferensen, i det sällskapet begaf sig till det franska spektaklet, men efter dess slut fortsattes samtalet i Armfelts våning på slottet ända till kl. 2 på natten, hvarvid de ryska alliansförslagen föredrogos och diskuterades. Det var ett ansträngande dagsverke för den stackars diplomaten, som tillbragt tre nätter på Ålandshaf i öppen fiskarbåt. Följande dag var han åter bjuden på middag, souper och spektakel (nu uppfördes konungens egen pjäs Natalie Narischkin såsom en artighet mot den ryske gästen), och tredje dagen fick Stackelberg se konungen omgifven af sitt hof vid grand couvert, då det politiska samtalet fortsattes. Gustaf III förstod att hålla honom varm; frågan vändes nu på alla sidor, och nya förslag, nya metoder att lösa svårigheterna framkastades: än var det frågan om afträdande af vissa distrikt i Norge mot Oldenburg, än ville konungen själf afstå St: Barthélemy emot afträdelser i Finland. Slutligen, då Stackelberg afböjde allt dylikt såsom oantagligt, stannade konungen vid ett fördelaktigt gränsbyte i Finland och en större penningssumma såsom sitt minimum.

Under dessa konferenser fann Stackelberg snart tillfälle att enligt kejsarinnans »lumineusa» idé leda

samtalet in på de franska affärerna. Han framförde till konungen kejsarinnans komplimenter för det hjältemod han ådagalagt under sista kriget, kallade honom till och med Nordens Henri quatre och menade, att han framför andra vore kallad att återupprätta den franska monarkien ur det förfall, hvori revolutionen bragt densamma. Dessa ord föllo i en tacksam jordmån. Gustaf III började att utbreda sig öfver de franska affärerna, och snart blefvo dessa hufvudsaken i hans och Stackelbergs förhandlingar. En gång vaknade konungens misstankar rörande kejsarinnans afsikter, och han ytttrade, att man kanske endast ville »amusera» honom, men då lugnade Stackelberg hans farhågor därmed, att han lofvade uppsätta ett formligt förslag till konvention mellan kejsarinnan och konungen rörande de franska sakerna. Under följande natt utarbetade Stackelberg ett dylikt förslag, så generelt och litet bindande som möjligt, och lemnade det till konungen innan han afreste till Aachen. Härmed hoppades han ha skaffat »reskost åt konungens fantasi.» Han förstod ock att aflocka konungen ett formligt löfte, att han ej skulle inlåta sig i några förbindelser med Preussen och England, förrän Stackelberg mottagit nya instruktioner från Petersburg.

Den 24 maj anträdde Gustaf III sin resa, sedan han uppdragit åt riksdrotsen grefve Wachtmeister,

Armfelt, statssekreteraren Franc och lagman Håkansson att fortsätta underhandlingen med greve Stackelberg; hvad som angick Frankrike anförtroddes åt Armfelt ensam. Konungen var ej hunnen längre än till Dalarö, då han hade sitt kontraprojekt till den franska konventionen färdigt i hufvudet och genast satte det på papperet samt skickade det till Armfelt. Detta förslag till »hemlig konvention för återställande af den europeiska jämvikten och den franska monarkien» gick därpå ut, att konungen och kejsarinnan skulle göra allt för att återställa Frankrike sådant det var före 1789. Konungen skulle, om kejsarinnan så önskade, ensam leda operationerna och anförä äfven den ryska kontingenten, men så att han aftalade allt med kejsarinnan. Hon kunde också lemna sitt bidrag endast i penningar; i hvarje fall skulle hon lemna penningar till rustningarna. Hon skulle ock förmå kejsar Leopold att öppna Ostende och andra belgiska hamnar, ty det var där landstigningen skulle ske, samt ansvara för Danmarks neutralitet under tiden. Sedan franske konungen återvunnit friheten, skulle Gustaf förmå honom att ansluta sig till det nordiska förbundet.

Kejsarinnan fick genast del af konungens stora plan och yttrade sig utförligt därom i bref till Stackelberg af den $\frac{27 \text{ maj}}{7 \text{ juni}}$. Hon och

konungen hade såsom garanter af Westfaliska freden obestriddig rätt att på uppfordran af de tyska furstarne uppträda mot de öfvergrepp, som franska nationalförsamlingen tillåtit sig mot tyska riket; de vore ock båda intresserade att återställa den kungliga myndigheten i Frankrike och Frankrikes ställning i Europa. Kejsarinnan vore därför redo att, sedan förbundet mellan Ryssland och Sverige väl kommit till stånd, äfven träffa öfverenskommelse med konungen om en gemensam plan mot revolutionen. Man skulle först göra föreställningar i Frankrike, och om dessa blefve fruktlösa, skulle man skrida till handling; konungen skulle personligen leda företaget i samråd med kejsarinnan. Hon kunde ej lemna konungen någon hjälp, förrän freden med Turkiet vore slutet; sedan kunde hon ikläda sig borgen för en half million rubel, för hvilken en kår af 10,000 man skulle underhållas, till dess den komme inom franskt område. Att räkna på belgiska hamnar för landstigningen vore osäkert; England skulle lägga sig däremot och söka hindra hvarje företag mot Frankrike. För detta fall måste man också tänka på Östersjöns säkerhet, och med afseende härpå ville kejsarinnan ansvara för Danmarks neutralitet. Om hela frågan hade kejsarinnan uttalat sig i en särskild, för konungen afsedd skrift, och denna skrift skulle

öfverbringas till honom af baron v. der Pahlen, hvilken kejsarinnan nu beordrade till Aachen, eftersom både konungen önskade det och Armfelt ansåge det nödvändigt. Hon vore mycket nöjd med Stackelberg och tyckte, att han lyckats öfver all förväntan anslå den chevalereska strängen hos konungen.

Kejsarinnan yttrade äfven sin mening om den rysk-svenska förbundsunderhandlingen. Hon önskade verklig vänskap och förbund med konungen af Sverige för att befästa freden i Värälä och Nordens lugn, men hon vore icke längre i den ställning, att hon måste gå in på hvilka villkor som helst. England hade redan börjat draga sig tillbaka — oppositionen hade nämligen så häftigt angripit ministären Pitt och dess krigspolitik, att regeringen måst tillbakahålla sitt redan uppsatta ultimatum och sin tillämnade flottexpedition till Östersjön och i stället till Petersburg affärdat ett sandebud för att inleda underhandlingar — och därigenom vore äfven Preussen nödgadt att nedstämman tonen. Ännu återstode emellertid kriget med turkarne. Så länge detta ännu varade, skulle Stackelberg så mycket som möjligt draga ut på tiden med underhandlingen, men ifall freden och förbundet med Sverige stode på spel, medgifva, att Nyslott raseradt utbyttes mot Pumala sund jämte

ett stycke af Karelen. Hvad åter anginge Högfors, ville hon icke höra talas därom, och skulle hellre betala mera penningar än afstå en enda tumsbredd land, som hon mottagit från sina företrädare.

Det är af intresse att se af kejsarinnans och Stackelbergs brefvexling, huru de uppfattade konungens karakter och politiska planer. Kejsarinnan yttrade sig därom med hofsamhet och äfven en viss välvilja. Det synes, skref hon, som om konungen ansåge den politiska skickligheten bestå i ett slags oro, som är till men för både hans eget och andras lugn; det vore att önska, att det funnes mera jämvikt i hans sinne. Om han ännu vore i stånd att lära, kunde de franska affärerna bringa honom denna jämvikt. Ty i frågan om dem skulle hans böjelser och hans ärelystnad befinna sig i samklang och kunna tillfredsställas, och han skulle blifva i tillfälle att utveckla alla de talanger, som Gud gifvit honom, han skulle sannernigen ej hafva en enda för mycket! Stackelberg åter bedömer vid denna tid Gustaf III strängare och skrifer ofta om honom med ett visst hån. Han liknar honom t. ex. vid en vandrande riddare, en korstågshjälte, som reser ifrån sitt eget land för att lefva för ryktet, hvars missljudande trumpet vore hans enda musik. Han lyckönskade ofta kejsarinnan till det nya genidrag hon lagt till sin

historia, då hon lockade den svenske konungen till detta korståg. »Sverige skall alltmer utmattas, nationen skall knota; om konungen lyckas, så mycket bättre för Frankrikes pånyttfödelse och jämvikten mot England; om han misslyckas, så ha vi i hvarje fall sysselsatt honom på annat håll.» Stundom uttalar han dock sina farhågor, att Gustaf III skulle affalla; hans hjärta vore bräckligt, hette det, och hans själ såsom brinnande luft, och han vore utsatt för stora frestelser från de allierade makternas sida.

Men han behöfde ej vara orolig. Gustaf III var redan så snärjd i det nät, som egna illusioner, ryska förespeglingar och franska emigranternas böner dragit öfver hans hufvud, att han ej kunde lösgöra sig. Vål misslyckades det företag, som närmast föranledt hans utresa, franska konungaparets flyktförsök — Stackelberg fruktade nu, att spelet vore förloradt och att konungen skulle genast hemkomma. Men denna händelse verkade ej afskräckande, utan eggande på Gustaf III. Han såg sig i Aachen omsvärmad af franska prinsar och andra förnåma emigranter, hvilka prisade honom såsom Frankrikes skyddsängel och räddare; berusad af deras smicker och lofsånger, deras skryt och segervisshet, lyssnade han alltför villigt till deras äfventyrliga rådslag. Nu infann sig äfven von

der Pahlen med kejsarinnans memorial rörande de franska sakerna, hvilket, enligt hennes eget yttrande, var väl försedt med »aliments inflammatoires». Konungen tog kännedom af skriften med stort intresse; han ansåg den vara af kejsarinnans egen hand, och häruti bedrog han sig icke. Han tyckte sig visserligen finna, att uppsatsen, som ej innehöll något om Rysslands deltagande i företaget, åsyftade att sysselsätta honom och vända honom ifrån tilldragelserna i Norden, där han kunde blifva besvärlig. Men alla dylika betraktelser nedtystades genom konungens lefvande intresse för det franska företaget. Han skyndade att besvara kejsarinnans memorial med ett annat, om hvilket kejsarinnan yttrade, att det var brinnande af ifver. Konungen börjar sin skrifvelse med att i högstämda ordalag prisa kejsarinnans vishet och själsstorhet, han utvecklar därpå den stora plan till kontraprevolution, som han uppgjort med de franska prinsarne, och söker öfvertala kejsarinnan att delta i den expedition, som skulle operera under konungens befäl från Ostende eller Normandie. Härigenom skulle den nya nordiska alliansen redan från början uppträda med glans och imponera på det öfriga Europa; det norra Europa skulle därigenom intaga en dominerande ställning i förhållande till det södra. Programmet skulle genomföras

redan samma höst för att ej gifva revolutionsmännen något rådrum, och därför skyndade konungen snart hem för att utrusta de trupper och eskadrar, som behöfdes för expeditionen. Han hade velat från Wismar göra en afstickare till Reval för att besöka kejsarinnan och personligen uppgöra alla sväfvande frågor; men då ingen inbjudning afhöordes från kejsarinnan, inställdes resan, och konungen återvände direkt hem.

I Stockholm hade under tiden alliansunderhandlingen fortgått, men ej därför gått fort. Skulden därför låg helt och hållet på den ryska sidan. Konungen hade redan på färden öfver Östersjön uppsatt sina anmärkningar vid de ryska förslagen och hemskickat dem från Rostock, där han steg i land. Med sin vanliga skarpsynthet hade han genast sett de svaga punkterna i de ryska förslagen och rättat dem. Då Ryssland ville betrakta gränsregleringen och penningunderstödet såsom följder af alliansen, fordrade konungen, att den förra skulle afgöras före alliansen och det senare införas i själfva förbundsfördraget. Han ville ej, att Danmark skulle inbjudas att biträda förbundet; Norges eröfring var en plan, som han aldrig uppgaf. Han önskade vidare, att Varälåfreden skulle uttryckligen förklaras vara det enda gällande fördraget emellan de båda makterna, och fordrade, att den svenska

hjälpständning, som lofvades Ryssland, aldrig skulle kunna begagnas emot Sveriges gamla bundsförvant Turkiet, o. s. v. Hufvudsaken var fortfarande gränsförbättringen och penningfrågan, och det var ej så litet som de svenska kommissarierna på konungens befallning fordrade: Nyslott och Högfors skulle därigenom tillfalla Sverige, och Ryssland skulle understödja Sverige med tre millioner rubel för en gång och en half million i årliga subsidier.

Dessa Sveriges fordringar skulle nu Stackelberg öfversända till Petersburg, men han kunde ej förmås att understödja dem. Han visste nämligen, att kejsarinnan stod i begrepp att sluta fred med Turkiet, han visste ock, hur angelägen konungen var och om möjligt ännu mer den bland kommissarierna, som åtnjöt hans särskilda förtroende. Armfelts deltagande i denna underhandling är ej något vackert blad i hans historia. Man kan ej klandra honom för det han ville genomdrifva den ryska alliansen, ty fastän han själf skulle därigenom vinna ära och makt, så ansåg han sig därmed äfven gagna sitt land och sin konung. Han hade vidare af sin konung fått det egendomliga uppdraget att vid behof uppträda såsom medlare mellan Stackelberg och sina medkommissarier; dessa skulle göra alla möjliga svårigheter, och Armfelt skulle då mäkla. Men han uppträdde alltför mycket såsom den mot

Ryssland välvillige mäkklaren. Det är farligt för en underhandlare att stå på alltför förtrolig fot med den främmande maktens representant och ännu farligare att af honom mottaga smicker och löften om stundande belöningar, och det var detta Armfelt gjorde, ja, han hjälpte till att genom samma medel indraga en af sina medkommissarier i det ryska intresset. Stackelberg kunde ej nog berömma Armfelts nit inför kejsarinnan; han menade till och med, att utan Armfelts kraftiga bistånd hela underhandlingen gått om intet.

Men det var ej blott Armfelt, som sviktade i sin hållning gent emot Ryssland; äfven hans kunglige herre började under vistelsen i Aachen och under trycket af tilldragelserna i Frankrike att släppa efter i sina fordringar. Medan han vid sin utresa hade betraktat den ryska alliansen och de fördelar, denna skulle bereda, såsom hufvudsak, skref han sex veckor senare från Aachen, att det väsentliga vore konventionen rörande Frankrike. »Jag har alltför mycket sysselsatt mig med Frankrikes intressen för att vilja bryta den ryska underhandlingen, i synnerhet om de artiklar, som röra Frankrike, äro afgjorda; det är på dem, som hela traktaten beror, däri ligger det pris, hvarför kejsarinnan skall köpa min allians.» En annan gång hette det: »Om Ryssland gifver de nödiga penning-

medlen och trupper till Frankrikes hjälp, måste man vara storsinnad liksom kejsarinnan och uppoffra några klippor för att kunna bispringa ett nödställdt konungahus.»

Sedan konungen den 3 augusti återvändt till Sverige och kommit i en annan luftkrets, en annan omgifning, började han visserligen se och bedöma sakerna något nyktrare än förut. I den konferens, som han den 4 aug. höll på Drottningholm med sina förtroendemän och hvarvid både dessa och han själf redogjorde för de förda underhandlingarna och deras närvarande läge, förklarade konungen, att huru angeläget han ansåge Frankrikes återställande, »vore dock alliansverket med Ryssland af ett mera trängande intresse». Men huru nära de franska sakerna framgent lågo honom om hjärtat, det visade sig, då han i samma konferens om den förut så lifligt åtrådade gränsregleringen förklarade, att den »mera vore uträknad för allmänna opinionen än för någon hufvudsakelig nytta», och att konungen till befordrande af den hemliga konventionen angående Frankrike ville medgifva, att den första inbetalningen till den franska expeditionen finge betraktas såsom förskott å Rysslands subsidier till Sverige.

De underrättelser, som kort därpå ingingo från Petersburg, voro ej mycket uppmuntrande. Redan

förut hade Stedingk berättat, att kejsarinnan ogillat det franska konungaparets flyktförsök och ansett, att man därvid förhastat sig; man hade hellre bort vänta för att låta revolutionens byggnad af sig själf sammanstörta. Den öfvertygelse Stedingk förut hyst om kejsarinnans intresse för det franska företaget började vackla, då han såg, hur litet hon gjorde för saken och hur denna motarbetades af de flesta bland de ryska maktegande, särskildt af den mäktige Potemkin; att storfursten Paul och prinsen af Nassau-Siegen svärmade för kontra-revolutionen, var ej någon synnerlig tröst. Stedingk förutsade redan nu med en märklig klar-synthet, hur det skulle gå: »Så länge kriget med Turkiet varar, förbjuder saken sig själf, och då kriget slutats, skall afståndet, bristen på penningar, det engelska partiet, som har öfverhand i ministären, kärleken till lugnet och fruktan att inlåta sig i ett alltför stort företag afhålla kejsarinnan från att fatta ett kraftigt och afgörande beslut.» Kort efter sedan kejsarinnan fått del af konungens stora memorial från Aachen, var Stedingk jämte den franske emigranten grefve St. Priest bjuden till Tsarskoje Selo, där kejsarinnan då vistades. Här samtalade hon med sina gäster om de franska angelägenheterna och yttrade sig mycket kyligt och kritiskt om Gustaf III:s plan; hon framhöll

de svaga punkterna däri och ansåg den under närvarande förhållanden utförbar, talade om tyske kejsaren såsom den lämpligaste chefen för det stora förbundet, o. s. v. Här framträdde i all sin skärpa olikheten emellan Katarinas och Gustafs politiska skaplynne. Katarina var öfvervägande realpolitiker; Gustaf försmådde ingalunda realpolitikens vägar och medel vid utförandet af sina planer, men vid *uppgörandet* af dem var det mer fantasien än beräkningen, mer idén än verkligheten som ledde hans rådslag.

Stedingks meddelanden till konungen voro egnade att gjuta vatten i hans vin och afkyla hans heta hufvud. Ej mindre nedslående var den långsamhet, hvarmed man i Petersburg utarbetade svaret på det svenska alliansförslaget, och den absoluta tystnad, man iakttog om konungens förslag till konvention rörande det franska företaget. Gustaf III kände sig sårad. Ett ögonblick syntes han benägen att göra slut på alltsammans och lyssna till Preussens och Englands fortsatta anbud, till det mot Ryssland och mot Armfelt fientliga partiets* ingifvelser; han lät både Stackelberg och kejsarinnan märka sitt missnöje. Men det var blott för ett ögonblick. Han var liksom förtrollad

---

* Till detta parti räknades Munck, Ruuth, Franc, Ugglas, v. Willebrandt (statssekreterare vid krigsexpeditionen) m. fl.

och fjättrad inom den magiska ringen, och trollformeln, som band honom, var dels »la grande cause», dels den stora Katarinas vänskap. Stackelberg berättar, att när han första gången efter konungens hemkomst var bjuden till Drottningholm, höll konungen föredrag öfver de franska affärerna från klockan två middagen till klockan två på natten, och han återkom sedan ständigt till den satsen, att den stora saken ej kunde undvara Katarinas lycka och vishet. Han insåg, att han i de franska sakerna ingenting kunde uträtta utan Katarinas stöd, och det var hufvudsakligen därför han ej kunde förmå sig att bryta underhandlingen med Ryssland.

Därtill kom, att underrättelserna från Petersburg i september 1791 blefvo något mer tillfredsställande och att Stedingk & nyo trodde sig kunna ingifva konungen vissa förhoppningar.* Han upplyser ej, hvarpå detta kunde bero. Men man miss-tager sig troligen ej, om man däri ser en ny beräkning från kejsarinnans sida. I aug. 1791 hade

---

* Oaktadt sitt varma intresse för kontrarevolutionen underlät Stedingk icke att varna sin konung för Rysslands afsikter. Så skref han en gång: »Allt hvad jag önskar är, att de franska affärerna ej må skada E. M:s egna intressen. Hjältarne pläga offra allt för äran, men, Sire, det må vara tillåtet trogna undersåtar att oroa sig öfver dessa känslor, äfven när man beundrar dem.»

Ryssland undertecknat sina fredspreliminärer med Turkiet, och kejsarinnan kunde vara trygg från det hållet; hon behöfde ej iakttaga samma försiktighet som förut i sitt förhållande till Sverige eller taga så mycken hänsyn till dess önskningsar. Däraf hennes påfallande kyla gent emot Gustaf III och Stedingk. Men knappt var det turkiska kriget till ända, förrän en ny politisk fråga trängde sig på kejsarinnan och hennes rådgifvare, kräfvande sin lösning. Det var den polska frågan. Nu var stunden kommen, då Polen skulle få umgälla, att det vågat trotsa sin mäktiga skyddsherskarinna och slutit sig till hennes fiender, att det vågat, henne oåtspord, antaga en ny författning och en ny konungaätt. En ny eröfring och en ny delning af Polen var beslutad i kejsarinnans sinne och i hennes råd. Men för att kunna sätta beslutet i verket måste hon hafva händerna någorlunda fria; det var nödvändigt, att hennes grannar vore syssel-satta på andra håll eller vunna för hennes planer. Från denna tid (sept. 1791) kan man hos kejsarinnan och äfven hos några bland de ryska ministrarne iakttaga ett större intresse för kon-trarevolutionen. Hon började i likhet med Gustaf III uppträda demonstrativt emot den franska revolutionen och nationalförsamlingen, hon satte sitt kabinet i rörelse för att intressera och pådrifva

de europeiska makterna, i synnerhet tyske kejsaren, och hennes förhållande till Gustaf III blef å nyo hjärtligt och tillmötesgående i formen. I sak stod hon visserligen qvar på samma ståndpunkt som förut; konungens nya förslag till en svensk-rysk expedition och landstigning i Normandie lyckades lika litet som det föregående tillvinna sig hennes bifall,* och hvarken i gränsreglerings- eller penningfrågan ville hon gifva med sig. Men för att mildra intrycket af denna afvisande hållning lät hon Stedingk åter röna utmärkta prof på hennes nåd och ministrarnes välvilja, och då hon från Gustaf III mottog ett bref, affattadt i en förtrolig ton, som erinrade om gamla tider, besvarade hon detta på det mest älskvärda sätt. Redan förut hade de båda suveränerna börjat utbyta gåfvor och gengåfvor liksom före 1784.**

Vid midten af sept. 1791 var man i Petersburg ändtligen färdig med sitt svar på det svenska alliansförslaget. Det var tillmötesgående i bifrågor, men vidhöll i de båda hufvudfrågorna ståndpunkten non possumus. Stackelberg skulle nu säga

---

* Hon skämtade däröfver med sina förtroigna. Till sin sekreterare Chrapovitskij yttrade hon: »vi följa honom ofta i tankarna på kanonsluparna på Seinen».

** Gustaf III hade skickat kejsarinnan till hennes namnsdag vaser af svensk stenart (porfyr?). Kejsarinnan förärade konungen ryska tyger från Moskva.

rent ut, att de åberopade löftena i Värälå vore gifna utan kejsarinnans bemyndigande, och att, då de svenska underhandlarne ej velat nöja sig med det af henne föreslagna gränsbyttet, hon ansåge sig berättigad att återgå till sin första ståndpunkt och lemna territorialförhållandena orubbade. Däremot ville hon bjuda 300,000 rubel i årliga subsidier. Vid konferens på Drottningholm den 3 okt. yttrade sig alla förtroendemännen, bland hvilka äfven frih. Ev. Taube nu befann sig, i det syftet att man ej borde för gränsfrågans skull afbryta underhandlingen; subsidierna finge dock ej understiga 500,000 rubel. Denna summa ansåg Stackelberg nödvändigt att bevilja och affärdade därom en kurir till Petersburg. Men han behöfde ej invänta kurirens återkomst. Sedan han förklarar, att han ej egde rätt att bjuda mer än 300,000, beslöts i en ny konferens, att man i värsta fall skulle åtnöja sig härmed. Konungen gjorde själf ett sista försök att förmå Stackelberg bevilja den halfva millionen *sub spe rati*, men icke ens detta kunde utverkas. Däremot gick Stackelberg in på att ändra det ryska projektet i två andra punkter: det tillades, att en gränsreglering skulle inledas nästa vår, och den förpliktelse, som var konungen ålagd, att icke ingå andra mot denna stridande förbindelser gjordes ömsesidig. I subsidiefrågan

uttalade Stackelberg en lös förhoppning, att kejsarinnan skulle själfmant höja beloppet. Han anbefalldes verkligen detta hos kejsarinnan, men tillade, att, om det ej låte sig göra, skulle ett smickrande bref, prägladt af denna trollkraft, hvarmed hon visste att beherska människornas hjärtan, trösta konungen för allt.

Ett sådant förtrollande bref hade kejsarinnan själfmant ansett sig böra aflåta — det var det samma som ofvan är nämndt. »Jag är för-tjust, min kära broder», så börjar hon brefvet, »att af den ton, som ni antagit i edert sista bref, finna, att ni helt och hållet återkommit till de känslor, som ni fordom förklarar er hysa mot min person och som Ed. Maj:t alltid skall finna mig redo att besvara med den största hjärtlighet». I förlitande på att den inledda underhandlingen dem emellan skulle leda till det afsedda målet, tvekade hon icke att meddela konungen sina hemligaste tankar med afseende på Frankrikes affärer och hoppades, att deras ädla och storsinta afsikter skulle segra till slut. Brefvet slutade med en försäkran om hennes »ömma och uppriktiga» vänskap. Det kan ha framkommit till Stockholm före afgörandet och har i sådant fall utan tvifvel inverkat därpå.

Den 19 okt. 1791 undertecknades det svensk-ryska förbundet på Drottningholm. Det var en defensiv allians gällande för åtta år. De direkta fördelar den beredde Sverige voro ej stora: de utgjordes af en subsidie af 300,000 rubel årligen samt hjälp af trupper och skepp, ifall Sverige blefve angripet. Till gengäld skulle Sverige, ehuru med en mindre styrka, bistå Ryssland, dock icke emot Turkiet. Ett handelsfördrag och en gränsreglering ställdes i utsikt. Värälä-freden förklarades uttryckligen vara den enda mellan rikena gällande traktat, hvarigenom all förevändning var Ryssland betagen till inblandning i Sveriges inre förhållanden. Den af Ryssland föreslagna punkten om Danmarks upptagande i förbundet var utesluten.

Detta var ej mycket i jämförelse med hvad man från början hoppats och fordrat. Men Gustaf III var i alla fall förtjust däröfver. Han hade nu nått det mål, hvarefter han fordom så mycket sträfvat, att träda i allians med Katarina ensam med uteslutande af Danmark. Han tänkte sig, att denna allians skulle blifva af epokgörande och omgestaltande betydelse för Nordens historia, ja, för hela Europa i följd af Sveriges och Rysslands gemensamma uppträdande emot revolutionen. Som han mycket älskade historiska paralleler, ville han i Drottningholmsfördraget — så kallade han det —

se ett motstycke till det ryktbara Versaillesfördraget af 1756 emellan Frankrike och Österrike, och liksom detta hade befastats genom äktenskapet emellan Maria Teresias dotter och Ludvig XV:s sonson, skulle äfven Drottningholmsfördraget med tiden få sin besegling därigenom, att den svenske tronföljaren förmäldes med en af Katarinas söndöttrar. I den första entusiasmen skref konungen till kejsarinnan, att han betraktade deras intressen, planer och opinioner till den grad förenade, att de numer utgjorde blott ett, och att de skulle påminna världen om Ferdinands och Isabellas regering, med den skillnad, tillade han, »att ni, min kära syster, är i allt öfverlägsen Isabella och att min ordhållighet — jag ber eder vara öfvertygad därom — är en helt annan än Ferdinands». Hans gamla beundran för Katarina gaf sig luft i uttryck, som han ej skulle tillåtit sig gent emot någon annan monark; såsom då han en gång skref till henne: »Det är eder erfarenhet och edert snilles fackla, som skall leda en ung nybörjare».

Konungen återupptog nu sin plan att personligen bringa kejsarinnan sin hyllning och önskade göra det redan samma höst. Stedingk varnade honom för ett så brådt möte. Det skulle lätt kunna återupplifva gammalt groll hos kejsarinnan; ett minne af dessa svenska kanonskott, som beredt

henne sömnlösa nätter, skulle kunna förderfva allt, »och med all möjlig blygsamhet, Sire, skulle ni ej kunna bringa i glömska, att ni spridt skräck bland alla Petersburgs invånare». Gustaf III lyssnade dock ej härtill, han önskade, som Stackelberg skref, med ett slags passion att få inför hela Europa bringa kejsarinnan sin hyllning och bad Stackelberg väl tjugu gånger att därom göra framställning. Men Katarina befalld Stackelberg göra allt för att afböja besöket: hon vore ej frisk och djupt bedröfvad öfver furst Potemkins död, konungen borde ej utsätta sig för en sjöresa vid sådan årstid utan uppskjuta resan till ett lämpligare tillfälle, då det skulle blifva henne ett stort nöje att få mottaga honom. På samma gång skulle Stackelberg i de kraftigaste ordalag uttala kejsarinnans tillfredsställelse öfver det slutna fördraget. I förtroliga bref yttrade sig Katarina i en annan ton om den nye bundsförvanten. Hon skref t. ex. till Grimm: »Konungen af Sverige är nu ryckt ur Gegu'ernas* klor. Han begär helt obesväradt att få visa sig här, något som vi söka så länge som möjligt afböja. Hur vill ni, att jag skall anförtro åt honom mina trupper? Han förstår ej att anförä dem».

---

* Med »les Gegu» betecknar kejsarinnan konungarne af England och Preussen (Ge = George, Gu = Guillaume).

Tiden hade emellertid gått, och det var ej att tänka på någon expedition till Frankrike det året. Gustaf III önskade nu, att under vintern alla förberedelser skulle vidtagas, för att expeditionen måtte kunna utföras så tidigt som möjligt nästa vår, och erbjöd för detta ändamål kejsarinnan att låta de ryska fartygen öfvervintra i Karlshamn eller någon annan svensk hamn. Han föreslog ock, att kejsarinnan i förening med honom skulle till de europeiska hofven afgifva en förklaring, att hon ämnade ofördröjligen uppträda för en restauration i Frankrike; hon skulle därigenom sätta de öfriga furstarne i rörelse. Detta förslag framfördes till kejsarinnan af baron von der Pahlen, då han i slutet af oktober återvände till Petersburg.

Det var ej svårt för kejsarinnan att finna skäl till ett afböjande svar äfven på det nya förslaget. Hon önskade, skref hon, att hon egde den lifgifvande eld, som konungen ville tillägga henne, för att kunna tända sinnena till den goda sakens fördel, men hittills hade hennes bemödanden varit fåfånga. Det vore med stora företag som med skepp dem man lossar af stapeln, »alla stöd äro borttagna, men fartyget rör sig icke, förrän dess egen tyngd sätter det i rörelse, men då skulle man lika förgäfvets söka hejda det». Det vore tvifvelaktigt, om en deklARATION af Ryssland och

Sverige skulle rycka de andra hofven med sig, men den skulle kunna göra verklig skada genom att i förtid varsko fienden, hvilken ej torde sakna motståndskraft, särskildt till sjös. Hon bad konungen vara öfvertygad, att hennes försiktighet aldrig skulle urarta till svaghet, men hon ansåge en landstigning i Normandie utförbar, så vida den ej ställdes i sammanhang med en allmän anfallsplan mot Frankrike. En sådan plan borde framför allt åvägabringas; den förutsatte en samverkan emellan de europeiska makterna, och därför borde vintern användas till åstadkommande af en sådan, ej blott emellan henne och Gustaf III, utan ock med kejsar Leopold samt konungarne af Preussen, Spanien och Sardinien. Sedan kunde man på våren handla med förenade krafter och utsikt till framgång.

Såsom man finner af kejsarinnans svar på konungens senaste planer till den franska restaurationen, har hon icke längre såsom förut använt sitt inflytande till att egga och drifva honom fram mot revolutionen, utan snarare återhållande och lugnande. Hon tänkte förmodligen, att om Gustaf droge åstad mot revolutionen, finge hon svårt att icke taga någon del i expeditionen, och det ville hon om möjligt undvika. Det var Polens affärer, som lockade henne, och icke Frankrikes, och så snart freden var sluten med Turkiet i Jassy,

jan. 1792, riktade hon hela sin uppmärksamhet på Polen. Men för att vända Europas blickar från Polen, framlade hon samtidigt härmed för de europeiska makterna en operationsplan mot Frankrike, som hon bad Gustaf III understödja. I denna plan var den aktiva rollen anvisad åt de franska prinsarne och emigranterna, hvilka skulle börja sina operationer, så snart konungen af Sverige uppträdde på sitt håll. Till en början skulle en fond samlas för emigranternas rustningar, och Frankrikes grannar, kejsaren samt konungarne af Preussen, Spanien och Sardinien, skulle, under förevändning att skydda en »väpnad kongress» i Aachen, samla sina trupper vid gränserna för att understödja företaget.

I ett af sina bref till kejsarinnan meddelade konungen, att han sammankallat en riksdag i Gefle för att reglera finanser och myntväsen; han hoppades, skref han, att riksdagen skulle i intet hänseende likna den franska nationalförsamlingen. Detta förtroende besvarades af kejsarinnan därmed, att hon strängt förbjöd Stackelberg att inlåta sig i några som helst intriger eller partiförbindelser under riksdagen. I följd däraf har han verkligen afvisat insinuationer af de missnöjda, och man fick upplefva det dittills oerhörda, att den ryske ministern vid riksdagen i stället verkade i konunga-

maktens intresse. Staekelberg infann sig enligt konungens önskan på ett kort besök i Gefle. Det var utan tvifvel för att gifva de missnöjda till känna, att de ej hade någon hjälp från det hållet att vänta. Han berättar, att konungen för honom yppat sin oro i anledning af den jäsning, som förspordes i landet, och den förbittring, som i vissa kretsar rådde mot honom själf.

Riksdagen hade för en tid vändt uppmärksamheten från de franska planerna, hvilka betraktades med motvilja i landet och därför måste för tillfället skjutas åt sidan. Efter riksdagens slut återupptogos de med förnyad ifver. Men icke längre på samma sätt som förut. Sällan har en konung med sådan uppmärksamhet följt alla, äfven de minsta skiftningar i den utrikes politiken som Gustaf III eller med sådan smidighet fogat sig efter dem. Han stod aldrig stilla, utan var stadd i ständig utveckling. Nu, kort före sin död, såg han klarare i de franska affärerna än förut och bedömde ställningen fördomsfriare. Så insåg han nu, vida klarare än kejsarinnan, de franska emigranternas oduglighet och opålitlighet. Han förutsåg också, att Österrike och Preussen skulle genom Frankrikes utmaningar snart nödgas att inskrida mot revolutionen. Men dessa makter borde icke få ensamma bestämma öfver Frankrikes

öde; de skulle missbruka sin seger till Frankrikes nackdel. Att förekomma detta borde en svensk och rysk kår samtidigt landstiga i Normandie eller vid Dunkerque, och dem till mötes skulle den franska konungafamiljen fly från Paris. Med en så dyrbar pant i sina händer skulle de nordiska allierade, oaktadt sin svagare krigsmakt, alltid komma att spela en betydande roll vid den slutliga uppgörelsen. Konungen afvaktade med mycken otålighet underrättelser från grefve Fersen, som i febr. 1792, förkladd till kurir, begifvit sig från Bruxelles till Paris för att med den franska konungafamiljen uppgöra flyktplanen.

Sådan var Gustaf III:s sista plan i de franska angelägenheterna. Den afvek i viss mån från den, som kejsarinnan framställt i sin skrifvelse af jan. 1792. Gustaf III lade märke till, att kejsarinnan i sin plan icke med ett ord nämnde Ryssland eller ryska trupper såsom deltagande i kriget mot revolutionen. Han undrade först, om det var endast ett förbiseende. Men hans sista bref till Stedingk (af d. 13 mars) visar, att han anade orsaken därtill. Han skref, att han visserligen ej kunde föreställa sig, att kejsarinnan skulle vilja helt och hållet öfvergifva en sak, för hvilken hon visat ett så lifligt intresse, utan trodde han, att hon nog skulle lemna en kontingent till kriget mot

revolutionen. Men han undrade tillika, om hennes *hufvudsyfte* kunde vara att inveckla de europeiska makterna i krig med Frankrike för att sedan ega fria händer mot Polen och företaga en ny delning af detta land. Härom skulle Stedingk skaffa honom visshet, ty vore det så, måste Sverige begagna tillfället och bereda sig de fördelar, som omständigheterna kunde erbjuda. Hvari dessa fördelar skulle bestå, det gaf han tydligen till känna, då han skref, att det vore under sådana förhållanden viktigare än någonsin att ej upptaga Danmark i det nordiska förbundet. Med andra ord, det var Danmark, som skulle betala spelet, som skulle tvingas att afstå Norge, om kejsarinnan skulle få utvidga sig på Polens bekostnad.

Om nu Gustaf III fått upplefva hvad som kort därefter inträffade i Frankrike och i Polen — skulle väl den nya vänskapen mellan konungen och kejsarinnan ha bestått profvet under sådana omständigheter? Man kan ej neka, att den nya vänskapen såg allvarligare och uppriktigare ut än den gamla varit; man bör ej betvifla konungens uppriktighet, då han försäkrade Katarina, att hon aldrig skulle behöfva ångra det förtroende, hon ville sätta till honom, och äfven kejsarinnan visade i ord och handling sin välvilja mot konungen. Men likväl kan man med skäl undra, om ej nu, lik-

som förra gången, de politiska intressena skulle ha visat sig oförenliga och slutet liksom då blifvit svikna illusioner. Ty kejsarinnan önskade fortfarande, att Danmark skulle upptagas i det nordiska förbundet, och ville, så vidt möjligt, skydda det mot Gustaf III:s eröfringsplaner. En likartad kollision emellan intressena var den, som förelåg 1812, då Sverige och Ryssland å nyo ingingo förbund: äfven då var Norge målet för Sveriges önskningsar, äfven då ville Ryssland i det längsta skona den gamla bundsförvanten Danmark. Kollisionen löstes då till Sveriges fördel i följd af kejsar Alexanders kritiska läge och hans behof af Karl Johans militära geni. Men kejsarinnan Katarinas ställning 1792 var en helt annan än Alexanders 1812, och Gustaf III var långt ifrån någon Karl Johan.

Gustaf III:s död befriade kejsarinnan från åtskilligt bryderi, men man behöfver därför ej betvifla hennes ord, då hon vid underrättelsen om attentatet skref till Stackelberg, att det vore hennes uppriktigaste önskan, att konungen måtte komma sig. Hennes sista bref till konungen framkom först efter hans död, man känner således icke dess innehåll, man kan blott förmoda, att kejsarinnan nu ville förbereda konungen på sina polska planer. Stackelberg själf var

djupt skakad, han såg konungen i operahuset strax efter attentatet och beundrade som andra det mod och lugn han visade. »Man måste ha sett honom», skrifer han, »för att föreställa sig, hur en konung betar sig, ställd emellan den ära, efter hvilken han så mycket traktat, och döden, som väntar honom». Dagen därpå skiekade konungen efter Stackelberg, helsade på det förbindligaste till kejsarinnan, tryckte hans hand och hviskade småleende till honom: »Jag har ordnat allt» — därmed menade han, att han i regeringen insatt personer, som skulle upprätthålla alliansen med kejsarinnan och bringa till stånd kronprinsens förmålning med hennes sondotter. Redan nu synes kejsarinnan ha fäst sig vid denna giftermålsplan, som sedan blef en af hennes ålderdoms älsklingsplaner. Hon synes äfven därför ha velat taga den unge konungen under sitt moderliga beskydd. Hon skref till Stackelberg, att hon erinrade sig de opassande rykten, som sattes i omlopp vid hans födelse och i hvilka äfven hertigen af Södermanland haft någon del; Stackelberg skulle därför i fall af behof uttryckligen tillkännagifva det intresse, kejsarinnan hyste för den unge konungen och hans obestriddiga rätt. Men något sådant behöfdes ingalunda. Mordgärningen, som afsåg att skaka tronen och

tillintetgöra säkerhetsakten, har tvärt om befastat båda. »Denna beryktade akt», skriver Stackelberg, »har, efter att ha kostat konungen lifvet, blifvit hela rikets passion»; äfven de forna oppositionscheferna begärde att få underteckna akten, sorgen var allmän. Stackelberg gör i anledning däraf den reflexionen: »Man måste dö för att få rättvisa». Han kunde kanske snarare ha sagt: för att få rättvisa och tillgift.

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1895.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Hvilka äro hufvudkaraktererna af det Homeriska epos? Hvilka voro de förnämsta anledningarna till dess uppkomst och utbildning? Och huruvida eller under hvilken förändrad form kan det gifvas ett modernt epos?

2) Om skiljaktigheten mellan den antika klassiciteten och den moderna, sådan den skapats af Fransmän, Italienare och deras efterföljare.

3) Om romanens estetiska värde och betydelse.

4) Om skådespelens olika verkan på bildningen och tänkesätten hos de gamle och de nyare.

5) Hvari bör orsaken sökas, att Spaniorer och Engelsmän företrädesvis skapat en egen dramatisk litteratur, under det andra nationer tagit till mönster dels de gamle, dels den spanska och engelska dramen?

6) Om folkvisans uppkomst, väsen och förhållande till konstpoesien.

7) Om den olika karakteren af äldre och nyare tiders politiska vältalighet, jämte en utveckling af de grunder, ur hvilka åtskillnaden mellan den förra och den senare måste härledas.

8) Jämförelse mellan de gamles och de nyares förnämste häfdatecknare, i anseende till förtjenster och brister.

9) Finnas, särskildt med afseende på uppfattningen af naturen, några större skiljaktigheter mellan den klassiskt-antika vitterheten och den nyare? Och hvilka äro i sådant fall de hufvudsakliga olikheterna?

10) Lemnar Akademien de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.